6-15 C-26 425

LVCIVS ANNAEVS
FLORVS

12 426

LVCII ANNAEI
F L O R I
EPITOME
RERVM ROMANARVM

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

MANNHEMII
Cura & Sumptibus Societatis litteratae
MDCCLXXIX.

DE
LVCII ANNAEI FLORI
VITA ET SCRIPTIS
EX
GERARDI IOANNIS VOSSII
DE
HISTORICIS LATINIS
LIBRO I.

EXTREMIS Traiani temporibus floruit L. Annaeus Florus, qui Rerum Romanarum quatuor perſcripſit libros. De aetate, quod dixi, ſatis adparet ex Praefatione operis, quum ait: *A Caeſare Auguſto in ſaeculum noſtrum ſunt non multo minus anni ducenti: quibus inertia Caeſarum quaſi conſenuit atque decoxit: Niſi quod ſub Traiano mouet lacertos, &, praeter ſpem omnium, ſeneƈtus Imperii, quaſi reddita iuuentute, reuireſcit.* Viri eruditi quidam, eosque inter Io. Ca-

mers, malunt *mouit* pro *mouet.* Nec diſſiteor ſic eſſe in quibusdam MSSis. Sed rectum eſſe *mouet*, oſtendit, tum quod antecedit, *in ſaeculum noſtrum;* tum quod ſequitur, *reuireſcit.* Sed, inquiunt, Florus ab Auguſto eſſe ad ſua tempora ait annos prope CC. Ab Auguſti autem principatu, vsque ad Traiani imperium, ſunt anni tantum CXXIV: ſiue, ſi putes ad exceſſum Traiani, anni erunt CXLIII. Sed iam dudum mihi haec meditata. Verum legendum puto apud Florum, anni CL. Nam quisquis MSSos Flori Codd. verſauit, ſcit quantopere in annis variet prologus iſte. Nec tamen ſolius Traiani aeuo arbitror vixiſſe: ſed etiam Hadriani. Plane enim idem videtur, cuius hoſce in Hadrianum verſiculos, & in quem verſus Hadriani Spartianus refert.

Iulii Flori. *Ego nolo Caeſar eſſe: Ambulare per Britannos: Scythicas pati pruinas.* Reſpondet Hadrian. *Ego nolo Florus eſſe: Ambulare per tabernas: Latitare per popinas: Culices pati rotundos.* Quemque Annaeum Florum Chariſius vocat, & ex cuius ad Diuum Hadrianum epiſtola gemino in loco citat illa verba, *Poematis delector.* Sane quod Poematis delectari ſe ait, id non abhorret ab huius compendii ſcriptore, quando ſtylus eius eſt in hiſtoria declamatorius, ac Poetico propior, adeo vt etiam hemiſtichia Virgilii profundat. Et tamen ea potiſſima eſt Flori noſtri laus, quod ſcriptor eſt elegans, & diſertus, &, ſi paucula exceperis, quae frigidius dicta videntur, vere floridus. Sed latae eſt culpae reus, quod in temporum ratione vsque adeo negligens ſit; ita vt

non poſſit non ſaepius halucinari, qui hunc ducem ſequi velit. Valde autem falluntur, qui eum putant in hiſtoria ſua epitomen nobis Liuii dare voluiſſe. Siquidem crebro a Liuio recedit. Nec facile dixerim, idemne, an alius ſit, qui ſingulorum fere Liuii librorum argumenta reliquit, quae hodie extant, etiam librorum, qui deperierunt. Sed, ecce, de nomine etiam ſcriptoris litem mouent viri eruditi Scrupulum iis iniicit, quod Lactant. lib. VII Inſtitut. Diuin. Senecam adpellet. Siquidem, inquiunt, antiquiorem hoc hiſtorico habemus neminem, qui populum Romanum diuiſerit per quatuor aetates. At Senecam eius rei auctorem laudat is, quem diximus, Lactantius, his verbis: *Non inſcite Seneca Romanae vrbis tempora diſtribuit in aetates. Primam enim*

dixit infantiam ſub rege Romulo fuiſſe; a quo & genita, & quaſi educata ſit Roma: deinde pueritiam ſub ceteris regibus; a quibus & aucta ſit, & diſciplinis pluribus, inſtitutisque formata: at vero, Tarquinio regnante, quum iam quaſi adulta eſſe coepiſſet, ſeruitium non tuliſſe; & reiecto ſuperbae dominationis iugo, maluiſſe legibus obtemperare, quam regibus: Quumque eſſet adoleſcentia eius fine Punici belli terminata: tum demum confirmatis viribus coepiſſe iuueneſcere. Sublata enim Carthagine, quae tam diu aemula imperii Romani fuit, manus ſuas in totum orbem terra marique porrexit: donec regibus cunctis, & nationibus ſubiugatis, quum iam bellorum materia deficeret, viribus ſuis male vteretur, quibus ſe ipſa confecit. Haec fuit prima eius ſenectus: quum bellis lacerata ciuilibus, atque inteſtino malo

preſſa, rurſus ad regimen ſingularis imperii recidit, quaſi ad alteram infantiam reuoluta. Amiſſa enim libertate, quam, Bruto duce, & auctore defenderat, ita conſenuit, tamquam ſuſtentare ſe ipſa non valeret, niſi adminiculo regentium ſuſtentaretur. Hactenus Lactantius. Ea autem exſcripſiſſe aiunt ex prologo Flori; vbi haec legas: *Si quis ergo populum Romanum, quaſi hominem conſideret, totamque eius aetatem percenſeat, vt coeperit, vtque adoleuerit, vt quaſi ad quemdam iuuentae florem peruenerit, vt poſtea velut conſenuerit: quatuor gradus, proceſſusque eius inueniet. Prima aetas ſub regibus CCL per annos, quibus circum ipſam matrem ſuam cum finitimis luctatus eſt. Haec erit eius infantia. Sequens a Bruto, Collatinoque, Conſulibus, in Appium Claudium Quinctumque Fuluium,*

Conſules, CC annos habet: quibus Italiam ſubegit. Hoc fuit tempus viris, armiſque incitatiſſimum. Ideo quis adoleſcentiam dixerit. Dehinc ad Caeſarem Auguſtum CCL anni: quibus totum orbem pacauit. Hic iam ipſa iuuenta imperii, & quaſi quaedam robuſta maturitas. A Caeſare Auguſto, in ſaeculum noſtrum, ſunt non multo minus anni CC quibus inertia Caeſarum quaſi conſenuit, atque decoxit, niſi quod ſub Traiano Principe mouet lacertos, & praeter ſpem omnium, ſenectus imperii, quaſi reddita iuuentute, reuireſcit. Haec Florus. Vtrumque autem locum integre adſcripſimus, vt omnes videant, quam infirmo tibicine nitantur, qui ex Lactantio colligunt, ſcriptorem compendii illius, non Florum, ſed Senecam, dici oportere. Aiunt, diuiſionem eam, cuius Lactantius

Senecam laudat auctorem, apud Florum in prologo legi. In quo manifeſtus eorum eſt error. Nam Seneca adoleſcentiam extendit vsque ad finem vltimi belli Punici: Florus dumtaxat ad primum bellum Punicum. Ad haec, Seneca incipit ſenectam a bello ciuili Pompeiano: Florus autem a principatu Auguſti. Vnde colligo, Florum quidem imitatum fuiſſe Senecam: aliter tamen, quam Senecam, diuiſiſſe. Atque eo magis arriſit Floro ſimilitudo ea, quia non totam alteri deberet; ſed eſſet, quod ſibi vindicaret. Sane toto ad eam opere reſpicit. Nempe ſuum cuique pulchrum, quod dici ſolet. Nec propterea negaro, Florum hunc fuiſſe ex Senecarum familia. Seneca enim vocatur in plerisque veteribus libris. Adhaec Senecae ſunt ex Annaca gente.

At Florus, vt in pleriſque libris Iulius, ita Annaeus in vett. vocatur libris, etiam antiqua ac principe, quam habeo, editione. Adhaec Hiſpanum fuiſſe, vnde Senecae domo erant, veriſimile facit luculenta eius terrae laudatio, quae eſt lib. II, cap. XVII, & lib. III, cap. XXII. Dictio quoque hanc domum ſapit. Nam ea eloquentiae & poeſios laude inclyta. At dictio hiſtorici huius, vti ante dictum, eſt diſerta, & poeticae propior. Imo opus ipſum vix aliud, quam declamatio eſt. Fortaſſe igitur Senecae etiam nomen fuit. Sed, vt hoc demus, non eo conſequitur, haud aliter quam Senecam, vocari oportere. Nec enim facile adeo fides eſt deroganda multo maximae parti librorum, & quidem melioris notae, vbi Florus vocatur. Et quid prohibet, quo minus, vt L. An-

naei Senecae Philoſophi frater, non tantùm L. Annaeus Nouatus dicebatur: ſed etiam Iunius Gallio (quod nomen habuit poſtquam a Iunio Gallione erat adoptatus:) ita hiſtoricum hunc credamus, adoptione nomen mutaſſe, atque inde eſſe, quod idem dictus ſit L. Annaeus Seneca, & L. Annaeus Florus: vel, vt in nonnullis libris legere eſt, Iulius Florus.

Alius vero ab hoc eſt Iulius Florus, vir itidem diſertus, qui ſub Tiberio vixit. De hoc ita M. Seneca Contr. XXV *ipſe audiui Florum quemdam, auditorem Latronis dicentem, non apud Latronem: neque enim illi mos erat, quemcumque audire declamantem. Declamabat ipſe tantum, & aiebat, ſe non eſſe magiſtrum, ſed exemplum. Nec vlli alii contigiſſe ſcio, quam apud Graecos, Nicetae, apud Ro-*

432

manos, Latroni, vt diſcipuli non audiri deſiderarent, ſed contenti eſſent audire. Paullo poſt excerptum ex Flori declamatione ponit. De eodem, vt puto, ſimulque fratris filio, ſic Fabius lib. X, cap. 3: *Qua de re memini narraſſe mihi Iulium Secundum, illum aequalem meum, atque, vt notum eſt, familiariter amatum, mirae facundiae virum, infinitae tamen curae, quid eſſet ſibi a patruo dictum. Is fuit Iulius Florus, in eloquentia Galliarum (quoniam ibi demum exercuit eam) princeps, alioqui inter paucos diſertus, & dignus illa propinquitate. Is, quum Secundum, ſcholae adhuc operam dantem, triſtem forte vidiſſet, interrogauit; quae cauſſa frontis tam adductae? nec diſſimulauit adoleſcens, tertium iam diem eſſe, ex quo omni labore materiae ad ſcribendum deſtinatae non inueniret exor-*

dium: quo ſibi non praeſens tantum dolor, ſed etiam deſperatio in poſterum fieret. Tum Florus arridens: Numquid tu, inquit, melius dicere vis, quam potes? &c. Nec abſurda ſit coniectura; ſi quis opinetùr, hiſtoricum eum, de quo fuſe diximus (modo is Iulius Florus recte in libris quibusdam vocatur) ex eadem ſtirpe, imo fortaſſe filium fuiſſe, aut nepotem Iulii Flori, viri huius diſerti: de quo Seneca & Quintilianus loquuntur. Sed haec, & alia, quae antea de Senecae cognomento diximus, incerta in medio relinquamus.

L. ANNAEI FLORI
EPITOME
RERVM ROMANARVM
LIBER I.

PROOEMIVM

POPVLVS Romanus a rege Romulo in Caeſarem Auguſtum, ſeptingentos per annos, tantum operum pace belloque geſſit, vt, ſi quis magnitudinem imperii cum annis conferat, aetatem vltra putet. Ita late per orbem terrarum arma circumtulit, vt, qui res eius legunt, non vnius populi, ſed generis humani facta diſcant. Nam tot laboribus periculisque iactatus eſt, vt ad conſtituendum eius imperium contendiſſe Virtus & Fortuna viderentur. Quare quum praecipue hoc quoque operae pretium ſit cognoſcere; tamen quia ſibi obſtat magnitudo, rerumque diuerſitas aciem intentionis abrumpit, faciam quod ſolent, qui terrarum ſitus pingunt: in breui quaſi tabella totam eius imaginem amplectar, nonnihil, vt ſpero, ad admi-

rationem principis populi collaturus, ſi pariter atque inſimul vniuerſam magnitudinem eius oſtendero. Si quis ergo populum Romanum quaſi hominem conſideret, totamque eius aetatem percenſeat, vt coeperit, vtque adoleuerit, vt quaſi ad quemdam iuuentae florem peruenerit, vt poſtea velut conſenuerit, quatuor gradus proceſſusque eius inueniet. Prima aetas ſub regibus fuit, prope ducentos quinquaginta per annos, quibus circum ipſam matrem ſuam cum finitimis luctatus eſt. Haec erat eius infantia. Sequens a Bruto Collatinoque Conſulibus, in Appium Claudium, Quinctum Fuluium Conſules, ducentos quinquaginta annos patet; quibus Italiam ſubegit. Hoc fuit tempus viris armisque incitatiſſimum: ideo quis adoleſcentiam dixerit. Dehinc ad Caeſarem Auguſtum ducenti anni, quibus totum orbem pacauit. Haec iam ipſa iuuenta imperii, & quaedam quaſi robuſta maturitas. A Caeſare Auguſto in ſaeculum noſtrum haud multo minus anni ducenti: quibus inertia Caeſarum quaſi conſenuit, atque decoxit; niſi quod ſub Traiano principe mouet lacertos. & praeter ſpem omnium ſenectus imperii, quaſi reddita iuuentute, reuireſcit,

CAP. I.

PRIMVS ille & Vrbis & Imperii conditor Romulus fuit, Marte genitus, & Rhea Siluia. Hoc de ſe ſacerdos grauida confeſſa eſt: nec mox fama dubitauit, quum Amulii imperio abiectus in profluentem cum Remo fratre, non potuit exſtingui. Siquidem & Thyberinus amnem repreſſit: & relictis catulis lupa ſequuta vagitum, vber admouit infantibus, matremque ſe geſſit. Sic repertos apud arborem, regis paſtor tulit in caſam, atque educauit. Alba tunc erat Latio caput, Iuli opus. Nam Lauinium patris Aeneae contempſerat. Ab his Amulius iam bis ſeptima ſoboles regnabat, fratre pulſo Numitore, cuius ex filia Romulus. Igitur, ſtatim prima iuuentae face, patruum Amulium ab arce deturbat, auum reponit. Ipſe fluminis amator, & montium, apud quos erat educatus, moenia nouae vrbis agitabat. Gemini erant: vter auſpicaretur, & regeret, adhibere placuit deos. Remus montem Auentinum, hic Palatinum occupat. Prior ille ſex vultures. hic poſtea, ſed duodecim videt. Sic victor augurio vrbem excitat, plenus

ROMVLI ET REMI *natales.* *ante V.c. 26. ante C. n. 776.*

Roma condita ante C. n. 750.

ſpei, bellatricem fore. Ita illi adſuetae ſanguine & praeda aues pollicebantur.

Remi mors. Ad tutelam nouae vrbis ſufficere vallum videbatur: cuius dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu, dubium an iuſſu fratris, occiſus eſt. Prima certe victima fuit: munitionemque vrbis nouae ſanguine ſuo conſecrauit.

Romuli res geſtae. Imaginem vrbis magis quam vrbem fecerat. Incolae deerant. Erat in proximo lucus: hunc Aſylum facit: & ſtatim mira vis hominum, Latini Tuſcique paſtores: quidam etiam transmarini; Phryges, qui ſub Aenea, Arcades, qui ſub Euandro duce influxerant. Ita ex variis quaſi elementis congregauit corpus vnum: populumque Romanum ipſe fecit. Res erat vnius aetatis populus virorum. Itaque matrimonia a finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus, virgines, quae ad ſpectaculum venerant, praeda fuere. Et haec ſtatim cauſſa bellorum. Pulſi fugatique Veientes. Caeninenſium captum ac dirutum eſt oppidum. Spolia inſuper opima de rege Feretrio Ioui manibus ſuis rex reportauit. Sabinis proditae portae per virginem:

nec dolo: ſed puella pretium rei, quam gerebant in ſiniſtris, petierat. Dubium clipeos, an armillas. Illi vt & fidem ſoluerent, & vlciſcerentur, clipeis obruere. Ita admiſſis intra moenia hoſtibus, atrox in ipſo foro pugna, adeo vt Romulus Iouem oraret, „ vt foedam ſuorum fugam ſiſteret. Hinc templum & Stator Iuppiter. *Iuppiter Stator.* Tandem ſaeuientibus interuenere raptae laceris comis. Sic pax facta cum Tatio, foedusque percuſſum: ſequutaque res mira dictu, vt relictis ſedibus ſuis nouam in vrbem hoſtes demigrarent, & cum generis ſuis auitas opes pro dote ſociarent. Auctis breui viribus, hunc rex ſapientiſſimus ſtatum Reipublicae impoſuit: iuuentus diuiſa per tribus, in equis & armis, vt ad ſubita belli excubaret: conſilium Reipublicae penes ſenes eſſet; qui ex auctoritate *Patres*, ob aetatem *Senatus* vocabantur. His ita ordinatis, repente, quum concionem haberet ante vrbem, apud Capreae paludem, e conſpectu ablatus eſt. *Romuli mors.* Diſcerptum aliqui a ſenatu putant ob aſperius ingenium: ſed oborta tempeſtas ſolisque defectio conſecrationis ſpeciem praebuere: cui mox Iulius Proculus fidem fecit, vi-

ſum a ſe Romulum adfirmans, auguſtiore forma, quam fuiſſet: mandare praeterea, vt ſe pro numine acciperent: *Quirinum* in coelo vocari placitum diis. Ita gentium Roma potiretur.

NVMA POMPIL. *A. V. c. 38.* *a. C. n. 712.* II. Succedit Romulo Numa Pompilius: quem Curibus Sabinis agentem, vltro petiuere, ob inclitam viri religionem. Ille ſacra, & ceremonias, omnemque cultum deorum immortalium docuit: ille Pontifices, Augures, Salios, ceteraque populi Romani ſacerdotia; annum quoque in duodecim menſes, faſtos dies nefaſtosque deſcripſit. Ille Ancilia atque Palladium, ſecreta quaedam imperii pignora, Ianumque geminum, fidem pacis ac belli: in primis focum Veſtae virginibus colendum dedit, vt ad ſimulacrum coeleſtium ſiderum cuſtos imperii flamma vigilaret. Haec omnia quaſi monitu deae Egeriae, quo magis barbari acciperent. Eo denique ferocem populum redegit, vt, quod vi & iniuria occupauerat, imperium, religione atque iuſtitia gubernaret.

TVLLVS HOSTIL. *A. V. c. 81.* *a. C. n. 669.* III. Excipit Pompilium Numam Tullus Hoſtilius: cui in honorem virtutis regnum vltro datum. Hic omnem militarem

diſciplinam, artemque bellandi condidit. Itaque mirum in modum exercita iuuentute, prouocare auſus Albanos, grauem & diu principem populum. Sed quum pari robore frequentibus proeliis vtrique comminuerentur, miſſo in compendium bello, Horatiis Curiatiisque, tergeminis hinc atque inde fratribus, vtriusque populi fata permiſſa ſunt. Anceps & pulchra contentio, exituque ipſo mirabilis. Tribus quippe illinc vulneratis, hinc duobus occiſis, qui ſupererat Horatius, addito ad virtutem dolo, vt diſtraheret hoſtem, ſimulat fugam: ſingulosque, prout ſequi poterant, adortus exſuperat. Sic (rarum alias decus) vnius manu parta victoria eſt: quam ille mox parricidio foedauit. Flentem circa ſe ſpolia ſponſi quidem, ſed hoſtis, ſororem viderat. Hunc tam immaturum virginis amorem vltus eſt ferro. Citauere leges nefas: ſed abſtulit virtus parricidam: & facinus intra gloriam fuit. Nec diu in fide Albanus. Nam Fidenate bello miſſi in auxilium ex foedere, medii inter duos exſpectauere fortunam. Sed rex callidus, vbi inclinare ſocios ad hoſtem videt, tollit animos, quaſi ipſe mandaſſet. Spes inde

Certamen tergeminorum fratrum.

noſtris, metus hoſtibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoſte victo, ruptorem foederis Metium Fufetium, religatum inter duos currus, pernicibus equis diſtrahit: Albamque ipſam quamuis parentem, aemulam tamen, diruit, quum prius omnes opes vrbis, ipſumque populum Romam transtuliſſet: prorſus vt conſanguinea ciuitas non periiſſe, ſed in ſuum corpus rediiſſe rurſus videretur.

ANCVS MARTIVS *A. V. c. 113. a. C. n. 637.* IV. Ancus deinde Marcius, nepos Pompilii, pari ingenio. Hic igitur & moenia muro amplexus eſt, & interfluentem Vrbi Thyberinum ponte commiſit: Oſtiamque in ipſo maris fluminisque confinio coloniam poſuit: iam tum videlicet praeſagiens animo, futurum, vt totius mundi opes & commeatus illo velut maritimo Vrbis hoſpitio reciperentur.

TARQVINIVS PRISCVS *A. V. c. 137. a. C. n. 613.* V. Tarquinius poſtea Priſcus, quamuis transmarinae originis, regnum vltro petens accipit ob induſtriam atque elegantiam: quippe qui oriundus Corintho, Graecum ingenium Italicis artibus miſcuiſſet. Hic & ſenatus maieſtatem numero ampliauit, & centuriis tribus auxit, quatenus Attius Nauius numerum augeri prohibe-

bat, vir ſummus augurio. Quem rex in experimentum rogauit, „fierine poſſet, quod ipſe mente conceperat?„ Ille rem expertus augurio, poſſe, reſpondit. „Atqui hoc, inquit, agitabam, an cotem illam ſecare nouacula poſſem?„ Augur, Potes ergo, inquit, & ſecuit. Inde Romanis ſacer auguratus. Neque pace Tarquinius quam bello promptior. Duodecim namque Tuſciae populos frequentibus armis ſubegit. Inde faſces, trabeae, curules, anuli, phalerae, paludamenta, praetexta; inde, quod aureo curru, quatuor equis triumphatur; togae pictae, tunicaeque palmatae; omnia denique decora & inſignia, quibus imperii dignitas eminet.

VI: Seruius Tullius deinceps guberna- SERVIVS TVLLIVS *A V. c. 175. a. C. n. 575.* cula Vrbis inuadit. Nec obſcuritas inhibuit, quamuis matre ſerua creatum. Nam eximiam indolem vxor Tarquinii Tanaquil liberaliter educauerat: & clarum fore viſa circa caput flamma promiſerat. Ergo inter Tarquinii mortem, annitente regina, ſubſtitutus in locum regis, quaſi ad tempus, regnum dolo partum ſic egit induſtrie, vt iure adeptus videretur. Ab hoc Populus Romanus relatus in cenſum, digeſtus in

claſſes, curiis atque collegiis diſtributus: ſummaque regis ſolertia ita eſt ordinata reſpublica, vt omnia patrimonii, dignitatis, aetatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur; ac ſi maxima ciuitas minimae domus diligentia contineretur.

TARQVINIVS SVPERBVS *A. V. c. 219. a. C. n. 531.*

VII. Poſtremus omnium fuit regum Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod a Seruio tenebatur, rapere maluit, quam exſpectare, immiſſisque in eum percuſſoribus, ſcelere partam poteſtatem non melius egit, quam acquiſierat. Nec abhorrebat moribus vxor Tullia, quae, vt virum regem ſalutaret, ſuper cruentum patrem, vecta carpento, conſternatos equos egit. Sed ipſe in Senatum caedibus, in omnes ſuperbia, quae crudelitate grauior eſt bonis, graſſatus, quum ſaeuitiam iam domi fatigaſſet, tandem in hoſtes conuerſus eſt. Sic valida oppida in Latio capta ſunt, Ardea, Ocriculum, Gabii, Sueſſa Pometia. Tum quoque cruentus in ſuos.

Eius Tyrannis & ſuperbia.

Neque enim filium verberare dubitauit, vt ſimulanti transfugam apud hoſtes hinc fides eſſet. Cui Gabiis, vt voluerat, re-

cepto, atque per nuncios conſulenti „ quid fieri vellet, „ eminentia forte papauerum capita virgula excutiens, quum per hoc interficiendos eſſe principes intelligi vellet (quae ſuperbia!) ſic reſpondit. Tamen de manubiis captarum vrbium templum erexit. Quod quum inauguraretur, cedentibus ceteris deis (mira res dictu) reſtitere Iuuentas, & Terminus. Placuit vatibus contumacia numinum, ſiquidem firma omnia & aeterna pollicebantur. Sed illud horrendum, quod molientibus aedem in fundamentis humanum repertum eſt caput, nec dubitauere cuncti, monſtrum pulcherrimum imperii ſedem, caputque terrarum promittere. Tamdiu ſuperbiam regis Populus Romanus perpeſſus eſt, donec aberat libido. Hanc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit. Quorum quum alter ornatiſſimae feminae Lucretiae ſtuprum intuliſſet, matrona dedecus ferro expiauit. Imperium tum Regibus abrogatum.

Aedes Iouis Capitolini.

Libido Tarquiniorum.

Reges abrogantur. A. V. c. 236. a. C. n. 506.

VIII. Haec eſt prima aetas populi Romani, & quaſi infantia, quam habuit ſub regibus ſeptem, quadam fatorum induſtria. Tam variis ingenio, vt Reipubli-

Anaceph aleoſis de ſeptem Regibus.

cae ratio & vtilitas poſtulabat. Nam quid Romulo ardentius? tali opus fuit, vt inuaderet regnum. Quid Numa religioſius? ita res popoſcit, vt ferox populus deorum metu mitigaretur. Quid ille militiae artifex Tullus? bellatoribus viris quam neceſſarius, vt acueret ratione virtutem. Quid aedificator Ancus? vt Vrbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam vero Tarquinii ornamenta & inſignia quantum principi populo addiderunt ex ipſo habitu dignitatem? Actus a Seruio cenſus quid effecit, niſi vt ipſa ſe noſſet Reſpublica? Poſtremo Superbi illius importuna dominatio nonnihil, immo vel plurimum profuit. Sic enim effectum eſt, vt agitatus iniuriis populus cupiditate libertatis incenderetur.

De mutatione reipublicae.

IX. Igitur Bruto Collatinoque ducibus & auctoribus, quibus vltionem ſui moriens matrona mandauerat, populus Romanus ad vindicandum libertatis ac pudicitiae decus, quodam quaſi inſtinctu deorum concitatus, regem repente deſtituit, bona diripit, agrum Marti ſuo conſecrat, imperium in eosdem libertatis ſuae vindices transfert, mutato tamen nomine & iure.

Quippe ex perpetuo annuum placuit, ex ſingulari duplex, ne poteſtas ſolitudine, vel mora corrumperetur: Conſulesque ad- *Conſules* pellauit pro regibus, vt conſulere ſe ciui- *primi crea-* bus ſuis debere meminiſſent. Tantumque *ti.* libertatis nouae gaudium inceſſerat, vt vix mutati ſtatus fidem caperent; alterumque ex Conſulibus, tantum ob nomen & genus regium, faſcibus abrogatis, Vrbe dimitterent. Itaque ſubſtitutus Valerius *V. Popli-* Poplicola, ex ſummo ſtudio annixus eſt ad *cola.* augendam liberi populi maieſtatem. Nam & faſces ei pro concione ſubmiſit, & ius prouocationis aduerſus ipſos dedit, & ne ſpecie arcis offenderet, eminentes aedes ſuas in plana ſubmiſit. Brutus vero fauori *Brutus.* ciuium etiam domus ſuae clade & parricidio velificatus eſt. Quippe quum ſtudere reuocandis in vrbem regibus liberos ſuos comperiſſet, protraxit in forum, & concione media virgis cecidit, & ſecuri percuſſit, vt plane publicus parens in locum liberorum adoptaſſe ſibi populum videretur. Liber iam hinc populus Romanus prima aduerſus exteros arma pro libertate corripuit; mox pro finibus; deinde pro ſociis; tum pro gloria & imperio, laceſſenti-

bus adſidue vsquequaque finitimis: quippe cui patrii ſoli gleba nulla, ſed ſtatim hoſtile pomoerium, mediusque inter Latium & Tuſcos, quaſi in quodam biuio collocatus, omnibus portis in hoſtem incurreret: donec quaſi contagione quadam per ſingulos itum eſt: &, proximis quibusque correptis, totam Italiam ſub ſe redegerunt.

Bellum Etruſcum cum Rege Porſena. A.V.c.238. a.C.n.504.

X. Pulſis ex Vrbe regibus, prima pro libertate arma corripuit. Nam Porſena rex Etruſcorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen, quamuis & armis, & fame vrgeret, occupatoque Ianiculo ipſis Vrbis faucibus incubaret, ſuſtinuit, repulit, nouiſſime etiam tanta admiratione perculit, vt ſuperior vltro cum paene victis amicitiae foedera feriret.

Horatii C. Mucii & Cloeliae virtutis ſpecimina.

Tunc illa Romana prodigia atque miracula, Horatius, Mucius, Cloelia: qui niſi in annalibus forent, hodie fabulae viderentur. Quippe Horatius Cocles poſtquam hoſtes vndique inſtantes ſolus ſubmouere non poterat, ponte reciſo transnatat Thyberim, nec arma dimittit. Mucius Scaeuola regem per inſidias in caſtris ipſius adgreditur: ſed vbi fruſtrato circa purpuratum eius ictu tenetur, ardentibus

ſocis iniicit manum, terroremque geminat dolo. „ Vt ſcias, inquit, quem virum efſugeris, idem trecenti iurauimus, „ quum interim (immane dictu!) hic interritus, ille trepidaret, tamquam manus regis arderet. Sic quidem viri. Sed ne quis ſexus a laude ceſſaret, ecce & virginum virtus. Vna ex obſidibus regi data, elapſa cuſtodiam, Cloelia, per patrium flumen equitabat. Et rex quidem tot tantisque virtutum territus monſtris valere, liberosque eſſe iuſſit. Tarquinii tamdiu dimicauerunt, donec Aruntem filium regis manu ſua Brutus occidit, ſuperque ipſum mutuo vulnere exſpirauit; plane quaſi adulterum ad inferos vsque ſequeretur.

Bellum Latinum. A.V.c.257. a. .n.498.

XI. Latini quoque Tarquinios aſſerebant aemulatione, & inuidia: vt populus, qui foris dominabatur, ſaltem domi ſeruiret. Igitur omne Latium, Mamilio Tuſculano duce, quaſi in regis vltionem, tollit animos. Apud Regili lacum dimicatur diu Marte vario, donec Poſthumius ipſe dictator ſignum in hoſtes iaculatus eſt (nouum & inſigne commentum) vti peteretur curſu. Coſſus equitum magiſter exuere frenos imperauit (& hoc nouum) quo acrius

incurrerent. Ea denique atrocitas fuit proelii, vt interfuiſſe ſpectaculo deos fama tradiderit; duos in candidis equis, Caſtorem atque Pollucem nemo dubitauit. Itaque & Imperator veneratus eſt, pactusque victoriam templa promiſit, & reddidit, plane quaſi ſtipendium commilitonibus diis. Hactenus pro libertate: mox de finibus cum eisdem Latinis adſidue, & ſine intermiſſione pugnatum eſt. Sora (quis credat?) & Algidum terrori fuerunt: Satricum atque Corniculum prouinciae. De Verulis & Bouillis pudet, ſed triumphauimus. Tibur nunc ſuburbanum, & aeſtiuae Praeneſte deliciae, nuncupatis in Capitolio votis petebantur. Idem tunc Faeſulae, quod Carrae nuper. Idem nemus Aricinum, quod Hercynius ſaltus: Fregellae, quod Geſoriacum: Thyberis, quod Euphrates. Coriolos quoque (pro pudor) victos adeo gloriae fuiſſe, vt captum oppidum Caius Marcius Coriolanus quaſi Numantiam, aut Africam, nomini induerit. Exſtant & parta de Antio ſpolia, quae Maenius in ſuggeſtu fori, capta hoſtium claſſe, ſuffixit: ſi tamen illa claſſis. Nam ſex fuere roſtratae. Sed hic numerus illis initiis na-

441

uale bellum fuit: Peruicaciſſimi tamen Latinorum Aequi, & Volſci fuere, & cotidiani, vt ita dixerim, hoſtes. Sed hos praecipue Lucius Quinctius domuit, ille dictator ab aratro: qui obſeſſa ac paene iam capta Marci Minucii Conſulis caſtra egregia virtute ſeruauit. Medium erat forte tempus ſementis, quum patricium virum innixum aratro ſuo lictor in ipſo opere deprehendit. Inde in aciem profectus, ne quid a ruſtici operis imitatione ceſſaret, victos more pecudum ſub iugum miſit. Sic expeditione finita, rediit ad boues rurſus triumphalis agricola. Fidem numinum! qua velocitate? intra quindecim dies coeptum, peractumque bellum: prorſus vt feſtinaſſe dictator ad relictum opus videretur.

L. Quinctius dictator.

XII. Adſidui vero & anniuerſarii hoſtes ab Etruria fuere Veientes; adeo vt extraordinariam manum aduerſus eos promiſerit, priuatumque geſſerit bellum gens vna Fabiorum. Satis ſuperque idonea clades. Caeſi apud Cremeram trecenti, patricius exercitus, & ſcelerato ſignata nomine, quae proficiſcentes in proelium porta dimiſit. Sed ea clades ingentibus expiata victoriis, poſtquam per alios atque

Bellum cum Etruſcis, Faliſcis & Fidenatibus.

Fabii a Veientibus ad vnum omnes caeſi.

A.V.c.274.
a.C.n.476.

alios duces robuſtiſſima capta ſunt oppida: vario quidem euentu. Faliſci ſe ſponte dediderunt. Cremati ſuo igne Fidenates. Rapti funditus deletique Veientes. Faliſci quum obſiderentur, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immerito: quod ludimagiſtrum, vrbis proditorem, cum iis, quos adduxerat, pueris, vinctum ſibi vltro remiſiſſet. Eam namque vir ſanctus, & ſapiens, veram ſciebat victoriam, quae ſalua fide, & integra dignitate pareretur. Fidenae, quia pares non erant ferro, ad terrorem mouendum facibus armatae, & diſcoloribus, ſerpentum in modum, vittis, furiali more proceſſerant: ſed habitus ille feralis euerſionis omen fuit. Veientium quanta res fuerit, indicat decennis obſidio. Tunc primum hiematum ſub pellibus: taxata ſtipendio hiberna: adactus miles ſua ſponte iureiurando, „ niſi capta vrbe remeare. Spolia de Larte Tolumnio rege ad Feretrium reportata. Denique non ſcalis, nec irruptione, ſed cuniculo, & ſubterraneis dolis peractum vrbis excidium. Ea denique viſa eſt praedae magnitudo, cuius decimae Apollini Pythio mitterentur: vniuerſusque populus Romanus ad direptio-

Veientes victi. A.V.c. 359. a.C.n. 391.

nem vrbis vocaretur. Hoc tunc Veii fuere: nunc fuiſſe quis meminit? quae reliquiae? quod veſtigium? Laborat annalium fides, vt Veios fuiſſe credamus.

XIII. Hic ſiue inuidia deum, ſiue fato, rapidiſſimus procurrentis imperii curſus parumper Gallorum Senonum incurſione ſubprimitur. Quod tempus populo Romano neſcio vtrum clade funeſtius fuerit, an virtutum experimentis ſpecioſius. Ea certe fuit vis calamitatis, vt in experimentum illatam putem diuinitus, ſcire volentibus diis, an Romana virtus imperium orbis mereretur. Galli Senones, gens natura ferox, moribus incondita, ad hoc ipſa corporum mole, perinde armis ingentibus, adeo omni genere terribilis fuit, vt plane nata ad hominum interitum, vrbium ſtragem, videretur. Hi quondam ab vltimis terrarum oris, & cingente omnia Oceano ingenti agmine profecti, quum iam media vaſtaſſent, poſitis inter Alpes & Padum ſedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Tum Cluſium obſidebant. Pro ſociis ac foederatis populus Romanus interuenit. Miſſi ex more legati. Sed quod ius apud barbaros? ferocius agunt,

Bellum Gallicum.

Gallorum deſcriptio.

Mouent, & inde certamen. Conuerſis igitur a Cluſio, Romamque venientibus, ad Alliam flumen cum exercitu Fabius Conſul occurrit. Non temere foedior clades. Itaque hunc diem faſtis Roma damnauit. Fuſo exercitu iam moenibus Vrbis adpropinquabant. Erant nulla praeſidia. Tum igitur, aut numquam alias adparuit vera illa Romana virtus. Iam primum maiores natu ampliſſimis vſi honoribus, in forum coeunt: ibi deuouente pontifice, diis ſe Manibus conſecrant: ſtatimque in ſuas quisque aedes regreſſi, ſicut in trabeis erant, & ampliſſimo cultu, in curulibus ſellis ſeſe poſuerunt: vt, quum veniſſet hoſtis, in ſua dignitate morerentur. Pontifices, & Flamines, quidquid religioſiſſimi in templis erat, partim in doliis defoſſa terrae recondunt, partim impoſita plauſtris ſecum auferunt. Virgines ſimul ex ſacerdotio Veſtae, nudo pede fugientia ſacra comitantur. Tamen excepiſſe fugientes vnus e plebe fertur Lucius Albinius, qui, depoſitis vxore & liberis, virgines in plauſtrum recepit. Adeo tum quoque in vltimis religio publica priuatis adfectibus antecellebat. Iuuentus vero, quam ſatis conſtat

Galli Romam petunt.

vix mille hominum fuiſſe, duce Manlio, arcem Capitolini montis inſedit, obteſtata ipſum quaſi praeſentem Iouem, „ vt, quemadmodum ipſi ad defendendum templum eius concurriſſent, ita ille virtutem eorum numine ſuo tueretur. Aderant interim Galli, apertamque Vrbem primo trepidi, ne quis ſubeſſet dolus, mox vbi ſolitudinem vident, pari clamore & impetu inuadunt. Patentes paſſim domos adeunt: vbi ſedentes in curulibus ſuis praetextatos ſenes, velut deos genioſque venerati, mox eosde i, poſtquam eſſe homines liquebat, alioqui nihil reſpondere dignantes, pari vecordia mactant, faceſque tectis iniiciunt: & totam Vrbem igne, ferro, manibus exaequant. Sex menſibus barbari (quis crederet?) circa montem vnum pependerunt, nec diebus modo, ſed noctibus quoque omnia experti: quum tandem Manlius nocte ſubeuntes, clangore anſeris excitatus, a ſumma rupe deiecit, & vt ſpem hoſtibus demeret, quamquam in ſumma fame, tamen ad ſpeciem fiduciae, panes ab arce iaculatus eſt. Et ſtato quodam die per medias hoſtium cuſtodias Fabium pontificem ab arce demiſit, qui ſolemne ſa-

Galli vrbem Romam capiunt. A.V.c.365. a.C.n.385.

M. Manlius capitolium ſeruat.

crum in Quirinali monte conficeret. Atque ille per media hoſtium tela incolumis religionis auxilio rediit; propitiosque deos renunciauit. Nouiſſime quum iam obſidio ſua barbaros fatigaſſet, mille pondo auri receſſum ſuum venditantes, idque ipſum per inſolentiam, quum ad iniqua pondera addito adhuc gladio, ſuperbe vae victis increparent, ſubito adgreſſus a tergo Camillus adeo cecidit, vt omnia incendiorum veſtigia Gallici ſanguinis inundatione deleret. Agere gratias diis immortalibus ipſa tantae cladis nomine libet. Paſtorum caſas ignis ille, & flamma paupertatem Romuli abſcondit. Incendium illud quid egit aliud, niſi vt deſtinata hominum ac deorum domicilio ciuitas, non deleta, non obruta, ſed expiata potius & luſtrata videatur? Igitur poſt adſertam a Manlio, reſtitutam a Camillo Vrbem, acrius etiam vehementiusque in finitimos reſurrexit. Ac primum omnium illam ipſam Gallicam gentem non contentus moenibus expuliſſe, quum per Italiam naufragia ſua latius traheret, ſic perſequutus eſt duce Camillo, vt hodie nulla Senonum veſtigia ſuperſint. Semel apud Anienem trucidati, quum ſin-

Camillus Gallos fundit.

gulari certamine Manlius aureum torquem Barbaro inter ſpolia detraxit. Inde Torquati. Iterum Pomptino agro, quum in ſimili pugna Lucius Valerius, inſidente galeae ſacra alite adiutus, retulit ſpolia. Et inde Coruini. Tandem poſt aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit: ne quis exſtaret in ea gente, quae incenſam a ſe Romam vrbem gloriaretur.

XIV. Conuerſus a Gallis in Latinos, Manlio Torquato, Decio Mure Conſulibus, ſemper quidem aemulatione imperii infeſtos, tum vero contemtu Vrbis incenſae; quum, ius ciuitatis, partem imperii ac magiſtratuum, poſcerent, atque iam amplius quam congredi auderent. Quo tempore quis ceſſiſſe hoſtem mirabitur? quum alter Conſulum filium ſuum, quia contra imperium pugnauerat, quamuis victorem occiderit; quaſi plus in imperio eſſet, quam in victoria: alter quaſi monitu deorum, capite velato, primam ante aciem diis manibus ſe deuouerit, vt in confertiſſima ſe hoſtium tela iaculatus, nouum ad victoriam iter ſanguinis ſui ſemita aperiret. *Bellum Latinum.*

Bellum Sabinum. XV. A Latinis adgreſſus eſt gentem Sabinorum, qui immemores factae ſub Tito Tatio adfinitatis, quodam contagio belli ſe Latinis adiunxerant. Sed Curio Dentato Conſule, omnem eum tractum, qua Nar, Anio, fonteſque Velini, Hadriatico tenus mari, igne ferroque vaſtauit. Qua victoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in poteſtatem, vt, in vtro plus eſſet, nec ipſe poſſet aeſtimare, qui vicerat.

Bellum Samniticum. *A.V.c.413.* *a.C.n.337.* XVI. Precibus deinde Campaniae motus, non pro ſe, ſed, quod eſt ſpecioſius, pro ſociis Samnitas inuadit. Erat foedus cum vtriſque percuſſum: ſed hoc Campani ſanctius, & prius omnium ſuorum deditione fecerant. Sic ergo Romanus bellum Samniticum tamquam ſibi geſſit. *Campaniae deſcriptio.* Omnium non modo Italia, ſed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniae plaga eſt. Nihil mollius coelo. Denique bis floribus vernat. Nihil vberius ſolo: ideo Liberi Cererisque certamen dicitur. Nihil hoſpitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Miſenus, & tepentes fontibus Baiae: Lucrinus & Auernus, quaedam maris otia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuuius,

Digitized by Google

Aetnaei ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiae, Cumae, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii, & ipſa caput vrbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginemque numerata. Pro hac vrbe, his regionibus populus Romanus Samnitas inuaſit, gentem, ſi opulentiam quaeris, aureis & argenteis armis, diſcolori veſte, vsque ad ambitum armatam: ſi fallaciam, ſaltibus fere & montium fraude graſſantem: ſi rabiem ac furorem, ſacratis legibus, humanisque hoſtiis, in exitium Vrbis agitatam: ſi pertinaciam, ſexies rupto foedere, cladibusque ipſis animoſiorem. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios & Papirios patres, eorumque liberos ita ſubegit ac domuit, ita ruinas ipſas vrbium diruit, vt hodie Samnium in ipſa Samnio requiratur: nec facile adpareat materia quatuor & viginti triumphorum. Maxime tamen nota & illuſtris ex hac gente clades apud Caudinas furculas Veturio Poſthumioque Conſulibus accepta eſt. Clauſo per inſidias intra eum ſaltum exercitu, vnde non poſſet euadere, ſtupens occaſione tanta dux hoſtium Pontius, Herennium patrem conſuluit, & ille,

Samnites deſcribuntur.

Romani ad Caudium ſub iugum mittuntur.

„ mitteret omnes, vel occideret, „ ſapienter, vt ſenior, ſuaſerat. Hic armis exutos mittere ſub iugum maluit; vt nec amici forent beneficio, & poſt flagitium hoſtes magis. Itaque & Conſules ſtatim magnifice voluntaria deditione turpitudinem foederis dirimunt, & vltionem flagitans miles, Papirio duce (horribile dictu) ſtrictis enſibus per ipſam viam ante pugnam furit: & „ in congreſſu arſiſſe omnium oculos, „ hoſtis auctor fuit. Nec prius finis caedibus datus, quam iugum & hoſtibus & duci capto repoſuerunt.

Samnites vincuntur.

Bellum Etruſcum & Samniticum.

XVII. Hactenus populo Romano bellum cum ſingulis gentium, mox aceruatim, tamen ſic quoque par omnibus fuit. Etruſcorum duodecim populi, Vmbri in id tempus intacti, antiquiſſimus Italiae populus, Samnitium reliqui in excidium Romani nominis repente coniurant. Erat terror ingens, tot ſimul tantorumque populorum. Late per Etruriam infeſta quatuor agminum ſigna volitabant. Ciminius interim ſaltus in medio, ante inuius, plane quaſi Calidonius, vel Hercynius, adeo tunc terrori erat, vt ſenatus Conſuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi au-

deret. Sed nihil horum terruit ducem. Quin fratre praemiſſo explorat acceſſus. Ille per noctem paſtorio habitu ſpeculatus omnia, refert tutum iter. Sic Fabius Maximus periculoſiſſimum bellum ſine periculo explicauit. Nam ſubito inconditos atque palantes adgreſſus eſt, captisque ſuperioribus iugis, in ſubiectos ſuo iure detonuit. Ea namque ſpecies fuit illius belli, quaſi in terrigenas e coelo ac nubibus tela mitterentur. Nec incruenta tamen illa victoria. Nam oppreſſus in ſinu vallis alter Conſulum Decius, more patrio deuotum diis Manibus obtulit caput: ſolemnemque familiae ſuae conſecrationem in victoriae pretium redegit.

Bellum Tarentinum & cum Pyrrho Rege. A.V.c.471. a.C.n.279.

XVIII. Sequitur bellum Tarentinum, vnum quidem titulo & nomine, ſed victoria multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos, atque Lucanos, &, caput belli, Tarentinos, id eſt, totam Italiam, & cum iſtis omnibus Pyrrhum, clariſſimum Graeciae regem, vna veluti ruina pariter inuoluit: vt eodem tempore & Italiam conſummaret, & transmarinos triumphos auſpicaretur. Tarentus, Lacedaemoniorum opus, Calabriae quondam, & Apuliae, totiusque

Tarenti origo, & ſitus.

Lucaniae caput, cum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis ſitu. Quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita, in omnes terras, Iſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum maius theatrum: quod quidem cauſſa miſerae ciuitati fuit omnium calamitatum. Ludos forte celebrabant, quum adremigantem litori Romanam claſſem inde vident: atque hoſtem rati, emicant, ſine diſcrimine inſultant. „Qui enim, aut vnde Romani?„ Nec ſatis. Aderat ſine mora querelam ferens legatio. Hanc quoque foede per obſcoenam turpemque dictu contumeliam violant. Ex hinc bellum. Sed adparatus horribilis, quum tot ſimul populi pro Tarentinis conſurgerent, omnibusque vehementior Pyrrhus: qui Semigraecam ex Lacedaemoniis conditoribus ciuitatem vindicaturus, cum totius viribus Epiri, Theſſaliae, Macedoniae, incognitisque in id tempus elephantis, mari, terra, equis, armis, addito inſuper ferarum terrore, veniebat. Apud Heracleam, & Campaniae fluuium Lirim, Laeuino conſule, prima pugna: quae tam

Belli cauſa.

Cur Pyrrhus Tarentinos iuuerit.

Prima pugna. A.V.c.472. a.C.n.278.

atrox fuit, vt Frentanae turmae praefectus Obſidius, inuectus in regem, turbauerit, coegeritque, proiectis inſignibus, proelio excedere. Actum erat, niſi elephanti conuerſi in ſpectaculum belli procurriſſent: quorum cum magnitudine, tum deformitate, & nouo odore ſimul ac ſtridore conſternati equi, quum incognitas ſibi belluas amplius quam erant, ſuſpicarentur, fugam ſtragemque late dederunt. In Apulia deinde apud Aſculum melius di- *Altera pugna. A.V. c.474. a.C. n. 276.* micatum eſt, Curio, Fabricioque conſulibus. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & Caius Minucius quartae legionis haſtatus, vnius proboſcide abſciſſa, mori poſſe belluas oſtenderat. Itaque & in ipſas pila congeſta ſunt, & in turres vibratae faces, tota hoſtium agmina ardentibus ruinis operuere: nec ante cladi finis fuit, quam nox dirimeret: poſtremusque fugientium ipſe rex a ſatellitibus humero ſaucius in armis ſuis referretur. Lucaniae ſuprema *Tertia pugna. A.V. c.477. a.C. n. 273.* pugna ſub Aruſinis, quos vocant, campis, ducibus iisdem qui ſuperius: ſed tunc ad totam victoriam exitum, quem datura virtus fuit, caſus dedit. Nam productis in primam aciem rurſus elephantis,

vnum ex his pullum adacti in caput tel' grauis ictus auertit: qui quum per ſtragem ſuorum percurrens ſtridore quereretur, mater agnouit, & quaſi vindicaret, exſiluit: tum omnia circa quaſi hoſtilia graui timore permiſcuit. Ac ſic eaedem ferae, quae primam victoriam abſtulerant, ſecundam parem fecerant, tertiam ſine controuerſia tradidere. Nec vero tantum armis, & in campis, ſed conſiliis quoque & domi intra Vrbem cum rege Pyrrho dimicatum eſt. Quippe poſt primam victoriam rex callidus, intellecta virtute Romana, ſtatim deſperauit armis: ſeque ad dolos contulit. Nam interemtos cremauit: captiuosque indulgenter habuit, & ſine pretio reſtituit. Miſſisque deinde legatis in Vrbem omni modo anniſus eſt, vt facto foedere in amicitiam reciperetur. Sed bello & pace, foris & domi, omnem in partem Romana virtus tum ſe adprobauit: nec alia magis, quam Tarentina victoria, oſtendit populi Romani fortitudinem, ſenatus ſapientiam, ducum magnanimitatem. Quinam illi fuerunt viri, quos ab elephantis primo proelio obtritos accepimus? omnium vulnera in pectore; quidam

Pyrrhi humanitas.

hoſtibus ſuis immortui: omnium in manibus enſes, & relictae in vultibus minae, & in ipſa morte ira viuebat. Quod adeo Pyrrhus miratus eſt, vt diceret: „O quam facile erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis!„ Quae autem eorum, qui ſuperfuerunt, in reparando exercitu feſtinatio? quum Pyrrhus, „Video me, inquit, plane Herculis ſidere procreatum, cui, quaſi ab angue Lernaeo, tot caeſa hoſtium capita de ſanguine ſuo renaſcuntur.„ Qui autem ille ſenatus fuit? quum, perorante Appio Caeco, pulſi cum muneribus ſuis ab Vrbe legati, interroganti regi ſuo, quid de hoſtium ſede ſentirent: „Vrbem templum ſibi viſam, ſenatum regum conſeſſum eſſe„ confiterentur. Qui porro ipſi duces, vel in caſtris? quum medicum venale regis Pyrrhi caput offerentem Curius remiſit: Fabricius oblatam ſibi a rege imperii partem repudiauit. Vel in pace? quum Curius fictilia ſua Samnitico praeferret auro: Fabricius decem pondo argenti circa Rufinum conſularem virum quaſi luxuriam cenſoria grauitate damnaret.

Curii & Fabricii magnanimitas.

Romanorum in hoc bello virtus. Quis ergo miretur his moribus, virtute militum, victorem populum Romanum fuiſſe? vnoque bello Tarentino intra quadriennium maximam partem Italiae, fortiſſimas gentes, opulentiſſimas vrbes, vberrimasque regiones in ditionem redegiſſe? Aut quid adeo fidem ſuperet, quam ſi principia belli cum exitu conferantur? Victor primo proelio Pyrrhus, tota tremente Italia Campaniam, Lirim, Fregellasque populatus, prope captam Vrbem a Praeneſtina arce proſpexit: & a viceſimo lapide oculos trepidae ciuitatis fumo ac puluere impleuit. Eodem poſtea bis exuto caſtris, bis ſaucio, & in Graeciam ſuam trans mare ac terras fugato, pax & quies & tanta de opulentiſſimis tot gentibus ſpolia, vt victoriam ſuam Roma non caperet. *Specioſus de illo triumphus.* Nec enim temere vllus pulchrior in Vrbem, aut ſpecioſior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma vidiſſes: tum ſi captiuos adſpiceres, Moloſſi, Theſſali, Macedones, Bruttius, Apulus, atque Lucanus; ſi pompas, aurum, purpura,

ſigna, tabulae, Tarentinaeque deliciae. Sed nihil libentius populus Romanus adſpexit, quam illas, quas timuerat, cum turribus ſuis belluas: quae non ſine ſenſu captiuitatis, ſubmiſſis ceruicibus, victores equos ſequebantur.

XIX. Omnis mox Italia pacem habuit. *Bellum Picenum.* Qui enim poſt Tarentum auderent? niſi *A.V.c.484.* quod vltro perſequi ſocios hoſtium placuit. *a.C.n.266.* Domiti ergo Picentes, & caput gentis Aſculum, Sempronio duce: qui, tremente inter proelium campo, Tellurem deam, promiſſa aede, placauit.

XX. Sallentini Picentibus additi, ca- *Bellum Sallentinum.* putque regionis Brunduſium incluto portu, *A.V.c.486.* Marco Attilio duce. Et in hoc certamine, *a.C.n.264.* victoriae pretium templum ſibi paſtoria Pales vltro popoſcit.

XXI. Poſtremi Italicorum in fide man- *Bellum Volſinenſe.* ſere Volſini, opulentiſſimi Etruſcorum, *A.V.c.487.* implorantes opem aduerſus ſeruos quon- *a.C.n.263.* dam ſuos: qui libertatem a dominis datam, in ipſos erexerant, translataque in ſe republica dominabantur. Sed hi quoque, duce Fabio Gurgite, poenas dederunt.

XXII. Haec eſt ſecunda aetas populi *De Seditionibus.* Romani, & quaſi Adoleſcentia: qua ma-

ximе viruit, & quodam flore virtutis exarſit ac ferbuit. Ita quae inerat quaedam adhuc ex paſtoribus feritas, quiddam ſpirabat indomitum. Inde eſt, quod exercitus Poſthumium Imperatorem, inficiantem, quas promiſerat, praedas, facta in caſtris ſeditione, lapidauit: quod ſub Appio Claudio noluit vincere hoſtem, quum poſſet: quod, duce Volerone, detrectantibus plerisque militiam, fracti Conſulis faſces: inde, quod clariſſimos principes, quum aduerſarentur voluntati ſuae, exſulatione multauit: vt Coriolanum colere agros iubentem: nec minus ille ferociter iniuriam armis vindicaſſet, niſi quod iam inferentem ſigna filium mater Veturia lacrimis ſuis exarmauit: vt ipſum Camillum, quod inique inter plebem & exercitum diuiſiſſe Veientem praedam videretur. Sed hic melior, in capta Vrbe conſenuit: & mox ſupplices de hoſte Gallo vindicauit. Cum Senatu quoque vehementius aequo bonoque certatum eſt; adeo, vt, relictis ſedibus, ſolitudinem & interitum patriae ſuae minaretur.

XXIII. Prima diſcordia ob impotentiam foeneratorum: quibus in terga quoque ſeruiliter ſaeuientibus, in Sacrum montem plebs armata ſeceſſit: aegreque, nec, niſi Tribunos impetraſſet, Menenii Agrippae facundi & ſapientis viri auctoritate, reuocata eſt. Exſtat orationis antiquae ſatis efficax ad concordiam fabula, „ qua diſſediſſe inter ſe quondam humanos dixit artus, quod, omnibus opere fungentibus, ſolus venter immunis ageret: deinde moribundos a ſeiunctione rediiſſe in gratiam, quando ſenſiſſent, quod eius opera redactis in ſanguinem cibis irrigarentur. „ *Prima ſeditio, ob foeneratorum impotentiam.*

XXIV. Secundam in Vrbe media decemuiratus libido conflauit. Adlatas a Graecia leges decem principes lecti, iubente populo, conſcripſerant: ordinataque erat in duodecim tabulis tota iuſtitia: quum tamen traditos faſces regio quodam furore retinebant. Ante ceteros Appius eo inſolentiae elatus eſt, vt ingenuam virginem ſtupro deſtinaret, oblitus eſt Lucretiae, & regum, & iuris, quod ipſe compoſuerat. Itaque quum oppreſſam iudicio filiam trahi in ſeruitutem videret Virginius pater, nihil cunctatus, in medio foro manu ſua *Altera ſeditio, ob decemuirorum libidinem.*

interfecit: admotisque ſignis commilitonum, totam eam dominationem obſeſſam armis, in carcerem & catenas ab Auentino monte detraxit.

Tertia, ex connubiis patrum cum plebeiis. XXV. Tertiam ſeditionem excitauit matrimoniorum dignitas; vt plebeii cum patriciis iungerentur: qui tumultus in monte Ianiculo, duce Canuleio Tribuno plebis, exarſit.

Quarta, ob magiſtratus plebeios. XXVI. Quartam honorum cupido, vt plebeii quoque magiſtratus crearentur. Fabius Ambuſtus duarum pater alteram Sulpicio patricii ſanguinis dederat, alteram plebeio Stoloni. Haec quodam tempore, quod lictoriae virgae ſonum ignotum penatibus ſuis expauerat, a ſorore ſatis inſolenter irriſa, iniuriam non tulit. Itaque nactus tribunatum, honorum & magiſtratuum conſortium, quamuis inuito ſenatui extorſit. *Populus R. inter ſeditiones religioſus.* Verum in his ipſis ſeditionibus principem populum non immerito ſuſpexeris. Siquidem nunc libertatem, nunc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorum decora, & inſignia vindicauit; interque haec omnia nullius acrior cuſtos, *Et libertatis cuſtos.* quam libertatis, fuit, nullaque in pretium eius potuit largitione corrumpi; quum vt

in magno, & in dies maiore populo, interim pernicioſi ciues exiſterent. Spurium Caſſium agraria lege; Maelium largitione ſuſpectum regiae dominationis, praeſenti morte multauit. Ac de Spurio quidem ſupplicium pater ipſius ſumpſit: hunc Quinctii dictatoris imperio in medio foro Magiſter equitum Seruilius Ahala confodit. Manlium vero Capitolii vindicem, quia plerosque debitorum liberauerat, altius ſe & inciuilius efferentem, ab illa, quam defenderat, arce deiecit. Talis domi ac foris; talis pace belloque Populus Romanus, fretum illud Adoleſcentiae, id eſt, ſecundam imperii aetatem habuit; in qua totam inter Alpes fretumque Italiam armis ſubegit.

L. ANNAEI FLORI
EPITOME
RERVM ROMANARVM
LIBER II.

CAP. I.

Prooemium. DOMITA ſubactaque Italia, Populus R. prope quingenteſimum annum agens, quum bona fide adoleuiſſet; ſi quod eſt robur, ſi qua iuuentas; tum ille vere robuſtus, & iuuenis, & par orbi terrarum eſſe coepit. Ita (mirum, & incredibile dictu) qui prope quingentis annis domi luctatus eſt (adeo difficile fuerat dare Italiae caput) his ducentis annis, qui ſequuntur, Africam, Europam, Aſiam, totum denique orbem terrarum bellis victoriisque peragrauit.

Bellum punicum primum. A.V.c.488. a.C.n.262. II. Igitur victor Italiae Populus, quum a terra fretum vsque veniſſet, more ignis, qui obuias populatus incendio ſiluas, interueniente flumine abrumpitur, paulliſper ſubſtitit. Mox quum videret opulentiſſimam in proximo praedam, quodammodo Italiae ſuae abſciſſam, & quaſi reuulſam;

adeo cupiditate eius exarſit, vt quatenus nec mole iungi, nec pontibus poſſet, armis belloque iungenda, & ad continentem ſuum reuocanda bello videretur. Sed ecce, vltro ipſis viam pandentibus fatis, nec occaſio defuit; quum de Poenorum impotentia foederata Siciliae ciuitas Meſſana quereretur. Adfectabat autem vt Romanus, ita Poenus Siciliam, & eodem tempore, paribus vterque votis ac viribus imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios iuuandi, re autem ſollicitante praeda; quamquam territaret nouitas rei (tanta tamen in virtute fiducia eſt) ille rudis, ille paſtorius populus, vereque terreſter, oſtendit nihil intereſſe virtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur. Appio Claudio Conſule, primum fretum ingreſſus eſt fabuloſis infame monſtris, aeſtuque violentum: ſed adeo non eſt exterritus, vt illam ipſam ruentis aeſtus violentiam pro munere amplecteretur: ſtatimque ac ſine mora Hieronem Syracuſanum regem tanta celeritate vicit, vt ille ipſe ſe prius victum, quam hoſtem videret, fateretur. Duillio Cornelioque Conſulibus etiam mari congredi auſus eſt,

Occaſio belli punici.

quum quidem ipſa velocitas claſſis comparatae auſpicium fuit. Intra enim ſexageſimum diem, quam caeſa ſilua fuerat, centum ſexaginta nauium claſſis in anchoris ſtetit; vt non arte factae, ſed quodam munere deorum conuerſae in naues, atque mutatae arbores viderentur. Proelii vero forma mirabilis; quum illas celeres volucresque hoſtium naues hae graues tardaeque comprehenderent. Longe illis nauticae artes, detergere remos, & ludificari fuga roſtra. Iniectae enim ferreae manus, machinaeque aliae, ante certamen multum ab hoſte deriſae: coactique hoſtes quaſi in ſolido decernere. Victor ergo apud Liparas, merſa & fugata hoſtium claſſe, primum illum maritimum egit triumphum. Cuius quod gaudium fuit? quum Duillius Imperator, non contentus vnius diei triumpho, per vitam omnem, vbi a coena rediret, praelucere funalia, praecinere ſibi tibias iuſſit, quaſi quotidie triumpharet. Prae tanta victoria leue huius proelii damnum fuit. Alter conſulum interceptus Aſina Cornelius: qui ſimulato colloquio euocatus, atque ita oppreſſus fuit; perfidiae Punicae documentum. Ca-

Prima Romanorum victoria maritima. A.V. c. 492. a.C. n. 258.

latino dictatore, fere omnia praeſidia Poenorum Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybaeo detraxit. Trepidatum eſt ſemel circa Camerinenſium ſaltum: ſed eximia virtute Calpurnii Flammae tribuni militum euaſimus, qui lecta trecentorum manu, infeſtum & inſeſſum ab hoſtibus tumulum occupauit, adeoque moratus hoſtem, dum exercitus omnis euaderet: ac ſic pulcherrimo exitu Thermopylarum & Leonidae famam adaequauit: hoc illuſtrior noſter, quod expeditioni tantae ſuperfuit & ſuperuixit, licet nihil ſcripſerit ſanguine. Lucio Cornelio Scipione, quum iam Sicilia ſuburbana eſſet populi Romani prouincia; ſerpente latius bello, Sardiniam annexamque ei Corſicam tranſit. Olbiae hic, ibi Aleriae vrbis excidio incolas terruit, adeoque omnes terra, marique Poenos expugnauit, vt iam victoriae nihil niſi Africa ipſa reſtaret. Marco Attilio Regulo duce iam in Africam nauigabat bellum. Nec deerant, qui ipſo Punici maris nomine ac terrore deficerent, augente inſuper Tribuno Mannio metum: in quem, niſi paruiſſet, ſecuri diſtricta Imperator metu mortis nauigandi fecit audaciam. Mox ventis

Prima Romanorum in Sardiniam & Corſicam expeditio.

In Africam nauigatio. A.V.c. 496. a.C.n. 254.

remisque properatum eſt: tantusque terror hoſtici aduentus Poenis fuit, vt apertis paene portis Carthago caperetur. Prima belli praemium fuit ciuitas Clipea: prima enim a Punico litore quaſi arx & ſpecula procurrit. Et haec, & trecenta amplius castella vaſtata ſunt. Nec cum hominibus,

Pugna cum ſerpente.

ſed cum monſtris quoque, dimicatum eſt: quum quaſi in vindictam Africae nata mirae magnitudinis ſerpens poſita apud Bagradam caſtra vexaret. Sed omnium victor Regulus, quum terrorem nominis ſui late circumtuliſſet; quumque magnam vim iuuentutis, ducesque ipſos aut cecidiſſet, aut haberet in vinculis, claſſemque ingenti praeda onuſtam, & triumpho grauem, in Vrbem praemiſiſſet; etiam ipſam belli caput Carthaginem vrgebat obſidio, ipſisque portis inhaerebat. Hic paullulum circumacta fortuna eſt; tantum vt plura eſſent Romanae virtutis inſignia: cuius fere magnitudo calamitatibus adprobatur.

Romani victi duce Xanthippo. A.V.c.497. a.C.n.253.

Nam conuerſis ad externa auxilia hoſtibus; quum Xanthippum illis ducem Lacedaemon miſiſſet, a viro militiae peritiſſimo vincimur. Tum foeda clade, Romanisque vſu incognita, viuus in manus hoſtium venit fortiſ-

ſimus Imperator. Sed ille quidem par tantae calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt, nec legatione ſuſcepta: Quippe diuerſa, quam hoſtes mandauerant, cenſuit; ne pax fieret, nec commutatione captiuorum reciperetur. Sed nec illo voluntario ad hoſtes ſuos reditu, nec vltimo ſiue carceris, ſiue crucis ſupplicio deformata maieſtas; immo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non ceſſerat, de fortuna triumphauit? Populus autem Romanus multo acrior infeſtiorque pro vltione Reguli, quam pro victoria, fuit. Metello igitur Conſule ſpirantibus altius Poenis, & reuerſo in Siciliam bello, apud Panormum ſic hoſtes cecidit, vt ne amplius eam inſulam cogitarent. Argumentum ingentis victoriae, centum circiter elephantorum captiuitas; ſic quoque magna praeda, ſi gregem illum non bello, ſed venatione cepiſſet. Appio Claudio Conſule, non ab hoſtibus, ſed a diis ipſis ſuperatus eſt, quorum auſpicia contempſerat; ibi ſtatim claſſe demerſa, vbi ille praecipitari pullos iuſſerat, quod pugnare ab his vetaretur. Marco Fabio Buteone Conſule,

Carthaginienſium ad Panormum clades.
A.V.c.502.
a.C.n.248.

Romani a Carthaginienſibus victi.
A.V.c.503.
a.C.n.247.

claſſem hoſtium in Africo mari apud Ae-gimurum, iam in Italiam vltro nauigan-tem cecidit. Quantus o tunc triumphus tempeſtate intercidit, quum opulenta prae-da claſſis, aduerſis acta ventis, naufragio ſuo Africam & Syrtes, omnium imperia gentium, inſularum litora, impleuit! Magna clades, ſed non fine aliqua principis populi dignitate; interceptam tempeſtate victoriam, & triumphum periiſſe naufragio. Et tamen, quum Punicae praedae omnibus promontoriis inſulisque fruſtarentur & fluitarent, populus Romanus & ſic triumphauit. Lutatio Catulo Conſule tandem bello finis impoſitus apud inſulas, quibus nomen Aegates. Nec maior alias in mari pugna; quippe commeatibus, exercitu, propugnaculis, armis grauis hoſtium claſſis, & in ea quaſi tota Carthago: quod ipſum exitio fuit. Romana claſſis prompta, leuis, expedita, & quodam genere caſtrenſis; ad ſimilitudinem pugnae equeſtris, ſic remis, quaſi habenis agebatur; & in hos, vel in illos mobilia roſtra ſpeciem viuentium praeferebant. Itaque momento temporis laceratae hoſtium rates, totum inter Siciliam Sardiniamque pelagus

Carthaginienſis proelio maritimo victi. A.V.c.507. a.C.n.243.

Finis primi belli punici. A.V.c.511. a.C.n.239.

naufragio ſuo operuerunt. Tanta denique fuit illa victoria, vt de exſcindendis hoſtium moenibus non quaereretur. Supervacuum viſum eſt in arcem murosque ſaeuire, quum iam in mari eſſet deleta Carthago.

III. Peracto Punico bello, ſequuta eſt breuis ſane, & quaſi ad recipiendum ſpiritum, requies, argumentumque pacis, & bona fide ceſſantium armorum, tunc primum poſt Numam clauſa porta Iani fuit: ſed ſtatim ac ſine mora patuit. Quippe iam Ligures, iam Inſubres Galli, nec non & Illyrii laceſſebant. Sic deſub Alpibus, id eſt, deſub ipſis Italiae faucibus, gentes deo quodam adſidue incitante, ne rubiginem ſcilicet ac ſitum arma ſentirent. Denique vtrique cotidiani, & quaſi domeſtici hoſtes tirocinia militum imbuebant, nec aliter vtraque gente, quam quaſi cote quadam populus Romanus ferrum ſuae acuebat virtutis. Ligures imis Alpium iugis adhaerentes inter Varum & Macram flumen, implicitosque dumis ſilueſtribus, maior aliquanto labor erat inuenire, quam vincere. Tuti locis & fuga, durum atque velox genus, & occaſione magis latrocinia,

Bellum Liguſticum. A.V.c.515. a.C.n.235.

quam bella faciebat. Itaque quum diu multumque eluderent Salyi, Deceates, Oxybii, Euburiates, Ingauni, tandem Fuluius latebras eorum ignibus ſepſit: Baebius in plana deduxit: Poſthumius ita exarmauit, vt vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

Bellum Gallicum. A.V.c. 525. a.C.n. 225.

IV. Gallis Inſubribus, & his accolis Alpium, animi ferarum, corpora plus quam humana erant: ſed experimento deprehenſum eſt, quippe ſicut primus impetus eis maior quam virorum eſt, ita ſequens minor quam feminarum: Alpina corpora humenti coelo educata, habent quiddam ſimile niuibus ſuis: quae mox vt caluere pugna, ſtatim in ſudorem eunt; & leui motu, quaſi ſole, laxantur. Hi ſaepe & alias, ſed Britomaro duce, „non prius ſoluturos ſe baltea, quam Capitolium aſcendiſſent," iurauerant. Factum eſt. Victos

Galli victi. A.V.c. 527. a.C.n. 223.

enim Aemilius in Capitolio diſcinxit. Mox, Ariouiſto duce, vouere „de noſtrorum militum praeda Marti ſuo torquem." Intercepit Iuppiter votum. Nam de torquibus eorum aureum tropaeum Ioui Flaminius erexit. Viridomaro rege „Romana arma Vulcano" promiſerant. Aliorſum vota ce-

ciderunt. Occiſo enim rege, Marcellus tertia poſt Romulum patrem Feretrio Ioui arma ſuſpendit.

Bellum Illyricum. A.V.c. 532. a.C.n. 218.

V. Illyrii, ſeu Liburni, ſub extremis Alpium radicibus agunt inter Arſiam, Titiumque flumen, longiſſime per totum Adriani maris litus effuſi. Hi, regnante Teutana muliere, populationibus non contenti, licentiae ſcelus addiderunt. Legatos quippe noſtros, ob ea quae deliquerant, iure agentes, nec gladio quidem, ſed vt victimas, ſecuri percutiunt: praefectos nauium, igni comburunt. Idque quod indignius foret, mulier imperabat. Itaque, Cnaeo Fuluio Centimalo duce, late domantur. Strictae in principum colla ſecures, legatorum manibus litauere.

Bellum Punicum ſecundum. A.V.c. 533. a.C.n. 217.

VI. Poſt primum Punicum bellum, vix quadriennii requies, ecce alterum bellum: minus quidem ſpatio (nec enim amplius quam decem & octo annos habet) ſed adeo cladium atrocitate terribilius, vt, ſi quis conferat damna vtriusque populi, ſimilior victo ſit populus, qui vicit. Vrebat nobilem populum ablatum mare, captae inſulae, dare tributa, quae iubere conſueuerat. Hinc vltionem puer Annibal ad aram

Cauſſa belli punici ſecundi excidium Sagunti. patri iurauerat: nec morabatur. Igitur in cauſſam belli Saguntus delecta eſt, vetus Hiſpaniae ciuitas, & opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, ſed triſte monumentum; quam in libertatem communi foedere exceptam Annibal, cauſſas nouorum motuum quaerens, & ſuis & ipſorum manibus euertit, vt Italiam ſibi rupto foedere aperiret. Summa foederum Romanis religio eſt: itaque ad auditum ſociae ciuitatis obſidium, memores icti cum Poenis quoque foederis, non ſtatim ad arma procurrunt, dum prius more legitimo queri malunt. Interim iam nouem menſibus feſſi fame, machinis, ferro, verſa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum: tum deſuper ſe ſuosque, cum omnibus opibus ſuis, ferro & igni corrumpunt. Huius tantae cladis auctor Annibal poſcitur. Tergiuerſantibus Poenis, dux legationis: „Quae, inquit, mora eſt, Fabius? In hoc ego ſinu bellum pacemque porto; vtrum eligitis? „ Subclamantibus: Bellum. Bellum igitur, inquit, accipite: „ & excuſſo in media curia togae gremio, non ſine horrore, quaſi plane ſinu ferret, bellum effudit. Similis

exitus belli initio fuit. Nam, quaſi has inferias ſibi Saguntinorum vltimae dirae in illo publico parricidio incendioque mandaſſent: ita Manibus eorum, vaſtatione Italiae, captiuitate Africae, ducum & regum, qui id geſſere bellum, exitio parentatum eſt. Igitur vbi ſemel ſe in Hiſpania mouit illa grauis & luctuoſa Punici belli vis atque tempeſtas; deſtinatumque Romanis iam diu fulmen Saguntino igne conflauit: ſtatim quodam impetu rapta medias perfregit Alpes; & in Italiam ab illis fabuloſae altitudinis niuibus, velut coelo miſſa, deſcendit. Ac primi quidem impetus turbo inter Padum & Ticinum valido ſtatim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fuſus exercitus. Saucius etiam ipſe veniſſet in manus hoſtium Imperator, niſi protectum patrem praetextatus admodum filius ab ipſa morte rapuiſſet. Hic erat Scipio, qui in exitium Africae creſcit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia ſuccedit. Hic ſecunda belli Punici procella deſaeuit, Sempronio Conſule. Tunc callidiſſimi hoſtes, frigidum & niualem nacti diem, quum ſe ignibus prius oleoque fouiſſent (horribile dictu) homines a

Romani ad Ticinum ab Annibale victi.

A. V. c. 534. a. C. n. 216.

Iterum ad Trebiam victi.

meridie & ſole venientes noſtra nos hieme *Tertio victi ad Thraſymenum.* *A.V.c.535. a.C.n.215.* vicerunt. Thraſymenus lacus tertium fulmen Annibalis, Imperatore Flaminio. Ibi quoque ars noua Punicae fraudis. Quippe nebula lacus paluſtribusque virgultis tectus eques, terga ſubito pugnantium inuaſit. Nec de diis poſſumus queri. Imminentem quippe temerario duci cladem praedixerant inſidentia ſignis examina, & aquilae prodire nolentes, & commiſſam aciem ſequutus ingens terrae tremor: niſi illum horrorem ſoli, equitum virorumque diſcurſus, & mota vehementius arma fecerunt. *Quarto ad Cannas victi.* *A.V.c.536. a.C.n.214.* Quartum, id eſt, paene vltimum vulnus imperii Cannae, ignobilis Apuliae vicus: ſed magnitudine cladis emerſit, & quadraginta millium caede parta nobilitas. Ibi in exitium infelicis exercitus, dux, terra, coelum, dies, tota denique rerum natura conſenſit. Siquidem non contentus ſimulatis transfugis Annibal, qui mox terga pugnantium ceciderunt, inſuper callidiſſimus Imperator, patentibus in campis, obſeruato loci ingenio, quod & ſol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & Eurus ab Oriente ſemper quaſi ad conſtitutum, ita inſtruxit aciem, vt, Romanis aduerſus haec

omnia aduerſis, quaſi ſecundum coelum tenens, vento, puluere, ſole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus caeſi ad hoſtium ſatietatem, donec Annibal diceret militi ſuo: Parce ferro. Ducum effugit alter, alter occiſus eſt: dubium vter maiore animo. Paullum puduit, Varro non deſperauit. Documenta cladis cruentus aliquamdiu Aufidus, pons de cadaueribus, iuſſu ducis, factus in torrente Vergelli; modii duo anulorum Carthaginem miſſi, dignitasque equeſtris taxata menſura. Dubium deinde non erit, quin vltimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra diem epulari Annibal in Capitolio potuerit, ſi (quod Poenum illum dixiſſe Adarbalem Bomilcaris ferunt) „Annibal quemadmodum ſciret vincere, ſi vti victoria ſciſſet.„ Tum quidem illum, vt dici vulgo ſolet, aut Fatum vrbis imperaturae, aut ipſius mens mala, & auerſi a Carthagine dii in diuerſum abſtulerunt. Quum victoria poſſet vti, frui maluit; relictaque Roma, Campaniam Tarentumque peragrare: vbi mox & ipſe, & exercitus ardor, elanguit: adeo vt verum dictum ſit: „Capuam Annibali Cannas fuiſſe.„ Siquidem

Annibal victoria vti neſcit.

inuictum Alpibus, indomitum armis, Campaniae (quis crederet?) ſoles, & tepentes fontibus Baiae ſubegerunt. Interim reſpirare Romanus, & quaſi ab inferis emergere. Arma non erant; detracta ſunt templis. Deerat iuuentus; in ſacramentum militiae liberata ſeruitia. Egebat aerarium; opes ſuas libens ſenatus in medium protulit: nec praeter quod in bullis ſingulisque anulis erat, quidquam ſibi auri reliquere. Eques ſequutus exemplum, imitataeque equitem tribus. Denique vix ſuffecere tabulae, vix ſcribarum manus, Laeuino Marcelloque Conſulibus, quum priuatae opes in publicum deferrentur. Quid autem in deligendis magiſtratibus, quae centuriarum ſapientia, quum iuniores a ſenioribus conſilium de creandis Conſulibus petiuere. Quippe aduerſus hoſtem toties victorem, tam callidum, non virtute tantum, ſed ſuis etiam pugnare conſiliis oportebat. Prima redeuntis, &, vt ſic dixerim, reuiuiſcentis imperii ſpes Fabius fuit: qui nouam de Annibale victoriam commentus eſt, non pugnare. Hinc illi cognomen nouum, & Reipublicae ſalutare, *Cunctator*. Hinc illud ex populo,

Romanorum anguſtiae & conſilia.

Fabius Cunctator.

vt Imperii ſcutum vocaretur. Itaque per Samnium totum, per Falernos, Gauranosque ſaltus ſic macerauit Annibalem, vt, qui frangi virtute non poterat, mora comminueretur. Inde Claudio Marcello duce etiam congredi auſus eſt. Comminus venit, & pepulit Campania ſua, & ab obſidione Nolae vrbis excuſſit. Auſus & Sempronio Graccho duce per Lucaniam ſequi, & premere terga cedentis: quamuis tunc (o pudor!) manu ſeruili pugnaret. Nam huc vsque tot mala compulerant, ſed libertate donati, fecerant de ſeruitute Romanos. O horribilem in tot aduerſis fiduciam! o ſingularem animum ac ſpiritum populi Romani! tam artis adflictisque rebus, quum de Italia ſua dubitaret, auſus eſt tamen in diuerſa reſpicere: quumque hoſtes in iugulo per Campaniam Apuliamque volitarent, mediamque de Italia Africam facerent, eodem tempore & hunc ſuſtinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hiſpaniam diuiſa per terrarum orbem arma mittebat. Sicilia mandata Marcello, nec diu reſtitit. Tota enim inſula in vna vrbe ſuperata eſt. Grande illud, & ante id tem-

Marcellus Nolam liberat.

Romanorum ſingularis conſtantia.

Syracuſae expugnatae. A.V.c.540. a.C. n.208.

pus inuictum caput Syracuſae, quamuis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando ceſſerunt. Longe illi triplex murus, totidemque arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus Arethuſae: niſi quod hactenus profuere, vt pulchritudini victae vrbis parceretur. Sardiniam Gracchus abripuit. Nihil illi gentium feritas, Inſanorumque (nam ſic vocantur) immanitas montium profuere. Saeuitum in vrbes, vrbemque vrbium Caralim, vt gens contumax, viliſque morti, ſaltem deſiderio patrii ſoli domaretur. In Hiſpaniam miſſi Cnaeus & Publius Scipiones, paene totam Poenis eripuerant; ſed inſidiis Punicae fraudis oppreſſi rurſus amiſerunt, magnis quidem illi proeliis quum Punicas opes cecidiſſent; ſed Punicae inſidiae alterum ferro caſtra metantem, alterum, quum euaſiſſet in turrim, cinctum facibus oppreſſerunt. Igitur in vltionem patris, ac patrui, miſſus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen fata decreuerant, bellatricem illam, viris armiſque nobilem Hiſpaniam, illam ſeminarium hoſtilis exercitus, illam Annibalis eruditricem (incredibile dictu!) totam a Pyrenaeis montibus

Sardinia a Romanis victa.

Scipiones in Hiſpania oppreſſi.

Scipio Africanus Hiſpaniam recuperat.

in Herculis columnas & Oceanum recuperauit, neſcias citius, an felicius. Quam velociter, quatuor anni fatentur: quam facile, vel vna ciuitas probat. Eodem quippe, quo obſeſſa eſt die, capta eſt: omenque Africanae victoriae fuit, quod tam facile victa eſt Hiſpana Carthago.

Carthago noua expugnatur. A.V. c. 542. a. C. n. 208.

Certum eſt tamen ad profligandam prouinciam maxime profeciſſe ſingularem ducis ſanctitatem: quippe qui captiuos pueros puellasque praecipuae pulchritudinis barbaris reſtituerit, ne in conſpectum quidem ſuum paſſus adduci; ne quid de virginitatis integritate delibaſſe ſaltem oculis videretur. Haec inter diuerſa terrarum populus Romanus: nec ideo tamen Italiae viſceribus inhaerentem ſummouere poterat Annibalem. Pleraque ad hoſtem defecerant; & dux acerrimus contra Romanos Italicis quoque viribus vtebatur. Iam tamen eum plerisque oppidis & regionibus excuſſeramus.

Capua a Romanis recepta.

Tarentus ad nos redierat: iam & Capua, ſedes & domus, & patria altera Annibalis, tenebatur: cuius amiſſio tantum Poeno duci dolorem dedit, vt inde totis viribus Romam conuerteretur. O populum dignum orbis imperio! dignum

omnium fauore, & admiratione hominum ac deorum! Compulſus ad vltimos metus ab incepto non deſtitit: & de ſua Vrbe ſollicitus Capuam tamen non omiſit; ſed parte exercitus ſub Appio Conſule relicta, parte Flaccum in vrbem ſequuta, abſens ſimul praeſensque pugnabat. Quid ergo miramur mouenti caſtra a tertio lapide Annibali iterum ipſos deos, deos inquam, (nec fateri pudebit) reſtitiſſe? Tanta enim ad ſingulos illius motus vis imbrium effuſa, tanta ventorum violentia coorta eſt, vt diuinitus hoſtem ſummoueri, neque coelo, ſed ab Vrbis ipſius moenibus, & Capitolio ferri videretur. Itaque fugit, & ceſſit, & in vltimum ſe Italiae recepit ſinum, quum Vrbem tantum non adoratam reliquiſſet. Parua res dictu, ſed ad magnanimitatem populi Romani probandam ſatis efficax: quod illis ipſis, quibus obſidebatur, diebus ager, quem Annibal caſtris inſederat, venalis Romae fuit, haſtaeque ſubiectus inuenit emtorem. Voluit Annibal contra fiduciam imitari; ſubiecitque argentarias Vrbis tabernas: nec ſector inuentus eſt, vt ſcias, etiam praeſagia fatis fuiſſe. Nihil actum erat tanta virtute, tanto fauore

Annibal fruſtra Romam petit.

etiam deorum. Siquidem Asdrubal frater Annibalis cum exercitu nouo, nouis viribus, noua belli mole veniebat. Actum erat procul dubio, ſi vir ille ſe cum fratre iunxiſſet. Sed hunc quoque caſtra metantem Claudius Nero cum Liuio Salinatore debellat. Nero in vltimo Italiae angulo ſummouebat Annibalem. Liuius in diuerſiſſimam partem, id eſt, in ipſas naſcentis Italiae fauces ſigna conuerterat. Tanto, id eſt, omni, qua longiſſima Italia, ſolo interiacente, quo conſilio, qua celeritate, Conſules caſtra coniunxerint, inopinanterque hoſtem collatis ſignis compreſſerint, neque id fieri Annibal ſenſerit, difficile dictu eſt. Certe Annibal, re cognita, quum proiectum fratris caput ad ſua caſtra vidiſſet: „ Agnoſco, inquit, infelicitatem Carthaginis. „ Haec fuit illius viri, non ſine praeſagio quodam fati imminentis, prima confeſſio. Iam certum erat Annibalem etiam ipſius confeſſione poſſe vinci: ſed tot rerum proſperarum fiducia plenus populus Romanus magni aeſtimabat aſperrimum hoſtem in ſua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipſam Africam tota

Scipio bellum in Africam conuertit. A. V. c. 548. a. C. n. 205.

mole conuerſus imitari coepit Annibalem, & Italiae ſuae clades in Africa vindicare. Quas ille (dii boni!) Asdrubalis copias, quos Syphacis exercitus fudit? quae quantaque vtriusque caſtra facibus illatis vna nocte deleuit? denique iam non a tertio lapide, ſed ipſas Carthaginis portas obſidione quatiebat.

Annibal Italia diſcedit. A. V. c. 549. a. C. n. 204.

Sic factum eſt, vt inhaerentem atque incubantem Italiae extorqueret Annibalem. Non fuit maior ſub imperio Romano dies, quam ille, quum duo omnium & antea & poſtea ducum maximi, ille Italiae, hic Hiſpaniae victor, collatis comminus ſignis direxere aciem. Sed & colloquium fuit inter ipſos de legibus pacis. Steterunt diu mutua admiratione defixi. Vbi de pace non conuenit,

Annibal a Scipione vincitur. A. V. c. 550. a. C. n. 200.

ſigna cecinere. Conſtat vtriusque confeſſione, „nec melius inſtrui aciem, nec acrius potuiſſe pugnari.„ Hoc Scipio de Annibalis, Annibal de Scipionis, exercitu praedicauerunt. Sed tamen Annibal ceſſit, praemiumque victoriae Africa fuit, & ſequutus Africam ſtatim terrarum orbis.

VII. Poſt Carthaginem vinci nemi- *Bellum* nem puduit. Sequutae ſunt ſtatim Afri- *Macedoni-cum pri-* cam gentes, Macedonia, Graecia, Syria, *mum.* ceteraque omnia, quodam quaſi aeſtu & *A.V.c.551.* torrente fortunae: ſed primi omnium Ma- *a. C. n. 199.* cedones, adfectator quondam imperii populus. Itaque quamuis tunc Philippus regno praeſideret, Romani tamen dimicare ſibi cum rege Alexandro videbantur. Macedonicum bellum nomine amplius, quam ſpectatione gentis fuit. Cauſſa coepit a foedere Philippi, quo rex iam pridem dominantem in Italia Annibalem ſibi ſociauerat: poſtea creuit, implorantibus Athenis auxilium contra regis iniurias, quum ille vltra ius victoriae in templa, aras, & ſepulcra ipſa, ſaeuiret. Placuit Senatui opem tantis ferre ſupplicibus. Quippe iam gentium reges, duces, populi, nationes, praeſidia ſibi ab hac vrbe petebant. Primo igitur, Laeuino Conſule, populus Romanus Ionium mare ingreſſus, tota Graeciae litora veluti triumphanti claſſe peragrauit. Spolia quippe Siciliae, Sardiniae, Hiſpaniae, Africae praeferebat: & manifeſtam victoriam nata in praetoria puppe laurus pollicebatur. Aderat ſponte

Attalus & Rhodii Romanorum ſocii.

in auxilium Attalus rex Pergamenorum. Aderant Rhodii, nauticus populus: qui nauibus a mari, Conſul a terris omnia equis virisque quatiebat. Bis victus rex, bis fugatus, bis exutus caſtris: quum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipſo vulnerum aſpectu: quae non ſpiculis, non ſagittis, nec vllo Graeculo ferro, ſed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, vltra mortem patebant. Enimuero Flaminio duce inuios antea Chaonum montes, Aoumque amnem per abrupta vadentem, id eſt, ipſa Macedoniae clauſtra penetrauimus. Introiſſe victoria fuit. Nam numquam poſtea auſus congredi rex. Ad tumulos, quos Cynoſcephales vocant, vno, ac ne hoc quidem iuſto, proelio opprimitur.

Victo Philippo, belli Macedonici finis. A. V. c. 555. a. C. n. 195.

Et illi quidem Conſul pacem dedit, regnumque conceſſit: mox, ne quid eſſet hoſtile, Thebas, & Euboeam, & graſſantem ſub Nabide ſuo Lacedaemona compeſcuit. Graeciae vero veterem ſtatum reddidit, vt legibus viueret ſuis, & auita libertate frueretur. Quae gaudia, quae vociferationes fuerunt, quum hoc forte Nemeae in theatro quinquennalibus ludis a praecone caneretur? quo certauere plauſu?

quid florum in Conſulem profuderunt? Et iterum iterumque praeconem repetere illam vocem iubebant, qua libertas Achaïae pronunciabatur: nec aliter illa conſulari ſententia, quam modulatiſſimo aliquo tibiarum, aut fidium cantu fruebantur.

VIII. Macedoniam ſtatim, & regem Philippum Antiochus excepit, quodam caſu, quaſi induſtria, ſic adgubernante fortuna, vt quemadmodum ab Africa in Europam, ſic ab Europa in Aſiam, vltro ſe ſuggerentibus cauſſis, imperium procederet; & cum terrarum orbis ſitu ipſe ordo victoriarum nauigaret. Non aliud formidoloſius fama bellum fuit; quippe quum Perſas & orientem, Xerxem atque Darium cogitarent; quando perfoſſi inuii montes, quando velis opertum mare nunciaretur. Ad hoc coeleſtes minae territabant, quum humore continuo Cumanus Apollo ſudaret. Sed hic fauentis Aſiae ſuae numinis timor erat. Nec ſane viris, opibus, armis quidquam copioſius Syria: ſed in manus tam ignaui regis inciderat; vt nihil fuerit in Antiocho ſpecioſius, quam quod a Romanis victus eſt. Impulere regem in id bellum, illinc Thoas Aetoliae princeps, in- *Bellum Syriacum. A. V. c. 560. a. C. n. 190.* *Cauſſa huius belli.*

honoratam apud Romanos querens aduerſus Macedonas militiae ſuae ſocietatem: hinc Annibal, qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hoſtem populo Romano toto orbe quaerebat. Et quod illud fuiſſet periculum, ſi ſe conſiliis eius rex tradidiſſet, id eſt, ſi Aſiae viribus vſus fuiſſet miſer Annibal? Sed rex ſuis opibus, & nomine regio fretus, ſatis habuit bellum mouere. Europa iam, dubio procul, iure ad Romanos pertinebat. Hic Lyſimachiam vrbem, in litore Thracio poſitam a maioribus ſuis, Antiochus vt hereditario iure repoſcebat. Hoc velut ſidere Aſiatici belli mota tempeſtas. Et maximus regum contentus fortiter indixiſſe bellum, quum ingenti ſtrepitu ac tumultu mouiſſet ex Aſia, occupatis ſtatim inſulis, Graeciaeque litoribus, otia & luxus tamquam victor agitabat. Euboeam inſulam continenti adhaerentem tenui freto reciprocantibus aquis Euripus abſcidit. Hic ille poſitis aureis ſericiſque tentoriis, ſub ipſo freti murmure, quum inter fluenta tibiis fidibusque concineret, collatis vndique, quamuis per hiemem, roſis, ne non aliquo ducem genere agere videretur, virginum

Rex Antiochus ex Euboea pellitur.

puerorumque delectus habebat. Talem ergo regem iam ſua luxuria debellatum populus Romanus, Acilio Glabrione Conſule, in inſula adgreſſus, ipſo ſtatim aduentus ſui nuncio coegit ab inſula fugere. Tum praecipitem apud Thermopylas adſequutus, locum trecentorum Laconum ſpecioſa caede memorandum, ne ibi quidem fiducia loci reſiſtentem, mari ac terra cedere coegit. Statim & e veſtigio itur in Syriam. Claſſis regia Polyxenidae Annibalique commiſſa. Nam rex proelium nec ſpectare poterat. Igitur, duce Aemilio Regillo, adremigantibus Rhodiis, tota laceratur. Ne ſibi placeant Athenae! in Antiocho vicimus Xerxem; in Aemilio Themiſtoclem aequauimus; Epheſiis Salamina penſauimus. Tum Conſule Scipione, cui frater, ille modo victor Carthaginis, Africanus, voluntaria legatione aderat, debellari regem placet: & iam toto ceſſerat mari: ſed nos imus vlterius. Maeandrum ad amnem montemque Sipylum caſtra ponuntur. Hic rex, incredibile dictu, quibus auxiliis, quibus copiis conſederat. Trecenta millia peditum: equitum, falcatorumque curruum non minor numerus.

Recedit in Syriam.

Claſſis regia diſſipata.

Antiochus victus. *A. V. c. 562. a. C. n. 188.*

Elephantis ad hoc immenſae magnitudinis, auro, purpura, argento, & ſuo ebore fulgentibus aciem vtrinque vallauerat. Sed haec omnia praepedita magnitudine ſua; ad hoc imbre, qui ſubito ſuperfuſus, mira felicitate Perſicos arcus corruperat; primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo & ſupplici pacem atque partem regni dari placuit, eo libentius, quod tam facile ceſſiſſet.

Finis belli Syriaci.

Bellum Aetolicum. A.V.c. 563. a.C.n. 187.

IX. Syriatico bello ſucceſſit, vt debebat, Aetolicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Aſiatici belli perſequebatur. Ergo Fuluio Nobiliori mandata vltio eſt. Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi machinis quatit. Sequuta deditio eſt. Aderant Aetolorum precibus Attici, Rhodii: & memineramus auxilii. Sic placuit ignoſcere. Serpſit tamen latius in proximos bellum, omnemque late Cephaleniam, Zacynthon, & quidquid inſularum in eo mari inter Ceraunios montes iugumque Maleum, Aetolici belli acceſſio fuerunt.

Bellum Hiſtricum. A.V.c. 574. a.C.n. 176.

X. Hiſtri ſequuntur Aetolos: quippe bellantes eos nuper adiuuerant. Et initia pugnae proſpera hoſti fuerunt, eademque

exitii cauſſa. Nam quum Cnaei Manlii caſtra cepiſſent, opimaeque praedae incubarent; epulantes, ac ludibundos pleroſque, ac vbi eſſent prae poculis neſcientes, Appius Pulcher inuadit. Sic cum ſanguine & ſpiritu male partam renomuere victoriam. Ipſe rex Apulo equo impoſitus, quum ſubinde crapula, & capitis errore lapſaret, captum ſeſe vix & aegre, poſtquam experrectus eſt, didicit.

XI. Gallograeciam quoque Syriatici belli ruina conuoluit. Fuerint inter auxilia regis Antiochi, an fuiſſe, ac cupidus triumphi Manlius eos viſos ſimulauerit, dubium eſt. Certe negatus eſt victori triumphus: quia cauſſam belli non adprobauit ſenatus. Ceterum gens Gallograecorum, ſicut ipſum nomen iudicio eſt, mixtae & adulteratae reliquiae Gallorum, qui, Brenno duce, vaſtauerant Graeciam; mox Orientem ſequuti, in media Aſiae parte ſederunt. Itaque, vt frugum ſemina mutato ſolo degenerant, ſic illa genuina feritas eorum, Aſiatica amoenitate mollita eſt. Duobus itaque proeliis fuſi fugatique ſunt: quamuis ſub aduentu hoſtis relictis ſedibus, in altiſſimos ſe montes recepiſſent,

Bellum Gallograecum. A.V.c.563. a.C.n.187.

Gallograeci deſcribuntur.

Vincuntur.

quos Toloſtobogi, Tectoſagique iam inſederant. Vtrique fundis ſagittisque acti, in perpetuam ſe pacem dediderunt. Sed adligati miraculo quodam fuere, quum catenas morſibus & ore tentaſſent: quum offocandas inuicem fauces praebuiſſent. Nam Orgiagontis regis vxor a Centurione ſtuprum paſſa, memorabili exemplo cuſtodiam euaſit, reuulſumque militis caput ad maritum ſuum retulit.

Bellum Macedonicum ſecundum. A.V. c. 583. a. C. n. 167.

XII. Dum aliae aliaeque gentes Syriatici belli ſequuntur ruinam, Macedonia ſe rurſus erexit. Fortiſſimum populum memoria & recordatio ſuae nobilitatis agitabat: ac ſucceſſerat Philippo filius Perſes; qui ſemel in perpetuum victam eſſe Macedoniam, non putabat ex gentis dignitate. Multo vehementius ſub hoc Macedones, quam ſub patre, conſurgunt. Quippe Thracas in vires ſuas traxerant: atque ita induſtriam Macedonum viribus Thracum, ferociam Thracum diſciplina Macedonum, temperauerunt. Acceſſit his conſilium ducis, qui ſitum regionum ſuarum ſummo ſpeculatus Haemo, poſitis per abrupta caſtris, ita Macedoniam ſuam armis ferroque vallauerat, vt non reliquiſſe aditum,

niſi a caelo venturis hoſtibus, videretur. Nam Marcio Philippo Conſule eam prouinciam ingreſſus populus Romanus, exploratis diligenter acceſſibus, per Aſtrudem paludem, per acerbos dubiosque tumulos, illa, quae volucribus quoque videbantur inuia, acceſſit; regemque ſecurum, & nihil tale metuentem, ſubita belli irruptione terruit. Cuius tanta trepidatio fuit, vt pecuniam omnem in mare iuſſerit mergi, ne periret: claſſem cremari, ne incenderetur. Paullo Conſule quum maiora & crebra eſſent impoſita praeſidia, per alias vias Macedonia deprenſa eſt, ſumma quidem arte, & induſtria ducis, quum alia minatus, alia irrepſiſſet. Cuius aduentus ipſe adeo terribilis regi fuit, vt intereſſe non auderet, ſed gerenda ducibus bella mandauerit. Abſens ergo victus fugit in maria, inſulamque Samothracen, fretus celebri religione, quaſi templa & arae poſſent defendere, quem nec montes ſui, nec arma potuiſſent. Nemo regum diutius amiſſae fortunae conſcientiam retinuit. Supplex quum ſcriberet ad Imperatorem ab illo, quo confugerat, templo, nomenque epiſtolae notaret ſuum, Regem addidit.

Paullus Perſeum Macedoniae regem vincit. A.V.c. 584. a.C.n. 166.

Sed nec reuerentior captae maieſtatis alius Paullo fuit. Quum in conſpectum veniſſet hoſtis, in templum recepit, & conuiuiis adhibuit, liberosque admonuit ſuos, vt fortunam, cui tantum liceret, reuererentur. Inter pulcherrimos hunc quoque populus Romanus de Macedonia duxit atque vidit triumphum: quippe cuius ſpectaculo triduum impleuerit. Primus dies ſigna tabulasque: ſequens arma pecuniasque transuexit: tertius captiuos, ipſumque regem adtonitum adhuc, tamquam ſubito malo ſtupentem. Sed multo prius gaudium victoriae populus Romanus, quam epiſtolis victoris perceperat. Quippe eodem die, quo victus Perſes in Macedonia, Romae cognitum eſt. Duo iuuenes candidis equis apud Iuturnae lacum puluerem & cruorem abluebant. Hi nunciauere. Caſtorem & Pollucem fuiſſe creditum vulgo, quod gemini fuiſſent: interfuiſſe bello, quod ſanguine maderent: a Macedonia venire, quod adhuc anhelarent.

Triumphus de Macedonia.

Bellum Illyricum. A. V. c. 586. a. C. n. 164.

XIII. Macedonici belli contagio traxit Illyrios. Ipſi quidem, vt Romanum a tergo diſtringerent, a Perſe rege conducti

pecunia militauere. Sine mora ab Anicio Praetore ſubiguntur. Scordam caput gentis deleſſe ſuffecit. Statim ſequuta deditio eſt. Denique hoc bellum ante finitum eſt, quam geri Romae nunciaretur.

Bellum Macedonicum tertium. A.V.c.603. a.C.n.147.

XIV. Quodam fato, quaſi ita conueniſſet inter Poenos & Macedonas, vt tertio quoque vincerentur, eodem tempore vtrique arma mouerunt: ſed prior iugum excutit Macedo, aliquanto, quam ante, grauior, dum contemnitur. Cauſſa belli prope erubeſcenda. Quippe regnum pariter & bellum vir vltimae ſortis Andriſcus inuaſerat; dubium liber an ſeruus, mercenarius certe: ſed quia vulgo ex ſimilitudine Philippi *Pſeudophilippus* vocabatur, regiam formam, regium nomen, animo quoque regio impleuit. Igitur dum haec ipſa contemnit populus Romanus, Iuuentio Praetore contentus, virum non Macedonicis modo, ſed Thraciae quoque auxiliis ingentibus validum temere tentauit: inuictusque a veris regibus ab illo imaginario & ſcenico rege ſuperatur. Sed Conſule Metello amiſſum cum legione Praetorem pleniſſime vltus eſt. Nam & Macedoniam ſeruitute multauit, & ducem belli

Romani victi.

Metellus C. vincit Macedonas. A.V.c.609. a.C.n.144.

deditum ab eo, ad quem confugerat, Thraciae regulo in Vrbem in catenis reduxit; hoc quoque illi in malis indulgente fortuna, vt de eo populus Romanus, quaſi de vero rege, triumpharet.

Bellum punicum tertium. *A. V. c. 603. a. C. n. 147.*

XV. Tertium cum Africa bellum, & tempore exiguum (nam quadriennio patratum eſt), & in comparatione priorum, minimum labore: non enim tam cum viris, quam cum ipſa vrbe, pugnatum eſt: ſed plane maximum euentu. Quippe eo tandem Carthago finita eſt. Atque ſi quis trium temporum momenta conſideret, primo commiſſum bellum, profligatum ſecundo, tertio vero confectum eſt. *Belli cauſſa.* Sed huius cauſſa belli, quod contra foederis legem aduerſus Numidas quidem ſemel paraſſet claſſem & exercitum, frequens autem Maſiniſſae fines territabat. Sed huic bono ſocioque regi fauebatur. Quum bellum ſederet, de belli fine tractatum eſt. *Variae de Carthagine excindenda ſententiae.* Cato inexpiabili odio delendam eſſe Carthaginem, & quum de alio conſuleretur, pronuntiabat. Scipio Naſica ſeruandam, ne, metu ablato aemulae vrbis, luxuriari felicitas inciperet. Medium ſenatus elegit, vt vrbs tantum loco moueretur. Nihil

enim ſpecioſius videbatur, quam eſſe Carthaginem, quae non timeretur. Igitur Manilio Cenſorinoque Conſulibus, populus Romanus adgreſſus Carthaginem, ſpe pacis iniecta, traditam a volentibus claſſem ſub ipſo ore vrbis incendit. Tum euocatis principibus, „ ſi ſalui eſſe vellent, vt migrarent finibus, „ imperatum. Quod pro rei atrocitate adeo mouit iras, vt extrema mallent. Comploratum igitur publice ſtatim, & pari voce clamatum eſt, ad arma; ſeditque ſententia, quoquo modo rebellandum: non quia ſpes vlla iam ſupereſſet, ſed quia patriam ſuam mallent hoſtium, quam ſuis, manibus euerti. Qui rebellantium fuerit furor, vel hinc intelligi poteſt, quod in vſum nouae claſſis tecta domusque reſciderunt: in armorum officinis aurum & argentum pro aere ferroque conflatum eſt: in tormentorum vincula matronae crines ſuos contulerunt. Mancino deinde Conſule, terra marique feruebat obſidio. Operis portus nudatus; & primus, & ſequens, iam & tertius murus; quum tamen Byrſa, quod nomen arci fuit, quaſi altera ciuitas reſiſtebat. Quamuis profligato vrbis excidio, tamen fatale Afri-

Carthaginienſium in defendendo labor.

cae nomen Scipionum videbatur. Igitur in alium Sciſpionem conuerſa Reſpublica, finem belli repoſcebat. Hunc Paullo Macedonico procreatum Africani illius magni filius in decus gentis adſumpſerat, hoc ſcilicet fato, vt, quam vrbem concuſſerat auus, nepos eius euerteret. Sed vt quam maxime mortiferi eſſe morſus ſolent morientium beſtiarum; ſic plus negotii fuit cum ſemiruta Carthagine, quam integra. Compulſis in vnam arcem hoſtibus, portum quoque maris Romanus obſederat. Illi alterum ibi portum ab alia vrbis parte foderunt: nec vt fugerent, ſed quia nemo illos hac euadere poſſe credebat. Inde quaſi enata ſubito claſſis erupit: quum interim iam diebus, iam noctibus, noua aliqua moles, noua machina, noua perditorum hominum manus, quaſi ex obruto incendio ſubita de cineribus flamma, prodibat. Deploratis nouiſſime rebus, quadraginta ſe millia virorum dediderunt, minus credas, duce Asdrubale. Quanto fortius femina, & vxor ducis? quae, comprehenſis duobus liberis, a culmine ſe domus in medium miſit incendium, imitata reginam, quae Carthaginem condidit.

Asdrubalis deditio.

Carthaginis excidium.

A. V. c. 606. a. C. n. 144.

Quanta vrbs deleta ſit, vt de ceteris taceam, vel ignium mora probari poteſt. Quippe per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium exſtingui, quod domibus ac templis ſuis ſponte hoſtes immiſerant: vt, quatenus vrbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet.

XVI. Quaſi ſaeculum illud euerſionibus vrbium curreret, ita Carthaginis ruinam ſtatim Corinthius excepit, Achaiae caput, Graeciae decus, inter duo maria, Ionium & Aegaeum, quaſi ſpectaculo expoſita. Haec (facinus indignum!) ante oppreſſa eſt, quam in numerum certorum hoſtium referretur. Critolaus cauſſa belli: qui libertate a Romanis data aduerſus ipſos vſus eſt, Legatosque Romanos, dubium an & manu, certe oratione violauit. Igitur Metello ordinanti tum maxime Macedoniam mandata eſt vltio: & hinc Achaicum bellum. Ac primam Critolai manum Metellus Conſul per patentes Elidis campos toto cecidit Alpheo. Et vno proelio peractum erat bellum: iam & vrbem ipſam terrebat obſidio: ſed (fata rerum!) quum Metellus dimicaſſet, ad victoriam Mum-

Bellum Achaicum. A.V. c. 606. a. C. n. 144.

Critolaus a Metello,

Diaeus a Mummio vincitur. mius venit. Hic alterius ducis Diaei late exercitum ſub ipſis Iſthmi faucibus fudit, geminosque portus ſanguine infecit. Tandem ab incolis deſerta ciuitas, direpta primum, deinde, tuba praecinente, deleta eſt. Quid ſignorum, quid veſtium, quidue tabularum raptum, incenſum atque proiectum eſt! Quantas opes & abſtulerit, & *Corinthus diruitur. A V.c.606. a.C.n.144.* cremauerit, hinc ſcias; quod, quidquid Corinthii aeris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam & aeris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimae vrbis fecit iniuria; quia incendio permiſtis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, aeris, auri, argentique venae in commune fluxere.

Res in Hiſpania geſtae. XVII. Vt Carthaginem Corinthus, ita Corinthum Numantia, ſequuta eſt. Nec deinde in toto orbe quidquam intactum armis fuit. Poſt illa duo clariſſima vrbium incendia, late atque paſſim, nec per vices, ſed ſimul pariter quaſi vnum vndique bellum fuit; prorſus vt illae vrbes, quaſi agitantibus ventis, diffudiſſe quaedam belli incendia toto orbe viderentur. Hiſpaniae numquam animus fuit aduerſus nos vniuerſae conſurgere: numquam conferre vi-

res ſuas libuit, neque aut imperium experiri; aut libertatem tueri ſuam publice. Alioquin ita vndique mari Pyrenaeoque vallata eſt, vt ingenio ſitus ne adiri quidem potuerit. Sed ante a Romanis obſeſſa eſt, quam ſe ipſa cognoſceret: ſed ſola omnium prouinciarum vires ſuas, poſtquam victa eſt, intellexit. In hac prope ducentos per annos dimicatum eſt, a primis Scipionibus in Caeſarem Auguſtum, non continue, nec cohaerenter, ſed prout cauſſae laceſſierant, nec cum Hiſpanis initio, ſed cum Poenis in Hiſpania. Inde contagio & ſeries cauſſaeque bellorum.

Scipiones Poenis in Hiſpania bellum inferunt. A.V.c. 537. a.C.n. 213.

Prima per Pyrenaeum iugum ſigna Romana Publius & Cnaeus Scipiones intulerunt: proeliiſque ingentibus Annonem & Asdrubalem fratrem Annibalis ceciderunt: raptaque erat impetu Hiſpania, niſi fortiſſimi viri in ipſa ſua victoria oppreſſi Punica fraude cecidiſſent, terra marique victores.

Scipio Afr. Hiſpaniam debellat. A.V.c. 541. a.C.n. 209.

Igitur quaſi nouam integramque prouinciam vltor patris & patrui Scipio ille, mox Africanus, inuaſit: isque, ſtatim capta Carthagine, & aliis vrbibus, non contentus Poenos expuliſſe, ſtipendiariam nobis prouinciam fecit: omnem citra vltraque Iberum ſubiecit

imperio: primusque Romanorum ducum victor ad Gades & Oceani ora peruenit. „ Plus eſt prouinciam retinere, quam facere. „ Itaque per partes iam huc iam illuc miſſi duces, qui ferociſſimas, & ad id temporis liberas gentes, ideo impatientes iugi, multo labore, nec incruentis certaminibus ſeruire docuerunt. Cato ille Cenſorius Celtiberos, id eſt, robur Hiſpaniae, aliquot proeliis fregit. Gracchus, pater ille Gracchorum, eosdem centum & quinquaginta vrbium euerſione multauit. Metellus ille, cui ex Macedonia cognomen, meruerat & Celtiberius fieri, cum Contrebiam memorabili cepiſſet exemplo, & Nertobriges, maiori gloria pepercit. Lucullus Turdulos atque Vaccaeos: de quibus Scipio ille poſterior, ſingulari certamine, quum rex fuiſſet prouocatus, opima retulerat. Decimus Brutus aliquanto latius Celticos Luſitanosque, & omnis Gallaeciae populos, formidatumque militibus flumen Obliuionis: peragratoque victor Oceani litore, non prius ſigna conuertit, quam cadentem in maria ſolem, obrutumque aquis ignem, non ſine quodam ſacrilegii metu & horrore deprehendit. Sed tota certa-

Cato Celtiberos vinsit. A.V.c.557. a.C.n.193.

minum moles cum Luſitanis fuit, & Numantinis. Nec immerito. Quippe ſolis gentium Hiſpaniae duces contigerunt. Fuiſſet & cum omnibus Celtiberis, niſi dux illius motus initio belli oppreſſus eſſet, ſummus vir aſtu & audacia, ſi res ceſſiſſet, Salondicus, qui haſtam argenteam quatiens, velut coelo miſſam, vaticinanti ſimilis, omnium in ſe mentes conuerterat. Sed quum pari temeritate ſub nocte caſtra Conſulis adiiſſet, iuxta tentorium ipſum pilo vigilis exceptus eſt. Ceterum Luſitanus Viriathus erexit, vir calliditatis acerrimae: qui ex venatore latro, ex latrone ſubito dux atque imperator, &, ſi fortuna ceſſiſſet, Hiſpaniae Romulus, non contentus libertatem ſuorum defendere, per quatuordecim annos omnia citra vltraque Iberum & Tagum igni ferroque populatus; caſtra etiam Praetorum & Praeſidum adgreſſus, Claudium Vnimanum paene ad internecionem exercitus cecidit, & inſignia trabeis & faſcibus noſtris, quae ceperat, in montibus ſuis tropaea fixit: tandem etiam Fabius Maximus Conſul oppreſſerat; ſed a ſucceſſore Pompilio violata victoria eſt; quippe qui conficiendae rei

Graue bellum cum Luſitanis & Numantinis.

cupidus, fractum ducem, & extrema deditionis agitantem, per fraudem, & inſidias, & domeſticos percuſſores adgreſſus, hanc hoſti gloriam dedit, vt videretur aliter vinci non potuiſſe.

Bellum Numantium. A.V.c 615. a.C.n.135. XVIII. Numantia, quantum Carthaginis, Capuae, Corinthi, opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, ſummumque, ſi viros aeſtimes, Hiſpaniae decus. Quippe quae ſine muro, ſine turribus, modice edito in tumulo apud flumen Durium ſita, quatuor millibus Celtiberorum quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim ſola ſuſtinuit: nec ſuſtinuit modo, ſed ſaeuius aliquanto perculit, pudendisque foederibus adfecit. Nouiſſime quum inuictam eſſe conſtaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginem *Cauſſa belli.* euerterat. Non temere, ſi fateri licet, vllius cauſſa belli iniuſtior. Segidenſes, ſocios, & conſanguineos, Romanorum manibus elapſos exceperant. Habita pro eis deprecatio nihil valuit. Quum ſe ab omni bellorum contagione remouerent, in legitimi foederis pretium iuſſi arma deponere. Hoc ſic a barbaris acceptum, quaſi manus abſcinderentur. Itaque ſtatim, Megara

viro fortiſſimo duce, ad arma conuerſi, Pompeium proelio adgreſſi. Foedus tamen maluerunt, quum debellare potuiſſent. Hoſtilium deinde Mancinum. Hunc quoque adſiduis caedibus ita ſubegerunt, vt ne oculos quidem aut vocem Numantini viri quiſquam ſuſtineret. Tamen cum hoc quoque foedus maluere, contenti armorum manubiis, quum ad internecionem ſaeuire potuiſſent. Sed non minus Numantini, quam Caudini illius foederis flagrans ignominia ac pudore populus Romanus, dedecus quidem praeſentis flagitii deditione Mancini expiauit: ceterum duce Scipione, Carthaginis incendiis ad excidia vrbium imbuto, tandem etiam in vltionem excanduit. Sed tunc acrius in caſtris, quam in campo, noſtro cum milite, quam cum Numantino proeliandum fuit. Quippe adſiduis & iniuſtis & ſeruilibus maxime operibus adtriti, ferre plenius vallum, qui arma neſcirent; luto inquinari, qui ſanguine nollent, iubebantur. Ad hoc ſcorta, calones, ſarcinae niſi ad vſum neceſſariae, amputantur. „ Tanti eſſe exercitum, quanti imperatorem, „ vere proditum eſt. Sic redacto in diſciplinam milite, commiſſa

Mancinus a Numantinis victus.

Numantini a Scipione victi. *A. V. c. 620. a. C. n. 130.*

acies: quodque nemo viſurum ſe vmquam ſperauerat, factum eſt, vt fugientes Numantinos quisquam videret. Dedere etiam ſeſe volebant, ſi toleranda viris imperarentur. Sed quum Scipio veram vellet & ſine exceptione victoriam, eo neceſſitatum compulſi primum, vt deſtinata morte in proelium ruerent, quum ſeſe prius epulis, quaſi inferiis, impleuiſſent, carnis ſemicrudae, & celiae: ſic vocant indigenam ex frumento potionem. Intellectum ab Imperatore conſilium: itaque non eſt permiſſa pugna morituris. Quum foſſa atque lorica, quatuorque caſtris circumdatos fames premeret; ab duce orantes proelium, vt tamquam viros occideret, vbi non impetrabant, placuit eruptio. Sic conferta manu plurimi occiſi: & quum vrgeret fames, aliquantiſper inde vixere. Nouiſſime conſilium fugae ſedit: ſed hoc quoque, ruptis equorum cingulis, vxores ademere, ſummo ſcelere, per amorem. Itaque deplorato exitu, in vltimam rabiem furoremque conuerſi, poſtremo mori hoc genere deſtinarunt. Duces ſuos, ſeque, patriamque, ferro & veneno, ſubiectoque vndique igne peremerunt. Macte fortiſſimam,

&, meo iudicio, beatiſſimam in ipſis malis ciuitatem! adſeruit cum fide ſocios, populum orbis terrarum viribus fultum ſua manu, aetate tam longa ſuſtinuit. Nouiſſime maximo duce oppreſſa ciuitas, nullum de ſe gaudium hoſti reliquit. Vnus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur. Praeda, vt de pauperibus, nulla: arma ipſi cremauerant. Triumphus fuit tantum de nomine.

XIX. Hactenus populus Romanus pulcher, egregius, pius, ſanctus, atque magnificus: reliqua ſaeculi, vt grandia aeque, ita vel magis turbida & foeda, creſcentibus cum ipſa magnitudine imperii vitiis: adeo vt ſi quis hanc tertiam eius aetatem transmarinam, quam ducentorum annorum fecimus, diuidat, centum hos priores, quibus Africam, Macedoniam, Siciliam, Hiſpaniam, domuit, aureos (ſicut Poetae canunt) iure meritoque fateatur; centum ſequentes ferreos plane & cruentos, & ſi quid immanius: quippe qui Iugurthinis, Cimbricis, Mithridaticis, Parthicis bellis, Gallicis atque Germanicis; quibus coelum ipſum gloria aſcendit, Gracchanas, Druſianasque caedes, ad hoc ſer-

Anacephalaeoſis.

Aurea Romanorum aetas.

Ferrea & cruenta.

uilia bella miſcuerunt: &, ne quid turpitudini deſit, gladiatoria. Denique in ſe ipſe conuerſus Marianis, atque Sullanis, nouiſſime Pompeii, & Caeſaris manibus, quaſi per rabiem, & furorem, & nefas, ſemet ipſe lacerauit. Quae etſi iuncta inter ſe ſunt omnia atque confuſa, tamen quo melius adpareant, ſimul & ne ſcelera virtutibus obſtrepant, ſeparatim proferentur: priusque, vt coepimus, iuſta illa & pia cum exteris gentibus bella memorabimus, vt magnitudo creſcentis in dies imperii adpareat: tum ad illa ciuium ſcelera, turpesque & impias pugnas reuertemur.

Bellum Aſiaticum. *A.V. c. 621. a. C. n. 129.* XX. Victa ad occaſum Hiſpania, populus Romanus ad Orientem pacem agebat; nec pacem modo, ſed inuſitata & incognita quadam felicitate, relictae regiis hereditatibus opes, & tota inſimul regna veniebant. *Huius belli cauſſa.* Attalus rex Pergamenorum, regis Eumenis filius, ſocii quondam commilitonisque noſtri, teſtamentum reliquit: „Populus Romanus bonorum meorum heres eſto.„ In bonis regis haec fuerant. Adita igitur hereditate, prouinciam populus Romanus non quidem bello, nec armis; ſed quod eſt aequius, teſtamenti iure

retinebat. Sed hanc, difficile dicta eſt, vtrum facilius amiſerit, an recuperauerit. Ariſtonicus regii ſanguinis ferox iuuenis, vrbes regibus parere conſuetas partim facile ſollicitat: paucas reſiſtentes, Myndum, Samon, Colophona, vi recepit. Craſſi quoque Praetoris cecidit exercitum, ipſumque cepit. Sed ille memor & familiae, & Romani nominis, cuſtodem ſui barbarum virgula excaecat; in exitium ſui, quod volebat, ita concitat. Mox a Perperna domitus, & captus, & per deditionem in vinculis habitus. *Ariſtonicus a Perperna victus.* Aquilius Aſiatici belli reliquias confecit, mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarundam vrbium. Quae res, vt maturam, ita infamem fecit victoriam: quippe quum contra fas deum, moresque maiorum, medicaminibus impuris, in id tempus ſacroſancta Romana arma violaſſet.

L. ANNAEI FLORI
EPITOME
RERVM ROMANARVM
LIBER III.

CAP. I.

Bellum Iugurthinum. A.V.c. 627. a.C.n. 113.

HAEC ad orientem. Sed non ad meridianam plagam eadem quies. Quis ſperaret poſt Carthaginem aliquod in Africa bellum? Atqui non leuiter ſe Numidia concuſſit: & fuit in Iugurtha, quod poſt Annibalem timeretur. Quippe rex callidiſſimus populum Romanum, armis inclytum & inuictum opibus, adgreſſus eſt: & citra ſpem omnium fortuna ceſſit, vt rex fraude praecipuus, fraude caperetur. Hic, auo Maſiniſſa, & Micipſa patre per adoptionem, quum interficere fratres ſtatuiſſet, agitatus regni cupiditate, nec illos magis, quam ſenatum populumque Romanum, quorum in fide & clientela regnum erat, metueret: primum ſcelus mandat inſidiis: potitusque Hiempſalis capite, quum ſe in Adherbalem conuertiſſet, isque Romam

Iugurtha Hiempſalem occidit; Adherba-

profugiſſet, miſſa per legatos pecunia, traxit in ſententiam ſuam Senatum. Et haec fuit de nobis eius prima victoria. Miſſos deinde, qui regnum inter illum Adherbalemque diuiderent, ſimiliter adgreſſus, quum in Scauro ipſos Romani imperii mores expugnaſſet, inchoatum nefas perfecit audacius. Sed diu non latent ſcelera. Corruptae nefas legationis erupit: placuitque bello perſequi parrici am. Primus in Numidam Calpurnius Beſtia Conſul immittitur: ſed rex peritus, fortius aduerſus Romanos aurum eſſe, quam ferrum, pacem emit. Cuius flagitii reus quum interueniente publica fide a ſenatu arceſſeretur, pari audacia & venit, & competitorem imperii Maſiniſſae Maſſiuam immiſſo percuſſore confecit. Haec altera contra regem fuit cauſſa bellandi. Igitur ſequens vltio mandatur Albino. Sed huius quoque (pro dedecus!) ita corrupit exercitum, vt voluntaria noſtrorum fuga vinceret Numida, caſtrisque potiretur: addito etiam turpi foedere in pretium ſalutis, quem prius emerat, dimiſit exercitum. Eodem tempore in vltionem non tam imperii Romani, quam pudoris, Metellus adſurgit:

Iem expellit; Senatum corrumpit.

Exercitum Rom. corrumpit.

Metellus aduerſus Iugurtham mittitur.

qui calidiſſime hoſtem nunc precibus, nunc minis, iam ſimulata, iam quaſi vera fuga eludentem, artibus ſuis adgreſſus eſt. Agrorum atque vicorum populatione non contentus in ipſa Numidiae capita impetum fecit, & Zamam quidem fruſtra diu voluit; ceterum Thalam, grauem armis, theſauroque regis, diripuit. Tunc vrbibus exutum regem, & iam finium ſuorum regnique fugitiuum, per Mauros, atque Getuliam ſequebatur. Poſtremo Marius, auctis admodum copiis, quum pro obſcuritate generis ſui capite cenſos ſacramento adegiſſet, iam fuſum & ſaucium regem adortus, non facilius tamen vicit, quam ſi integrum & recentem. Hic vrbem Herculi conditam Capſam in media Africa anguibus arenisque vallatam, mira quadam felicitate ſuperauit: & ſaxeo inditam monti Mulucham vrbem, per Ligurem, aditu arduo inacceſſoque, penetrauit. Mox non ipſum modo, ſed Bocchum quoque Mauritaniae regem, iure ſanguinis Numidiam vindicantem, apud oppidum Cirtam grauiter cecidit. Qui vbi diffiſus rebus ſuis alienae cladis acceſſio fieri timet, pretium foederis atque amicitiae regem facit.

Marius Capſam expugnat & Bocchum fundit.

Sic fraudulentiſſimus regum fraude ſoceri ſui in inſidias deductus eſt, & Sullae in manum traditus: tandemque opertum catenis Iugurtham in triumpho populus Romanus adſpexit. Sed ille quoque, quamuis victus & vinctus, vidit Vrbem, quam venalem, & quandoque perituram, ſi habuiſſet emtorem, fruſtra cecinerat. Iam vt venalis fuiſſet, habuit emtorem: & quum ille non euaſerit, certum erit, eam non eſſe perituram.

Iugurtha capitur. A. V. c. 647. a. C. n. 103.

II. Sic ad meridiem populus Romanus. Multo atrocius, & multipliciter, & magis a Septentrione ſaeuitum. Nihil hac plaga infeſtius. Atrox coelum, perinde ingenia. Omni igitur tractu violentus hoſtis, a dextris, atque laeuis, & medio Septentrionis, erupit. Prima trans Alpes arma noſtra ſenſere Salyi, quum de incurſionibus eorum fidiſſima atque amiciſſima ciuitas Maſſilia quereretur. Allobroges deinde, & Aruerni, quum aduerſus eos ſimiles Aeduorum querelae opem & auxilium noſtrum flagitarent. Varusque victoriae teſtis, Iſaraque, & Vindelicus amnes, & impiger fluminum Rhodanus. Maximus barbaris terror elephanti fuere, immani-

Bellum Allobrogicum. A. V. c. 631. a. C. n. 119.

tati gentium pares. Nil tam conſpicuum in triumpho, quam rex ipſe Bituitus, diſcoloribus in armis, argenteoque carpento: qualis pugnauerat. Vtriusque victoriae quod quantumque gaudium fuerit, vel hinc exiſtimari poteſt, quod & Domitius Aenobarbus, & Fabius Maximus, ipſis quibus dimicauerant in locis, ſaxeas erexere turres, & deſuper exornata armis hoſtilibus tropaea fixere: quum hic mos inuſitatus fuerit noſtris. Numquam enim populus Romanus hoſtibus domitis victoriam ſuam exprobrauit.

Bellum Cimbricum, Theutonicum, ac Tigurinum. A.V. c. 643. a. C. n. 107.

III. Cimbri, Theutoni, atque Tigurini, ab extremis Galliae profugi, quum terras eorum inundaſſet Oceanus, nouas ſedes toto Orbe quaerebant: excluſique Gallia & Hiſpania, quum in Italiam remigrarent, miſere legatos in caſtra Silani, inde ad Senatum, petentes, „ vt Martius populus aliquid ſibi terrae daret, quaſi ſtipendium: ceterum, vt vellet, manibus atque armis ſuis vteretur. „ Sed quas daret terras populus Romanus, agrariis legibus intra ſe dimicaturus? Repulſi igitur, quod nequierant precibus, armis petere conſtituunt. Sed nec primum quidem im-

petum barbarorum Silanus, nec ſecundum Manlius, nec tertium Caepio ſuſtinere potuerunt. Omnes fugati, exuti caſtris. Actum erat, niſi Marius illi ſaeculo contigiſſet. Ille quoque non auſus congredi ſtatim, militem tenuit in caſtris, donec inuicta illa rabies & impetus, quem pro virtute barbari habent, conſeneſceret. Receſſere igitur increpantes, & (tanta erat capiendae Vrbis fiducia) conſulentes, ſi quid ad vxores ſuas mandarent. Nec ſegnius, quam minati fuerant, tripertito agmine per Alpes, id eſt clauſtra Italiae, ferebantur. Marius, mira ſtatim velocitate occupatis compendiis, praeuenit hoſtem. Prioresque Theutonos ſub ipſis Alpium radicibus adſequutus, in loco, quem Aquas Sextias vocant, quo (fidem numinum!) proelio oppreſſit? Vallem fluuiumque medium hoſtes tenebant. Noſtris aquarum nulla copia. Conſultone id egerit Imperator, an errorem in conſilium verterit, dubium. Certe neceſſitate aucta virtus cauſſa victoriae fuit. Nam flagitante aquam exercitu: „ Viri, inquit, eſtis: en, illic habetis. „ Itaque tanto ardore pugnatum eſt, eaque caedes hoſtium fuit,

Romani a Cimbris vincuntur.

Cimbri Romam petentes a Mario impediuntur.

Theutoni a Mario vincuntur.

vt victor Romanus de cruento flumine non plus aquae biberit, quam ſanguinis Barbarorum. Certe rex ipſe Theutobochus, quaternos ſenosque equos tanſilire ſolitus, vix vnum, quum fugeret, aſcendit; proximoque in ſaltu comprehenſus, inſigne ſpectaculum triumphi fuit. Quippe vir proceritatis eximiae ſuper tropaea ſua eminebat. Sublatis funditus Theutonis, in Cimbros conuertitur. Hi iam (quis crederet?) per hiemem, quae altius Alpes leuat, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti ruina deſcenderant. Atheſim flumen non ponte, nec nauibus, ſed quadam ſtoliditate barbarica primum corporibus adgreſſi, poſtquam retinere amnem manibus & clipeis fruſtra tentauerant; ingeſta obrutum ſilua tranſiluere: &, ſi ſtatim infeſto agmine Vrbem petiiſſent, grande diſcrimen eſſet: ſed in Venetia, quo fere tractu Italia molliſſima eſt, ipſa ſoli coelique clementia robur elanguit. Ad hoc panis vſu, carnisque coctae, & dulcedine vini mitigatos Marius in tempore adgreſſus eſt. Iam diem pugnae a noſtro Imperatore petierunt, & ſic proximum dedit. In patentiſſimo, quem Raudium vocant, campo

Cimbri a Mario vincuntur. A.V. c. 651. a. C. n. 99.

concurrere. Millia inde ad ſexaginta ceciderunt; hinc trecentis minus: per omnem diem conciditur barbarus. Iſtic quoque Imperator addiderat virtuti dolum, ſequutus Annibalem, artemque Cannarum: primum, nebuloſum nactus diem, vt hoſti inopinatus occurreret: tum ventoſum quoque, vt puluis in oculos & ora ferretur: tum acie conuerſa in Orientem, vt, quod ex captiuis mox cognitum eſt, ex ſplendore galearum, ac repercuſſu, quaſi ardere coelum videretur. Nec minor cum vxoribus eorum pugna, quam cum ipſis fuit: quum obiectis vndique plauſtris atque carpentis, altae deſuper, quaſi e turribus, lanceis contisque pugnarent. Perinde ſpecioſa mors earum fuit, quam pugna. Nam quum miſſa ad Marium legatione, libertatem ac ſacerdotium non impetraſſent (nec fas erat) ſuffocatis eliſisque paſſim infantibus ſuis, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo e crinibus ſuis facto, ab arboribus iugisque plauſtrorum pependerunt. Boiorix rex in acie dimicans impigre nec inultus occubuit. Tertia Tigurinorum manus, quae quaſi ſubſidio Noricos inſederat Alpium tumulos, in

diuerſa lapſi, fuga ignobili & latrociniis euanuit. Hunc tam laetum, tamque felicem liberatae Italiae adſertique imperii nuncium non per homines, vt ſolebat, populus Romanus accepit, ſed per ipſos, ſi credere fas eſt, deos. Quippe eodem die, quo geſta res eſt, viſi pro aede Caſtoris & Pollucis iuuenes laureati Praetori litteras tradere: frequensque in ſpectaculo rumor, „ victoriae Cimbricae Feliciter, „ dixit. Quo quid admirabilius, quid inſignius fieri poteſt? Quippe velut elata montibus ſuis Roma, ſpectaculo belli intereſſet, quod in gladiatorio munere fieri ſolet, vno eodemque momento, quum in acie Cimbri ſuccumberent, populus in vrbe plaudebat.

Bellum Thracium. A.V. c. 638. a. C. n. 112

IV. Poſt Macedonas, ſi diis placet, Thraces rebellabant, ipſi quondam tributarii Macedonum: nec in proximas modo prouincias contenti incurrere, Theſſaliam, atque Dalmatiam; in Adriaticum mare vsque venerunt: eoque fine contenti, quaſi interueniente natura, contorta in ipſas aquas tela miſerunt. Nihil interim per id omne tempus reſiduum crudelitatis fuit in captiuos faeuientibus: litare diis ſanguinem humanum: bibere in oſſibus capitum,

& cuiusquemodi ludibrio foedare mortem tam igni quam fumo: partus quoque grauidarum extorquere tormentis. Saeuiſſimi omnium Thracum Scordiſci fuere: ſed calliditas quoque ad robur acceſſerat. Siluarum & montium ſitus cum ingenio conſentiebant, Itaque non fuſus modo ab his, aut fugatus, ſed (ſimile prodigio) omnino totus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius vagos, & libera populatione diffuſos intra ſuam repulit Thraciam. Druſus vlterius egit, & vetuit tranſire Danubium. Minucius toto vaſtauit Hebro, multis quidem amiſſis, dum per perfidum glaciem flumen equitatur. Piſo Rhodopen Caucaſúmque penetrauit. Curio Dacia tenus venit: ſed tenebras ſaltuum expauit. Appius in Sarmatas vsque peruenit: Lucullus ad terminum gentium Tanaim, lacumque Maeotim. Nec aliter cruentiſſimi hoſtium quam ſuis moribus domiti. Quippe in captiuos igne ferroque ſaeuitum eſt. Sed nihil Barbaris atrocius viſum eſt, quam quod abſciſſis manibus relicti, viuere ſuperſtites poenae ſuae iubebantur.

Male aduerſus Scordiſcos pugnatur.

Vincuntur a Didio, Druſo, & Minucio.

Porro vincuntur a Piſone, Curione, Appio, Lucullo.

Bellum Mithridaticum.
A. V. c. 659. a. C. n. 91.

V. Ponticae gentes ad Septentrionem in mare ſiniſtrum iacent, a Pontico cognominatae mari. Harum gentium atque regionum rex antiquiſſimus Aeetas: poſt Artabazes, a ſeptem Perſis oriundus: inde Mithridates, omnium longe maximus; quippe quum quatuor Pyrrho, decem & ſeptem anni Annibali ſuffecerint, ille per quadraginta annos reſtitit, donec tribus ingentibus bellis ſubactus, felicitate Sullae, virtute Luculli, magnitudine Pompeii, conſumeretur. Cauſſam quidem illius belli praetenderat apud Caſſium legatum, „adtrectari terminos ſuos a Nicomede Bithynico:„ ceterum elatus animis ingentibus, Aſiae totius, &, ſi poſſet, Europae cupiditate flagrabat. Spem ac fiduciam dabant noſtra vitia: quippe quum ciuilibus bellis disiungeremur, inuitabat occaſio: nudumque imperii latus oſtendebant procul Marius, Sulla, Sertorius. Inter haec Reipublicae vulnera, & hos tumultus, repente, quaſi captato tempore, in laſſos ſimul atque diſtrictos ſubitus turbo Pontici belli ab vltima veluti ſpecula Septentrionis erupit. Primus ſtatim impetus belli Bithyniam rapuit. Aſia deinde

Cauſſa belli.

pari terrore correpta eſt. Nec cunctanter ad regem ab vrbibus noſtris populisque deſcitum eſt. Aderat, inſtabat, ſaeuitia quaſi virtute vtebatur. Nam quid atrocius vno eius edicto, quum omnes, qui in Aſia forent, Romanae ciuitatis homines interfici iuſſit? Tum quidem domus, templa, & arae, humana omnia atque diuina iura violata ſunt. Sed hic terror Aſiae Europam quoque regi aperiebat. Itaque miſſis Archelao Neoptolemoque praefectis, excepta Rhodo, quae pro nobis ſtetit, ceterum Cyclades, Delos, Euboea, & ipſum Graeciae decus, Athenae, tenebantur. Italiam iam, ipſamque vrbem Romam, regius terror adflabat. Itaque Lucius Sulla feſtinat, vir armis optimus: parique violentia ruentem vlterius hoſtem quadam quaſi manu repulit: primumque Athenas vrbem (quis crederet!) frugum parentem, obſidione ac fame ad humanos cibos compulit. Mox ſubruto Piraeei portu, ſex quoque & amplius muris, poſtquam domuerat ingratiſſimos, vt ipſe dixit, hominum, in honorem tamen mortuorum, ſacris ſuis famaeque donauit. Mox quum Euboea atque Boeotia praeſidia regis de-

Felices Mithridatis progreſſus.

L. Sulla aduerſus Mithridatem

Feliciter rem gerit.

puliſſet, omnes copias vno apud Chaeroneam, apud Orchomenon altero bello diſſipauit: ſtatimque in Aſiam transgreſſus ipſum opprimit. Et debellatum foret, niſi de Mithridate triumphare cito, quam vere, maluiſſet. Ac tunc quidem hunc Aſiae ſtatum Sulla dederat. Ictum cum Ponticis foedus: recepit Bithyniam a rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam: ac ſic erat Aſia rurſus noſtra, vt coeperat: Mithridates tantum repulſus. Itaque non fregit ea res Ponticos, ſed incendit. Quippe rex Aſia & Europa quodammodo ineſcatus, non iam quaſi alienam, ſed, quia amiſerat, quaſi raptam belli iure repetebat. Igitur vt exſtincta parum fideliter incendia maiore flamma reuiuiſcunt; ita ille de integro, auctis maiorem in modum copiis, tota denique regni ſui mole, in Aſiam rurſus mari, terra, fluminibusque veniebat.

Mithridates Cyzicum occupat. Cyzicum nobilis ciuitas, arce, moenibus, portu, turribusque marmoreis, Aſiaticae plagae litora illuſtrat. Hanc ille, quaſi alteram Romam, toto inuaſerat bello. Sed fiduciam oppidanis reſiſtendi nuncius fecit, docens aduentare Lucullum: qui (horribile dictu!) per medias hoſtium naues vtre

ſuſpenſus, & pedibus iter adgubernans, videntibus procul quaſi marina priſtix euaſerat. Mox clade conuerſa, quum ex mora obſidentem regem fames, ex fame peſtilentia vrgeret, recedentem Lucullus adſequitur: adeoque cecidit, vt Granicus & Aeſapus amnes cruenti redderentur. Rex callidus, Romanaeque auaritiae peritus, ſpargi a fugientibus ſarcinas & pecuniam iuſſit, qua ſequentes moraretur. Nec felicior in mari, quam in terra, fuga. Quippe centum amplius nauium claſſem, adparatuque belli grauem, in Pontico mari adgreſſa tempeſtas, tam foeda ſtrage lacerauit, vt naualis belli inſtar efficeret: plane quaſi Lucullus, quodam cum fluctibus procellisque commercio, debellandum tradiſſe regem ventis videretur. Adtritae iam omnes validiſſimi regni vires erant, ſed animus malis augebatur. Itaque conuerſus ad proximas gentes, totum paene Orientem ac Septentrionem ruina ſua inuoluit. Iberi, Caſpii, Albani, & vtraeque ſollicitantur Armeniae; perque omnia & decus, & nomen, & titulos Pompeio ſuo fortuna quaerebat. Qui vbi nouis mo-

Sed a Lucullo funditur.

Pompeius contra Mithridatem. A.V. c. 686. a. C. n. 64. tibus ardere Aſiam videt, aliosque ex aliis prodire reges: nihil cunctandum ratus, priusquam inter ſe gentium robora coirent, ſtatim ponte nauibus facto, omnium ante ſe primus tranſit Euphratem: regemque fugientem media nactus Armenia (quanta felicitas viri!) vno proelio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & luna in partibus. Quippe quaſi commilitans, quum a tergo ſe hoſtibus, à facie Romanis, praebuiſſet, Pontici per errorem longius cadentes vmbras ſuas, quaſi hoſtium corpora, petebant. Et Mithridates *Vicit Mithridatem.* quidem nocte illa debellatus eſt. Nihil enim poſtea valuit; quamquam omnia expertus, more anguium, qui, obtrito capite, poſtremum cauda minantur. Quippe quum effugiſſet hoſtem Colchos, Siciliae quoque litora, & Campaniam noſtram ſubito aduentu terrere voluit: Colchis tenus iungere Boſporon: inde per Thraciam, Macedoniam, & Graeciam tranſilire: ſic Italiam nec opinatus inuadere tantum cogitauit. Nam per defectionem ciuium Pharnacisque filii ſcelere praeuentus, male tentatum veneno ſpiritum ferro expulit. Cnaeus interim Magnus rebelles Aſiae re-

liquias ſequens, per diuerſa gentium terrarumque volitabat. Nam ſub Orientem ſequutus Armenios, captis ipſo capite gentis Artaxatis, ſupplicem iuſſit regnare Tigranem. At in ſeptentrionem Scythicum iter, tamquam in mari, ſtellis ſequutus, Colchos cecidit. Ignouit Iberiae. Pepercit Albanis. Regem Colchorum Orodem, poſitis ſub ipſo Caucaſo caſtris, iuſſit in plana deſcendere: Arthocen, qui Iberis imperabat, & obſides liberos dare. Orodem etiam remuneratus eſt, vltro ab Albania ſua lectulum aureum, & alia dona, mittentem. Nec non & in Meridiem verſo agmine, Libanum Syriae Damaſcumque transgreſſus, per nemora illa odorata, per turis & balſami ſiluas, Romana circumtulit ſigna. Arabes, ſi quid imperaret, praeſto fuere. Hieroſolymam defendere tentauere Iudaei: verum hanc quoque intrauit, & vidit illud grande impiae gentis arcanum patens, ſub aureo vti coelo. Diſſidentibusque de regno fratribus arbiter factus, regnare iuſſit Hircanum. Ariſtobulo, quia renouabat eam rem, catenas dedit. Sic Pompeio duce populus Romanus totam, qua latiſſima eſt, Aſiam

Reliquae res geſtae Pompeii in Aſia.

peruagatus, quam extremam habebat imperii prouinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui foedus maluerunt, & Indis, qui adhuc nos non nouerant; omnis Aſia inter rubrum mare, & Caſpium, & Oceanum, Pompeianis domita vel oppreſſa ſignis tenebatur.

Bellum piraticum. A.V.c. 685. a. C.n. 65.

VI. Interim dum populus Romanus per diuerſa terrarum diſtractus eſt, Cilices inuaſerant maria; ſublatisque commerciis, rupto foedere generis humani, ſic maria bello, quaſi tempeſtate, praecluſerant. Audaciam perditis furioſisque latronibus dabat inquieta Mithridatis proeliis Aſia; dum ſub alieni belli tumultu, exterique regis inuidia, impune graſſantur. Ac primum duce Iſidoro non contenti proximo mari, Cretam inter atque Cyrenas, & Achaiam, ſinumque Maleum, quod a ſpoliis *Aureum* ipſi vocauere, latrocinabantur. Miſſusque in eos Publius Seruilius, quamuis leues & fugaces myoparonas graui & Martia claſſe turbaret, non incruenta victoria ſuperat. Sed nec mari ſubmouiſſe contentus, validiſſimas vrbes eorum, & diutina praeda abundantes, Phaſelin & Olympon, euertit, Iſauronque ipſam ar-

P. Seruilius vincit piratas & mari & terra.

cem Ciliciae: vnde, conſcius ſibi magni laboris, *Iſaurici* cognomen adamauit. Non ideo tamen tot cladibus domiti terra ſe continere potuerunt: ſed vt quaedam animalia, quibus aquam terramque incolendi gemina natura eſt, ſub ipſo hoſtis recuſſu impatientes ſoli in aquas ſuas reſiluerunt; & aliquanto latius, quam prius. Sic ille *Pompeius*
quoque ante felix, dignus nunc victoria *denuo ad-*
greditur
Pompeius viſus eſt; & Mithridaticae pro- *piratas.*
uinciae facta eſt acceſſio. Ille diſperſam toto mari peſtem ſemel & in perpetuum volens exſtinguere, diuino quodam adparatu adgreſſus eſt. Quippe quum claſſibus ſuis, & ſocialibus Rhodiorum, abundaret, pluribus legatis atque praefectis vtraque Ponti & Oceani ora complexus eſt. Gellius Tuſco mari impoſitus; Plotius Siculo. Gratilius Liguſticum ſinum, Pompeius Gallicum obſedit, Torquatus Balearicum, Tiberius Nero Gaditanum fretum, qua primum maris noſtri limen aperitur: Lentulus Libycum; Marcellinus Aegyptium; Pompeii iuuenes Adriaticum; Varro Terentius Aegaeum, & Ponticum; Pamphylium Metellus; Aſiaticum Caepio; ipſas Propontidis fauces Porcius Cato ſic

obditis nauibus quaſi portam obſerauit.
Et vincit. Sic per omnes aequoris portus, ſinus, latebras, receſſus, promontoria, freta, peninſulas, quidquid piratarum fuit, quadam indagine incluſum & oppreſſum eſt. Ipſe Pompeius in originem fontemque belli Ciliciam verſus eſt: nec hoſtes detrectauere certamen, non ex fiducia, ſed quia oppreſſi erant, auſi videbantur. Sed nihil tamen amplius, quam vt ad primum ictum concurrerent. Mox vbi circumfuſa vndique roſtra viderunt, abiectis ſtatim telis remisque, plauſu vndique pari, quod ſupplicantium ſignum fuit, vitam petiuerunt. Non alias tam incruenta victoria vſi vmquam ſumus: ſed nec fidelior in poſterum reperta gens vlla eſt. Idque proſpectum ſingulari conſilio ducis, qui maritimum genus a conſpectu longe remouit maris, & mediterraneis agris quaſi obligauit. Eodemque tempore & vſum maris nauibus recuperauit, & terrae homines ſuos reddidit. Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem, quod quadrageſimo die parta eſt? an felicitatem, quod ne vna quidem nauis amiſſa eſt? an vero perpetuitatem, quod amplius piratae non fuerunt?

Bellum Creticum. A.V. c. 684. a. C. n. 66.

VII. Creticum bellum, ſi vera volumus noſcere, nos fecimus, ſola vincendi nobilem inſulam cupiditate. Fauiſſe Mithridati videbatur: hoc placuit armis vindicare. Primus inuaſit Inſulam Marcus Antonius, cum ingenti quidem victoriae ſpe atque fiducia, adeo, vt plures catenas in nauibus, quam arma, portaret. Dedit itaque poenas vecordiae. Nam pleraſque naues intercepere hoſtes: captiuaque corpora religata velis ac funibus pependere: ac ſic velificantes triumphantium in modum Cretes portibus ſuis adremigauerunt. Metellus deinde totam inſulam igni ferroque populatus, intra caſtella & vrbes redegit, & Cnoſſum, & Erythraeam, &, vt Graeci dicere ſolent, vrbium matrem Cydoneam: adeoque ſaeue in captiuos conſulebatur, vt veneno ſe plerique conficerent: alii deditionem ſuam ad Pompeium abſentem mitterent. Et quum ille res in Aſia gerens, eo quoque praefectum miſiſſet Antonium, in aliena prouincia inclitus fuit: eoque infeſtior Metellus in hoſtes ius victoris exercuit: victisque Laſthene & Panare, Cydoneae ducibus, victor rediit. Nec quidquam amplius tamen de

Infeliciter geſtum a M. Antonio.

Metellus Cretenſes vincit. A.V. c. 690. a. C. n. 60.

tam famoſa victoria, quam cognomen *Creticum*, reportauit.

Bellum Balearicum. A. V. c. 626. a. C. n. 124.

VIII. Quatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominibus adſueuerat, altero ex liberis eius Cretico facto, mora non fuit, quin alter quoque *Balearicus* vocaretur. Baleares per idem tempus inſulae piratica rabie corruperant maria. Homines feros atque ſilueſtres mireris auſos a ſcopulis ſuis ſaltem maria proſpicere. Aſcendere etiam inconditas rates, & praenauigantes ſubinde inopinato impetu terruere. Sed quum venientem ab alto Romanam claſſem proſpexiſſent, praedam putantes, auſi etiam occurrere: & primo impetu ingenti lapidum ſaxorumque nimbo claſſem operuerunt. Tribus quisque fundis proeliatur. Certos eſſe quis miretur ictus, quum haec ſola genti arma ſint, id vnum ab infantia ſtudium? Cibum puer a matre non accipit, niſi quem, ipſa monſtrante, percuſſit. Sed non diu lapidatione terruere Romanos. Poſtquam comminus ventum eſt, expertique roſtra, & pila venientia, pecudum in morem clamore ſublato petierunt fuga litora: dilapſique in proximos tumulos, quaerendi fuerunt, vt vincerentur;

IX. Aderat fatum inſularum. Igitur & Cypros recepta ſine bello. Inſulam veteribus diuitiis abundantem, & ob hoc Veneri ſacram, Ptolemaeus regebat. Sed diuitiarum tanta erat fama, nec falſo, vt victor gentium populus, & donare regna conſuetus, Publio Clodio Tribuno duce, ſocii viuique regis confiſcationem mandauerit. Et ille quidem ad rei famam veneno fata praecepit. Ceterum Porcius Cato Cyprias opes liburnis per Thyberinum oſtium inuexit. Quae res latius aerarium populi Romani, quam vllus triumphus, impleuit. *Expeditio in Cypron. A.V. c. 626. a. C. n. 124.*

X. Aſia Pompeii manibus ſubacta. Reliqua, quae reſtabant in Europa, fortuna in Caeſarem tranſtulit. Reſtabant autem immaniſſimi gentium Galli, atque Germani: & quamuis toto orbe diuiſa, tamen qui vinceret, habuit Britannia. Primus Galliae motus ab Heluetiis coepit: qui Rhodanum inter & Rhenum ſiti, non ſufficientibus terris, venere ſedes petitum, incenſis moenibus ſuis. Hoc ſacramentum fuit, ne redirent. Sed petito tempore ad deliberandum, quum inter moras Caeſar, Rhodani ponte reſciſſo, abſtuliſſet fugam; ſtatim bellicoſiſſimam gentem ſic in ſedes *Bellum Gallicum. A.V. c. 694. a. C. n. 56.* *Belli cauſa.*

ſuas, quaſi greges in ſtabula paſtor, deduxit.

Caeſar Helueticos vincit. Sequens longeque cruentior pugna Belgarum, quippe pro libertate pugnantium. Hic quum multa Romanorum militum inſignia, tum illud egregium ipſius ducis: quod nutante in fugam exercitu, rapto fugientis e manu ſcuto, in primam volitans aciem manu proelium reſtituit. Inde cum Venetis etiam nauale bellum: ſed maior cum Oceano, quam cum ipſis nauibus rixa. Quippe illae rudes & informes, & ſtatim naufragae, quum roſtra ſenſiſſent. Sed haerebat in vadis pugna, quum aeſtibus ſolitis cum ipſo certamine ſubductus Oceanus intercedere bello videretur. Illae quoque acceſſere diuerſitates pro gentium locorumque natura. Aquitani, callidum genus, in ſpeluncas ſe recipiebant: iuſſit includi. Morini dilabebantur in ſiluas: iuſſit incendi. Nemo tantum feroces dixerit Gallos: fraudibus agunt. Induciomarus Treuiros, Ambiorix conuocauit Eburones. Vtrique, abſente Caeſare coniuratione facta, inuenere legatos. Sed ille fortiter a Dolabella ſummotus eſt, relatumque regis caput. Hic, inſidiis in valle diſpoſitis, dolo perculit. Itaque &

caſtra direpta ſunt, & aurum ablatum. Cottam cum Titurio Sabino legato ibi amiſimus. Nec vlla de rege mox vltio. Quippe perpetua trans Rhenum fuga latuit. Nec Rhenus ergo immunis. Nec enim fas erat, vt liber eſſet receptator hoſtium atque defenſor. Sed prima contra Germanos illius pugna, iuſtiſſimis quidem ex cauſſis. Haedui de incurſionibus eorum querebantur. Quae Arioviſti ſuperbia? Quum legati dicerent: „ Veni ad Caeſarem: Quis eſt autem Caeſar? &, ſi vult, veniat, inquit. Et, quid ad illum, quid agat noſtra Germania? num ego me interpono Romanis„? Itaque tantus gentis nouae terror in caſtris, vt teſtamenta paſſim etiam in principiis ſcriberentur. Sed illa immania corpora, quo erant maiora, eo magis gladiis ferroque patuerunt. Qui calor in in proeliando militum fuerit, nullo magis exprimi poteſt, quam quod, elatis ſuper caput ſcutis, quum ſe teſtudine barbarus tegeret, ſuper ipſa Romani ſcuta ſalierunt: & inde in iugulos gladiis deſcendebant. Iterum de Germano Tencteri querebantur. Hic vero iam Caeſar vltro Moſulam nauali ponte transgreditur, ipſumque Rhenum:

Caeſar primum Germanos adgreditur. *A.V.c.697. a.C.n.53.*

& Hercyniis hoſtem quaerit in ſiluis; ſed in ſaltus & paludes genus omne diffugerat. Tantum pauoris incuſſit intra ripam ſubito Romana vis. Nec ſemel Rhenus, ſed iterum quoque, & quidem ponte facto, penetratus eſt. Sed maior aliquanto trepidatio: quippe quum Rhenum ſuum ſic ponte, quaſi iugo, captum viderent, fuga rurſus in ſiluas ac paludes: &, quod acerbiſſimum Caeſari fuit, non fuere, qui vincerentur. Omnibus terra marique captis, reſpexit Oceanum, & quaſi hic Romanus orbis non ſufficeret, alterum cogitauit. Claſſe igitur comparata Britanniam petit. Tranſit mira celeritate: quippe qui tertia vigilia Morino ſoluiſſet a portu, minus quam medio die inſulam ingreſſus eſt. Plena erant tumultu hoſtico litora: & trepidantia ad conſpectum rei nouae carpenta volitabant. Itaque trepidatio pro victoria fuit. Arma & obſides accepit a trepidis: & vlterius iiſſet, niſi improbam claſſem naufragio caſtigaſſet Oceanus. Reuerſus igitur in Galliam, claſſe maiore, auctisque copiis, in eundem rurſus Oceanum, eosdemque rurſus Britannos, Calidonias ſequutus in ſiluas, vnum quoque e regi-

Caeſar Rhenum tranſit.

Caeſar in Britanniam traiicit.

bus Cauelianis in vincula dedit. Contentus his (non enim prouinciae, ſed nomini ſtudebatur) cum maiore, quam prius, praeda reuectus eſt; ipſo quoque Oceano tranquillo magis, & propitio, quaſi imparem ſe fateretur. Sed maxima omnium eademque nouiſſima coniuratio fuit Galliarum: quum omnes pariter Aruernos atque Biturigas, Carnutas ſimul Sequanosque contraxit, ille corpore, armis ſpirituque terribilis, nomine etiam quaſi terrore compoſito, Vercingentorix: ille feſtis diebus, & conciliabulis, quum frequentiſſimos in lucis haberet, ferocibus dictis, ad ius priſtinum libertatis erexit. Aberat tunc Caeſar, Rauennae delectum agens: & hieme creuerant Alpes: ſic interclusum putabant iter. Sed ille qualis erat ad nuntium rei feliciſſimae temeritatis per inuios ad id tempus montium tumulos, per intactas vias & niues, expedita manu emerſus occupat Galliam, & ex diſtantibus hibernis caſtra contraxit; & ante in media Gallia fuit, quam ab vltima timeretur. Tum ipſa capita belli adgreſſus, vrbes; Auaricum cum quadraginta millibus propugnantium ſuſtulit; Alexiam ducentorum quin-

Gallorum motus.

Quos Caeſar compoſuit.

A. V. c. 700. a. C. n. 50.

quaginta millium iuuentute ſubnixam flammis adaequauit. Circa Gergouiam Aruernorum tota belli moles fuit: quippe quum octoginta millia muro, & arce, & abruptis defenderent, maximam ciuitatem vallo, ſudibus, & foſſa, inductoque foſſae flumine, ad hoc decem & octo caſtellis, ingentique lorica circumdatam, primum fame domuit: mox audentem eruptiones in vallo gladiis ſudibusque concidit: nouiſſime in deditionem redegit. Ipſe ille rex, maximum victoriae decus, ſupplex quum in caſtra veniſſet, tum & phaleras, & ſua arma ante Caeſaris genua proiecit: „ Habes, inquit. Fortem virum, vir fortiſſime, viciſti. „

Bellum Parthicum. A.V. c. 698. a. C. n. 52. Belli cauſſa.

XI. Dum Gallos per Caeſarem in Septentrione debellat, interim ad Orientem graue vulnus a Parthis populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri poſſumus: caret ſolatio clades. Aduerſis & diis & hominibus, cupiditas Conſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, vndecim ſtrage legionum, & ipſius capite multata eſt. Et Tribunus plebis Metellus exeuntem ducem hoſtilibus diris deuouerat: & quum Zeugma tranſiſſet exercitus, rapta ſubitis ſigna

turbinibus hauſit Euphrates: & quum apud Nicephorum caſtra poſuiſſet; miſſi ab Orode rege legati denunciauere, „percuſſorum cum Pompeio foederum Sullaque meminiſſet. Regiis inhians ille theſauris, nihil, ne imaginario quidem iure, ſed „Seleuciae ſe reſponſurum eſſe, „ reſpondit. Itaque dii foederum vltores, nec inſidiis, nec virtuti hoſtium defuerunt. Iam primum, qui ſolus & ſubuehere commeatus & munire poterat a tergo, relictus Euphrates. Tum ſimulato transfugae cuidam Mazauae Syro creditur, dum in mediam camporum vaſtitatem eodem duce ductus exercitus vt vndique hoſti exponeretur. Itaque vixdum venerat Carras, quum vndique praefecti regis, Sillaces & Surenas, oſtendere ſigna auro ſericeisque vexillis vibrantia. Tum ſine mora circumfuſi vndique equitatus, in modum grandinis atque nimborum denſa pariter tela fuderunt. Sic miſerabili ſtrage deletus exercitus. Ipſe in colloquium ſollicitatus, ſigno dato, *A Craſſo res infeliciter geſta.* viuus in hoſtium manus incidiſſet, niſi tribunis reluctantibus fugam ducis barbari ferro occupaſſent. Sic quoque relatum caput ludibrio hoſti fuit. Filium ducis

pâene in cônſpectu patris eisdem telis operuere. Reliquiae infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque diſtractae, vix nuncium cladis retulerunt. Caput eius reciſum cum dextera manu ad regem deportatum ludibrio fuit, nec indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infuſum eſt: vt, cuius animus arſerat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exſangue corpus auro vreretur.

Craſſi mors & Ludibrium.

Anacephalaeoſis tertiae aetatis populi R.

XII. Haec eſt illa tertia aetas populi Romani transmarina, qua Italia progredi auſus orbe toto arma circumtulit. Cuius aetatis ſuperiores centum anni ſancti, pii, &, vt diximus, aurei, ſine flagitio, ſine ſcelere, dum ſincera adhuc & innoxia paſtoriae illius ſectae integritas, dumque Poenorum hoſtium imminens metus diſciplinam veterem continebat. Poſtremi centum, quos a Carthaginis, Corinthi, Numantiaeque excidiis, & Attali regis Aſiatica hereditate deduximus in Caeſarem & Pompeium, ſequutumque hos, de quo dicemus, Auguſtum, vt claritate rerum bellicarum magnifici, ita domeſticis cladibus miſeri & erubeſcendi. Quippe ſicut Gal-

Romani clari bellis externis.

liam, Thraciam, Ciliciam, Cappadociam, vberrimas validiſſimasque prouincias, Armenios etiam, & Brittannos, vt non in vſum, ita ad imperii ſpeciem, magna nomina acquiſiiſſe, pulchrum atque decorum: ita eodem tempore dimicaſſe domi cum ciuibus, ſociis, mancipiis, gladiatoribus, totoque inter ſe Senatu, turpe atque miſerandum. Ac neſcio an ſatius fuerit populo Romano, Sicilia & Africa contento fuiſſe, aut his etiam ipſis carere, dominanti in Italia ſua, quam eo magnitudinis creſcere, vt viribus ſuis conficeretur. Quae enim res alia furores ciuiles peperit, quam nimia felicitas? Syria prima nos victa corrupit: mox Aſiatica Pergameni regis hereditas. Illae opes atque diuitiae adflixere ſaeculi mores: merſamque vitiis ſuis, quaſi ſentina, rempublicam peſſumdedere. Vnde enim populus Romanus a Tribunis agros & cibaria flagitaret, niſi per famem, quam luxu fecerat? Hinc ergo Gracchana & prima & ſecunda, & illa tertia Apuleiana ſeditio: Vnde regnaret iudiciariis legibus diuulſus a Senatu eques, niſi ex auaritia, vt vectigalia reipublicae, atque ipſa iudicia in

Miſeri bellis ciuilibus.

Horum cauſſae.

quaeſtu haberentur? Hinc rurſus & promiſſa ciuitas Latio, & per hoc arma ſociorum. Quid autem bella ſeruilia? vnde nobis, niſi ex abundantia familiarum? Vnde gladiatorii aduerſus dominos ſuos exercitus, niſi ad conciliandum plebis fauorem effuſa largitio, quum ſpectaculis indulget, ſupplicia quondam hoſtium artem facit? Iam vt ſpecioſiora vitia tangamus, nonne ambitus honorum ab iisdem diuitiis incitatus? Atqui inde Mariana, inde Sullana tempeſtas. Aut magnificus adparatus conuiuiorum, & ſumtuoſa largitio, nonne ab opulentia paritura mox egeſtatem? Haec Catilinam patriae ſuae impegit. Denique illa ipſa principatus & dominandi cupido, vnde, niſi ex nimiis opibus, venit? Atqui haec Caeſarem, atque Pompeium, furialibus in exitium reipublicae facibus armauit. Hos igitur populi Romani omnes domeſticos motus, ſeparatos ab externis iuſtisque bellis, ex ordine proſequemur.

Cauſſa Seditionum Tribunicia poteſtas.

XIII. Seditionum omnium cauſſas Tribunicia poteſtas excitauit: quae ſpecie quidem plebis tuendae, cuius in auxilium comparata eſt, re autem dominationem

ſibi acquirens, ſtudium populi ac fauorem agrariis, frumentariis, iudiciariis legibus aucupabatur. Inerat omnibus ſpecies aequitatis. Quid enim tam iuſtum, quam recipere plebem ius ſuum a patribus? ne populus, gentium victor, orbisque poſſeſſor, extorris aris ac focis ageret. Quid tam aequum, quam inopem populum viuere ex aerario ſuo? Quid ad ius libertatis aequandae magis efficax, quam vt, ſenatu regente prouincias, ordinis equeſtris auctoritas ſaltem iudiciorum regno niteretur? Sed haec ipſa in perniciem redibant: & miſera Reſpublica in exitium ſuum merces erat. Nam & a ſenatu in equitem translata iudiciorum poteſtas vectigalia, id eſt, imperii patrimonium, ſupprimebat; & emptio frumenti, ipſos Reipublicae neruos, exhauriebat aerarium. Reduci plebs in agros vnde poterat ſine poſſidentium euerſione, qui ipſi pars populi erant? & tamen relictas ſibi a maioribus ſedes aetate, quaſi iure hereditario, poſſidebant.

XIV. Primam certaminum facem Tiberius Gracchus accendit, genere, forma, eloquentia, facile princeps. Sed hic, ſiue Mancinianae deditionis, quia ſponſor foe- *Seditio Tiberii Gracchi. A. V. c. 619. a. C. n. 131.*

deris fuerat, contagium timens, & inde popularis: ſiue aequo & bono ductus, quia depulſam agris ſuis plebem miſeratus eſt, ne populus gentium victor, orbisque poſſeſſor, laribus ac focis ſuis exſularet, quacumque mente, rem auſus ingentem. Poſtquam rogationis dies aderat, ingenti ſtipatus agmine Roſtra conſcendit: nec deerat obuia manu tota inde nobilitas, & tribuni in partibus. Sed vbi intercedentem legibus ſuis Cnaeum Octauium videt Gracchus: contra fas collegii, ius poteſtatis, iniecta manu, depulit Roſtris, adeoque praeſenti metu mortis exterruit, vt abdicare ſe magiſtratu cogeretur. Sic triumuir creatus diuidendis agris. Quum ad perpetranda coepta die comitiorum prorogari ſibi vellet imperium, obuia nobilium manu, eorumque, quos agris mouerat, caedes a foro coepit. Inde quum in Capitolium profugiſſet, plebemque ad defenſionem ſalutis ſuae, manu caput tangens, hortaretur, praebuit ſpeciem regnum ſibi & diadema poſcentis: atque ita, duce Scipione Naſica, concitato in arma populo, quaſi iure oppreſſus eſt.

A Scipione Naſica opprimitur.

Seditio Caii Gracchi. A. V. c. 629. a. C. n. 121.

XV. Statim & mortis & legum fratris ſui vindex non minore impetu incaluit Caius Gracchus. Qui cum pari tumultu atque terrore plebem in auitos agros arceſſeret: & recentem Attali hereditatem in alimenta populo polliceretur: iamque nimius & potens altero tribunatu, ſecunda plebe volitaret: obrogare auſo legibus ſuis Minucio Tribuno; fretus comitum manu, fatale familiae ſuae Capitolium inuaſit. Inde proximorum caede pulſus, quum ſe in Auentinum recepiſſet; inde quoque obuia Senatus manu, ab Opimio Conſule oppreſſus eſt. Inſultatum quoque mortis reliquiis: & illud ſacroſanctum caput Tribuni plebis percuſſoribus auro penſatum eſt.

Seditio Apuleiana. A. V. c. 652. a. C. n. 98.

XVI. Nihilominus Apuleius Saturninus Gracchanas adſerere leges non deſtitit. Tantum animorum viro Marius dabat. Qui nobilitati ſemper inimicus, conſulatu ſuo praeterea confiſus, occiſo palam comitiis Annio competitore tribunatus, ſubrogare conatus eſt in eius locum Caium Gracchum, hominem ſine tribu, ſine nomine: ſed ſubdito titulo, in familiam ipſe ſe adoptabat. Quum tot tantisque ludibriis exſultaret impune, rogandis Gracchorum

Apuleium Marius fouet.

legibus ita vehementer incubuit, vt Senatum quoque cogeret in verba iurare; quum abnuentibus aqua & igni interdicturum ſe minaretur. Vnus tamen extitit, qui mallet exſilium. Igitur poſt Metelli fugam omni nobilitate perculſa, quum iam tertium annum dominaretur, eo veſaniae progreſſus eſt, vt conſularia quoque comitia noua caede turbaret. Quippe vt ſatellitem furoris ſui Glauciam, Conſulem faceret, Caium Memmium competitorem interfici iuſſit: & in eo tumultu regem ex ſatellitibus ſuis ſe adpellatum laetus accepit. Tum vero iam conſpiratione Senatus, ipſo quoque iam Mario Conſule, quia tueri non poterat, aduerſo, directae in foro acies: expulſus inde Capitolium inuaſit. Sed quum abruptis fiſtulis obſideretur, Senatuique per legatos poenitentiae fidem faceret, ab arce degreſſus cum ducibus factionis receptus in curiam eſt. Ibi eum, facta irruptione, populus fuſtibus ſaxisque coopertum in ipſa quoque morte lacerauit.

Opprimitur.

Druſiana Seditio. A. V. c. 660. a. C. n. 90.

XVII. Poſtremo Liuius Druſus non tribunatus modo viribus, ſed ipſius etiam Senatus auctoritate, totiusque Italiae con-

ſenſu, easdem leges adſerere conatus, dum aliud captat ex alio, tantum conflauit incendium, vt ne prima illius flamma poſſet ſuſtineri; & ſubita morte correptus, hereditarium in poſteros ſuos bellum propagaret. Iudiciaria lege Gracchi diuiſerant populum Romanum, & bicipitem ex vna fecerant ciuitatem. *Seditionis cauſſa.* Equites Romani tanta poteſtate ſubnixi, vt qui fata fortunasque principum haberent in manu, interceptis vectigalibus, peculabantur ſuo iure Rempublicam. Senatus exſilio Metelli, damnatione Rutilii, debilitatus omne decus maieſtatis amiſerat. In hoc ſtatu rerum pares opibus, animis, dignitate (vnde & nata Liuio Druſo aemulatio acceſſerat) Equitem Seruilius Caepio, Senatum Liuius Druſus adſerere: ſigna, & aquilae, & vexilla aderant. Ceterum ſic vrbe in vna, quaſi in binis caſtris, diſſidebatur. Prior Caepio in Senatum impetu facto, reos ambitus Scaurum & Philippum, principes nobilitatis elegit. His motibus vt reſiſteret Druſus, plebem ad ſe Gracchanis legibus, eisdem ſocios ad plebem ſpe ciuitatis erexit. Exſtat vox ipſius: „ Nihil ſe ad largitionem vlli reliquiſſe,

niſi ſi quis aut coenum diuidere vellet, aut coelum. „ Aderat promulgandi dies, quum ſubito tanta vis hominum vndique adparuit, vt hoſtium aduentu obſeſſa ciuitas videretur. Auſus tamen obrogare de legibus Conſul Philippus: ſed adprehenſum faucibus viator non ante dimiſit, quam ſanguis in ora & oculos redundaret. Sic per vim latae, iuſſaeque leges. Sed pretium rogationis ſtatim ſocii flagitare: quum interim imparem Druſum aegrumque rerum temere motarum, matura, vt in tali diſcrimine, mors abſtulit. Nec ideo minus ſocii promiſſa Druſi a populo Romano repoſcere armis deſierunt.

Druſi mors.

Bellum ſociale. A.V. c. 662. a. C. n. 88.

XVIII. Sociale bellum vocetur licet, vt extenuemus inuidiam: ſi verum tamen volumus, illud ciuile bellum fuit. Quippe quum populus Romanus Etruſcos, Latinos, Sabinosque miſcuerit, & vnum ex omnibus ſanguinem ducat, corpus fecit ex membris, & ex omnibus vnus eſt. Nec minore flagitio ſocii intra Italiam, quam intra vrbem ciues, rebellabant. Itaque, quum ius ciuitatis, quam viribus auxerant, ſocii iuſtiſſime poſtularent, ad quam ſpem eos cupidine dominationis Druſus

erexerat; poſtquam ille domeſtico ſcelere oppreſſus eſt, eadem fax, quae illum cremauit, ſocios in arma & oppugnationem Vrbis accendit. Quid hac clade triſtius? quid calamitoſius? quum omne Latium, atque Picenum, Etruria omnis, atque Campania, poſtremo Italia, contra matrem ac parentem ſuam Vrbem conſurgerent. Quum omne robur fortiſſimorum fideliſſimorumque ſociorum ſub ſuis quisque ſignis haberent municipalia illa prodigia: Popedius Marſos; & Latinos Afranius; Vmbros totus Senatus, & Conſules: Samnium Lucaniamque Teleſinus: quum regum & gentium arbiter populus ipſum ſe regere non poſſet, vt victrix Aſiae Europaeque a Corfinio Roma peteretur. Primum fuit belli in Albano monte conſilium, vt feſto die Latinarum Iulius Caeſar & Marcius Philippus Conſules inter ſacra & aras immolarentur. Poſtquam id nefas proditione diſcuſſum eſt, Aſculo furor omnis erupit, in ipſa quidem ludorum frequentia trucidatis, qui tum aderat ab Vrbe, legatis. Hoc fuit impii belli ſacramentum. Inde iam paſſim ab omni parte Italiae, duce & auctore belli diſcurſante

Primum belli ſocialis conſilium.

Popedio, diuerſa per populos & vrbes ſigna cecinere. Nec Annibalis, nec Pyrrhi, fuit tanta vaſtatio. Ecce Ocriculum, ecce Grumentum, ecce Faeſulae, ecce Carſeoli, Reate, Nuceria, Picentia caedibus, ferro, & igne vaſtantur. Fuſae Rutilii copiae, fuſae Caepionis. Nam ipſe Iulius Caeſar exercitu amiſſo, quum in Vrbem cruentus referretur, miſerabili funere mediam etiam Vrbem peruiam fecit. Sed magna populi Romani fortuna, & ſemper in malis maior, totis denuo viribus inſurrexit: adgreſſique ſinguli populos; Cato diſcutit Etruſcos; Gabinius Marſos; Carbo Lucanos; Sulla Samnites. Strabo vero Pompeius, omnia flammis ferroque populatus, non prius finem caedium fecit, quam Aſculi euerſione, Manibus tot exercituum, Conſulum, direptarumque vrbium diis litaretur.

Rutilius & Caepio ab Italis vincuntur. A.V.c. 662. a.C.n. 88.

XIX. Vtcumque, etſi cum ſociis (nefas!) cum liberis tamen & ingenuis, dimicatum eſt. Quis aequo animo ferat in principe gentium populo bella ſeruorum? Primum ſeruile bellum inter initia Vrbis, Herdonio Sabino duce, in ipſa Vrbe tentatum eſt: quum, occupata tribunitiis ſeditionibus ciuitate, Capitolium obſeſſum

Bellum ſeruile. A.V.c. 617. a.C.n. 133

eſt, & a Conſule captum: ſed hic tumultus magis fuit, quam bellum. Mox, imperio per diuerſa terrarum occupato, quis crederet Siciliam multo cruentius ſeruili, quam Punico bello eſſe vaſtatam? Terra frugum ferax, & quodammodo ſuburbana prouincia, latifundiis ciuium Romanorum tenebatur. Hic ad cultum agri frequentia ergaſtula, catenatique cultores, materiam bello praebuere. Syrus quidam nomine Eunus (magnitudo cladium facit, vt meminerimus) fanatico furore ſimulato, dum Syriae deae comas iactat, ad libertatem & arma ſeruos, quaſi numinum imperio, concitauit; idque vt diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam ſulphure & igne ſtipauerat, leniter inſpirans, flammam inter verba fundebat. Hoc miraculum primum duo millia ex obuiis, mox iure belli refractis ergaſtulis, ſexaginta amplius millium fecit exercitum; regiisque, ne quid malis deeſſet, decoratus inſignibus, caſtella, oppida, vicos, miſerabili direptione vaſtauit. Quin illud quoque (vltimum belli dedecus) capta ſunt caſtra Praetorum; nec nominare ipſos pudebit, caſtra Manilii, Lentuli, Piſonis,

Eunus ſeruile bellum concitat.

Caſtra praetorum a ſeruis capta.

Hypſaei. Itaque qui per fugitiuarios retrahi debuiſſent, Praetorios duces profugos proelio ipſi ſequebantur. Tandem Perperna Imperatore ſupplicium de eis ſumptum eſt. Hic enim victos, & apud Ennam nouiſſime obſeſſos, quum fame, quaſi peſtilentia, conſumpſiſſet, reliquias latronum compedibus & catenis religauit, crucibusque puniuit. Fuitque de ſeruis ouatione contentus, ne dignitatem triumphi ſeruili inſcriptione violaret. Vixdum reſpirauerat inſula, quum ſtatim ſerui, & a Syro reditur ad Cilicem. Athenio paſtor, interfecto domino, familiam ergaſtulo liberatam ſub ſignis ordinat. Ipſe veſte purpurea, argenteoque baculo, & regium in morem fronte redimita, non minorem, quam ille fanaticus prior, conflat exercitum; acriusque multo, quaſi & illum vindicaret, vicos, caſtella, oppida diripiens, in dominos, in ſeruos infeſtius, quaſi in transfugas, ſaeuiebat. Ab hoc quoque Praetorii exercitus caeſi, capta Seruilii caſtra, capta Luculli. Sed Aquilius, Perpernae vſus exemplo, interclusum hoſtem commeatibus ad extrema compulit, communitasque copias armis fame facile dele-

Perperna ſeruorum victor.

Nouum ſeruile bellum. A. V. c. 649. a. C. n. 101.

uit: dedidiſſentque ſe, niſi ſuppliciorum metu voluntariam mortem praetuliſſent. Ac ne de duce quidem ſupplicium exigi potuit, quamuis in manus venerit. Quippe, dum circa deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus praeda lacerata eſt.

Bellum Spartacium. *A. V. c. 679. a. C. n. 71.*

XX. Enimuero ſeruilium armorum dedecus feras. Nam & ipſi per fortunam in omnia obnoxii; tamen quaſi ſecundum hominum genus ſunt, & in bona libertatis noſtrae adoptantur. Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine adpellem neſcio. Quippe quum ſerui militauerint, gladiatores imperauerint, illi infimae ſortis homines, hi peſſimam auxere ludibrio calamitatem. Spartacus, Crixus, Oenomaus, *Belli auctor.* effracto Lentuli ludo, cum triginta haud amplius eiuſdem fortunae viris eruperunt Capua; ſeruiſque ad vexillum vocatis, quum ſtatim decem amplius millia coiſſent hominum, non modo effugiſſe contenti, iam vindicari volebant. Prima velut ara viris mons Veſuuius placuit. Ibi quum obſiderentur a Clodio Glabro, per fauces caui montis vitigineis delapſi vinculis, ad imas eius deſcendere radices: & exitu in-

uio, nihil tale opinantis ducis ſubito impetu caſtra rapuere. Inde alia caſtra. Deinceps Coram, totamque peruagantur Campaniam. Nec villarum atque vicorum vaſtatione contenti, Nolam, atque Nuceriam, Thurios, atque Metapontum, terribili ſtrage populantur. Adfluentibus in diem copiis, quum iam eſſet iuſtus exercitus, e viminibus, pecudumque tegumentis, inconditos ſibi clipeos; e ferro ergaſtulorum recocto gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod decus iuſto deeſſet exercitui, domitis obuiis gregibus paratur equitatus, captaque de Praetoribus inſignia & faſces ad ducem detulere. Nec abnuit ille de ſtipendiario Thrace miles, de milite deſertor, inde latro, dein in honore virium gladiator. Qui defunctorum quoque proelio ducum funera imperatoriis celebrauit exſequiis, captiuosque circa rogum iuſſit armis depugnare, quaſi plane expiaturus omne praeteritum dedecus, ſi de gladiatore munerator fuiſſet. Inde iam Conſulares quoque adgreſſus, in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam Caii Caſſii caſtra deleuit. Quibus elatus victoriis, de inuadenda vrbe Romana (quod

Spartaci inſolentia.

Lentulus a Spartaco victus.

C. Caſſius a Spartaco victus.

ſatis eſt turpitudini noſtrae) deliberauit. Tandem etiam totis imperii viribus contra mirmillonem conſurgitur: pudoremque Romanum Licinius Craſſus adſeruit: a quo *Licinius Craſſus gladiatores fugat.* pulſi fugatique (pudet dicere) hoſtes in extrema Italiae refugerunt. Ibi circa Brutium angulum cluſi, quum fugam in Siciliam pararent, neque nauigia ſuppeterent, ratesque ex cratibus, & dolia connexa virgultis in rapidiſſimo freto fruſtra experirentur. Tandem eruptione facta, dignam viris obiere mortem: & quod ſub gladiatore duce oportuit, ſine miſſione pugnatum eſt. Sparracus ipſe in primo agmine *Spartaci mors.* fortiſſime dimicans, quaſi Imperator, occiſus eſt.

XXI. Hoc deerat vnum populi Romani malis, *Bellum ciuile Marianum. A. V. c 604. a. C. n. 86.* iam vt ipſe intra ſe parricidale bellum domi ſtringeret; in vrbe media ac foro, quaſi arena, ciues cum ciuibus ſuis, gladiatorio more concurrerent. Aequiore animo vtcumque ferrem, ſi plebeii duces, aut ſi nobiles, mali ſaltem ducatum ſceleri praebuiſſent: quum vero, pro facinus! qui viri! qui imperatores! decora & orna- *Eius auctores.* menta faeculi ſui, Marius, & Sulla, peſſimo facinori ſuam etiam dignitatem prae-

buerunt. Tribus, vt ſic dixerim, ſideribus agitatum eſt: primo & leui, & modico, tumultu magis, quam bello, intra ipſos armorum duces ſubſiſtente ſaeuitia: mox atrocius & cruentius per totius viſcera Senatus graſſante victoria. Vltimum non ciuicam modo, ſed hoſtilem quoque rabiem ſupergreſſum eſt; quum armorum furor totius Italiae viribus niteretur, eousque odiis ſaeuientibus, donec deeſſent, qui occiderentur. *Belli cauſſa.* Initium & cauſſa belli, inexplebilis honorum Marii fames, dum decretam Sullae prouinciam Sulpicia lege ſollicitat. Sed impatiens iniuriae ſtatim Sulla legiones circumegit: dilatoque Mithridate, Esquilina Collinaque porta geminum agmen Vrbi infudit. Vnde quum conſulto Sulpicius & Albinouanus obieciſſent cateruas, ſudesque & ſaxa vndique a moenibus ac tela iacerentur; ipſe quoque iaculatus incendio viam fecit, arcemque Capitolii, quae Poenos, quaeque Gallos etiam Senones euaſerat, quaſi captiuam victor inſedit. Tum ex conſulto Senatus aduerſariis hoſtibus iudicatis, in praeſentem Tribunum, aliosque diuerſae factionis, iure ſaeuitum eſt. Marium ſeruilis fuga

exemit, imo fortuna alteri bello referuauit. Cornelio Cinna, Cnaeo Octauio Conſulibus, male obrutum reſurrexit incendium, & quidem ab ipſorum diſcordia, quum de reuocandis, quos Senatus hoſtes iudicauerat, ad populum referretur. Cincta quidem gladiis concione, ſed vincentibus quibus pax & quies potior, profugus patria ſua Cinna confugit ad partes. Redit ab Africa Marius clade maior. Siquidem carcer, catenae, fuga, exſilium, horrificauerant dignitatem. Itaque ad nomen tanti viri late concurritur: ſeruitia (pro nefas!) & ergaſtula armantur: & facile inuenit exercitum miſer Imperator. Itaque vi patriam repoſcens, vnde vi fuerat expulſus, poterat videri iure agere, niſi cauſſam ſuam ſaeuitia corrumperet. Sed quum diis hominibusque infeſtus rediret, ſtatim primo impetu cliens & alumna Vrbis Oſtia nefanda ſtrage diripitur. Mox in vrbem quadruplici agmine intratur. Diuiſere copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. Hic poſtquam manus omnis Octauii depulſa Ianiculo eſt, ſtatim ad principum caedem ſigno dato, aliquanto ſaeuius, quam aut in Punica, aut in Cimbrica vrbe,

Cinna Conſ. Vrbe pellitur.

Marius & ſocii Vrbem occupant.

Caedes principum.

ſaeuitur. Octauii Conſulis caput pro Roſtris exponitur; Antonii Conſularis in Marii ipſius menſis. Caeſares a Fimbria in penatibus domorum ſuarum trucidantur: Craſſi, pater & filius, in mutuo alter alterius adſpectu. Baebium atque Numitorium per medium forum vnci traxere carnificum. Catulus ſe ignis hauſtu ludibrio hoſtium exemit. Merula flamen Dialis, in Capitolio Iouis ipſius oculos venarum cruore reſperſit. Ancharius, ipſo vidente Mario, confoſſus eſt, quia fatalem illam ſcilicet manum non porrexerat ſalutanti. Haec tot Senatus funera intra Calendas & Idus Ianúarii menſis ſeptima illa Marii purpura dedit. Quid futurum fuit, ſi annum Conſularis impleſſet? Scipione Norbanoque Conſulibus, tertius ille turbo ciuilis

Sulla ex Aſia contra Marianos in Italiam redit. A.V.c.669. à.C.n.81.

inſaniae toto furore detonuit. Quippe quum hinc octo legiones, & quingentae cohortes ſtarent in armis, inde ab Aſia cum victore exercitu Sulla properaret. Et ſane quum tam ferus in Sullanos Marius fuiſſet: quanta ſaeuitia opus erat, vt Sulla de Mario vindicaretur? Primum apud Capuam ſub amne Vulturno ſigna concurrunt: & ſtatim Norbani fuſus exercitus.

Statim omnes Scipionis copiae, oſtentata ſpe pacis oppreſſae. Tum Marius iuuenis, & Carbo Conſules, quaſi deſperata victoria, ne inulti perirent, in anteceſſum ſanguine Senatus ſibi parentabant: obſeſſaque curia, ſic de Senatu, quaſi de carcere, qui iugularentur, educti. Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis? Nam Quinctus Mucius Scaeuola Pontifex, Veſtales amplexus aras, tantum non eodem igne ſepelitur. Lamponius atque Teleſinus, Samnitum duces, atrocius Pyrrho & Annibale Campaniam Etruriamque populantur: &, ſub ſpecie partium, ſe vindicant. Apud Sacriportum Collinamque portam debellatae omnes hoſtium copiae. Ibi Marius, hic Teleſinus oppreſſi. Nec idem tamen caedium, qui belli finis fuit. Stricti enim & in pace gladii: animaduerſumque in eos, qui ſe ſponte dediderant. Minus eſt, quod apud Sacriportum, & apud Collinam portam, ſeptuaginta amplius millia Sulla concidit. Bellum erat. Quatuor millia deditorum inermium ciuium in villa publica interfici iuſſit. Iſti tot in pace, non plures ſunt? quis autem illos poteſt computare, quos in Vr-

Marius opprimitur.

Sullae inciues furor.

be paſſim, quisquis voluit, occidit? donec admonente Furfidio: „ Viuere aliquos debere, vt eſſent, quibus imperarent; „ propoſita eſt ingens illa tabula: & ex ipſo Equeſtris ordinis flore ac Senatus, duo millia electi, qui mori iuberentur. Noui generis edictum. Piget poſt haec referre, ludibrio habita fata Carbonis, fata Sorani Praetoris, atque Venuleii: Baebium ſine ferro, ritu ferarum, inter manus laniatum: Marium, ducis ipſius fratrem, apud Catuli ſepulcrum, oculis, manibus, cruribusque defoſſis, ſeruatum aliquamdiu, vt per ſingula membra moreretur. Poſitis ſingulorum hominum fere poenis, municipia Italiae ſplendidiſſima, ſub haſta venierunt, Spoletium, Interamnium, Praeneſte, Florentia. Nam Sulmonem, vetus oppidum, ſocium atque amicum (facinus indignum!) nondum expugnatum, vt obſides iure belli, & modo morte damnati duci iubentur: ſic damnatam ciuitatem iuſſit Sulla deleri.

Marii ſociorum interitus.

Municipia Italiae ſub haſta venerunt.

Sulmo a Sulla deletur.

XXII. Bellum Sertorianum quid aliud, quam Sullanae proſcriptionis hereditas fuit? hoſtile potius, an ciuile dixerim, neſcio: quippe quod Luſitani Celtiberique Romano geſſerint duce. Exſul & profugus feralis

Bellum Sertorianum. A. V. c. 673. a. C. n. 77.

illius tabulae, vir ſummae quidem, ſed calamitoſae virtutis, malis ſuis maria terrasque permiſcuit: & iam Africae, iam Balearibus inſulis, fortunam expertus, miſſusque in Oceanum, Fortunatasque inſulas penetrauit: tandem Hiſpaniam armauit. Viro cum viris facile conuenit. Nec alias magis adparuit Hiſpani militis vigor, quam Romano duce. Quamquam ille non contentus Hiſpania, ad Mithridatem quoque Ponticosque reſpexit, regemque claſſe iuuit. Et quid futurum fuit? ſatis tanto hoſti vno Imperatore reſiſtere res Romana non potuit. Additus Metello Cnaeus Pompeius. Hi copias viri diu & ancipiti ſemper acie adtriuere: nec tamen prius bello, quam ſuorum ſcelere & inſidiis, exſtinctus eſt. Copias eius prope tota Hiſpania perſequuti, diu & ancipiti ſemper acie domauerunt. Prima per legatos certamina habita, quum hinc Domitius & Thorius; inde Herculeii proluderent: mox his apud Segouiam, illis apud Anam flumen, oppreſſis, ipſi duces comminus inuicem experti, apud Lauronem, atque Sucronem, aequauere clades. Tum illis ad populationem agrorum, his ad vrbium

Cn. Pompeius contra Sertorium mittitur.
A.V. c. 675.
a. C. n. 75.

excidia conuerſis, miſera inter Romanos duces Hiſpania diſcordiae poenas dabat: donec oppreſſo domeſtica fraude Sertorio, victo deditoque Perperna, ipſae quoque in Romanam fidem venere vrbes, Oſca, Termes, Tutia, Valentia, Auxima, & in fame nihil non experta Calaguris. Sic recepta in pacem Hiſpania. Victores duces externum id magis, quam ciuile, bellum videri voluerunt, vt triumpharent.

Sertorius opprimitur.

Bellum ciuile cum Lepido. A. V. c. 674. a. C. n. 76.

XXIII. Marco Lepido, Quincto Catulo Conſulibus, ciuile bellum paene citius oppreſſum eſt, quam inciperet. Sed quantum, lateque fax illius motus ab ipſo Sullae rogo exarſit! Cupidus namque rerum nouarum per inſolentiam Lepidus acta tanti viri reſcindere parabat. Nec immerito, ſi tamen poſſet ſine magna clade Reipublicae. Nam quum iure belli Sulla dictator proſcripſiſſet inimicos; qui ſupererant, reuocante Lepido, quid aliud quam ad bellum vocabantur? quumque damnatorum ciuium bona, addicente Sulla, quamuis male capta, iure tamen, repetitio eorum procul dubio labefactabat compoſitam ciuitatem. Expediebat ergo quaſi aegrae ſauciaeque Reipublicae requieſcere quomodo-

cumque, ne vulnera curatione ipſa reſcinderentur. Ergo quum turbidis concionibus, velut claſſico, ciuitatem terruiſſet, profectus in Etruriam, arma inde & exercitum Vrbi admouerat. Sed iam Miluium pontem collemque Ianiculum Lutatius Catulus, Cnaeusque Pompeius, Sullanae dominationis duces atque ſigniferi, alio exercitu inſederant. A quibus primo ſtatim impetu retro pulſus, hoſtisque a Senatu iudicatus, incruenta fuga in Etruriam, inde Sardiniam receſſit: ibique morbo & poenitentia interiit. Victores, quod non temere alias in ciuilibus bellis, pace contenti fuerunt.

Lepidus exercitum Vrbi admouet.

Repellitur & moritur.

L. ANNAEI FLORI
EPITOME
RERVM ROMANARVM
LIBER IV.

CAP. I.

Bellum Catilinarium A. V. c. 689. a. C. n. 61.

CATILINAM luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, ſimul occaſio, quod in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur, in nefaria conſilia opprimendae patriae ſuae compulere; Senatum confodere, Conſules trucidare, diſtringere incendiis Vrbem, diripere aerarium, totam denique Rempublicam funditus tollere, & quidquid nec Annibal videretur optaſſe, quibus (o nefas!) ſociis adgreſſus eſt? Ipſe patricius. Sed hoc minus eſt: Curii, Porcii, Sullae, Cethegii, Autronii, Varganteii, atque Longini, quae familiae? quae Senatus inſignia? Lentulus quoque quum maxime Praetor? hos omnes immaniſſimi facinoris ſatellites habuit. Additum eſt pignus coniurationis ſanguis humanus: quem circum-

latum pateris bibere; ſummum nefas, niſi amplius eſſet, propter quod biberunt. Actum erat de pulcherrimo imperio, niſi illa coniuratio in Ciceronem & Antonium Conſules incidiſſet: quorum alter induſtria rem patefecit, alter manu oppreſſit. Tanti ſceleris indicium per Fuluiam emerſit, viliſſimum ſcortum, ſed parricidii innocens. Tum Conſul habito ſenatu, in praeſentem reum, Cicero perorauit: ſed non amplius profectum, quam vt hoſtis euaderet, ſeque palam profeſſo „incendium ſuum reſtincturum ruina „ minaretur. Et ille quidem ad praeparatum a Manlio in Etruria exercitum proficiſcitur, ſigna illaturus Vrbi. Lentulus deſtinatum familiae ſuae Sibyllinis verſibus regnum ſibi vaticinans, ad praeſtitutum a Catilina diem vrbe tota viros, faces, tela, diſponit. Nec ciuili conſpiratione contentus, legatis Allobrogum, qui tum forte aderant, in arma ſollicitatis; iiſſet vltra Alpes furor, niſi altera proditione Vulturcii, Praetoris litterae tenerentur. Statim Ciceronis imperio iniecta eſt barbaris manus. Palam Praetor in Senatu conuincitur. De ſupplicio agentibus, Caeſar parcendum dignitati, Cato

Coniuratio Catilinae diſcutitur.

animaduertendum pro ſcelere, cenſebat. Quam ſententiam ſequutis omnibus, in carcere parricidae ſtrangulantur. Quamuis parte coniurationis oppreſſa, tamen ab incepto Catilina non deſtitit: ſed infeſtis ab Etruria ſignis patriam petens, obuio Antonii exercitu opprimitur. Quam atrociter dimicatum ſit, exitus docuit. Nemo hoſtium bello ſuperfuit. Quem quis in pugnando ceperat locum, eum amiſſa anima corpore tegebat. Catilina longe a ſuis inter hoſtium cadauera repertus eſt; pulcherrima morte, ſi pro patria ſic concidiſſet.

Catilina ab Antonio opprimitur. A.V.c. 690. a. C. n. 63.

Bellum Caeſaris & Pompeii. A.V. c. 703. a. C. n. 47.

II. Iam paene toto orbe pacato, maius erat imperium Romanum, quam vt vllis externis viribus opprimi poſſet. Itaque inuidens fortuna principi gentium Populo, ipſum illum in exitium ſuum armauit. Ac Mariana quidem Cinnanaque rabies intra Vrbem luſerat, quaſi experiretur. Sullana tempeſtas latius, intra Italiam tamen, detonuerat. Caeſaris furor atque Pompeii Vrbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique, qua patebat, imperium, quodam quaſi diluuio & inflammatione corripuit; adeo vt non recte tantum *ciuile* dicatur, ac ne *ſociale* quidem, ſed nec *externum:* ſed potius „ commune

quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. „ Quippe ſi duces eius inſpicias, totus Senatus in partibus: ſi exercitus, hinc vndecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici ſanguinis: ſi auxilia ſociorum; hinc Gallici Germanique delectus: inde Deiotarus, Ariobarzanes, Tarchondimotus, Cotys, omne Thraciae, Cappadociaeque, Ciliciae, Macedoniae, Graeciae, Aetoliae, totiusque robur Orientis: ſi moram belli; quatuor anni, & pro clade rerum breue tempus: ſi locum & ſpatium vbi commiſſum eſt; intra Italiam: inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit, reuerſumque ab Occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Aegyptum ſubito tranſiliit: inde reſpexit Aſiam: inde Africae incubuit: poſtremo in Hiſpaniam regyrauit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quieuere, quam in Vrbe ipſa, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia victoris ſeſe caede ſatiarent. Cauſſa tantae calamitatis; eadem, quae omnium: nimia felicitas. Siquidem Quincto Metello, Lucio Afranio Conſulibus, quum Romana maieſtas toto orbe *Cauſſa huius belli.*

polleret, recenteſque victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pompeianis theatris Roma cantaret; nimia Pompeii potentia apud otioſos, vt ſolet, ciues mouit inuidiam. Metellus ob imminutum Cretae triumphum, Cato aduerſus potentes ſemper obliquus, detrectare Pompeium, actisque eius obſtrepere. Hinc dolor transuerſum egit: & ad praeſidia dignitati paranda impulit. Forte tunc Craſſus genere, diuitiis, dignitate florebat: vellet tamen auctiores opes. Caius Caeſar eloquentia, & ſpiritu, ecce iam & conſulatu adleuabatur. Pompeius tamen ſuper vtrumque eminebat. Sic igitur Caeſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompeio retinere cupientibus, omnibusque pariter potentiae cupidis, de inuadenda Republica facile conuenit. Ergo quum mutuis viribus in ſuum quisque decus niteretur, Galliam Caeſar inuadit, Craſſus Aſiam, Pompeius Hiſpaniam, tres maximos exercitus: & ſic orbis imperium ſocietate trium principum occupatur. Decem annos traxit iſta dominatio. Exinde, quoniam mutuo metu tenebantur, Craſſi morte apud Parthos, & morte Iuliae Caeſaris filiae, quae nupta

Occaſio aemulationis Caeſarem inter & Pompeium.

Pompeio generi ſocerique concordiam matrimonii foedere tenebat, ſtatim aemulatio erupit. Iam Pompeio ſuſpectae Caeſaris opes, & Caeſari Pompeiana dignitas grauis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tamquam duos tanti imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo Marcelloque Conſulibus, rupta prima coniurationis fide, de ſucceſſione Caeſaris Senatus, id eſt Pompeius, agitabat, nec ille abnuebat, ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur. Conſulatus abſenti, quem decem Tribuni, fauente Pompeio, nuper decreuerant, tum, diſſimulante eodem, negabatur. „ Veniret & peteret maiorum more. „ Ille contra flagitare decreta: ac, „ niſi in fide permanerent, non ſe remittere exercitum. „ Ergo vt in hoſtem decernitur. His Caeſar agitatus, ſtatuit praemia armorum armis defendere. Prima ciuilis belli arena Italia fuit, cuius arces leuibus praeſidiis Pompeius inſederat: ſed omnia ſubito Caeſaris impetu oppreſſa ſunt. Prima Arimino ſigna cecinerunt. Tum pulſus Etruria Libo, Vmbria Thermus, Domitius Corſinio. Et peractum erat bellum ſine ſanguine ſi Pom-

Prima ciuilis belli areva in Italia.

Pompeius fugatur. A.V. c. 703. a. C. n. 47. peium Brunduſii opprimere potuiſſet. Et ceperat. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga euaſit. Turpe dictu! modo princeps Patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum a ſe mare lacera & paene inermi naue fugiebat. Nec Pompeius ab Italia, quam Senatus ab Vrbe, fugatur prior, quam paene vacuam metu Caeſar ingreſſus Conſulem ſe ipſe facit. *Caeſar ſe ipſe facit Conſulem.* Aerarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, iuſſit effringi: cenſumque & patrimonium populi Romani ante rapuit, quam imperium. *Prouincias ordinat.* Pulſo fugatoque Pompeio, maluit prius ordinare prouincias, quam ipſum ſequi. Siciliam & Sardiniam, annonae pignora, per legatos habet. Nihil hoſtile erat in Gallia: pacem ipſe fecerat. Sed ad Hiſpanienſes Pompeii exercitus transeunti per eam duci portas claudere auſa Maſſilia eſt. Miſera dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: ſed quia tutis muris erat, vinci eam ſibi iuſſit abſenti. Graecula ciuitas, non pro mollitie nominis, & vallum rumpere, & incendere machinas auſa & congredi nauibus: ſed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra marique perdomuit. Mox

dedentibus ſeſe ablata omnia, praeter, quam potiorem omnibus habebant, libertatem. Anceps variumque, & cruentum in Hiſpania bellum cum legatis Cnaei Pompeii, Petreio & Afranio: quos Ilerdae caſtra habentes, apud Sicorim amnem obſidere & ab oppido intercludere adgreditur. Interim obundatione verni fluminis commeatibus prohibetur. Sic fame caſtra tentata ſunt: obſeſſorque ipſe quaſi obſidebatur. Sed vbi pax fluminis rediit, populationibus & pugnae campos aperuit: iterum ferox inſtat: & cedentes ad Celtiberiam conſequutus, aggere & vallo, ac per haec ſiti ad deditionem compulit. Sic citerior Hiſpania recepta eſt; nec vlterior moram fecit. Quid enim vna poſt quinque legiones? Itaque vltro cedente Varrone, Gades, fretum, Oceanus, omnia felicitatem Caeſaris ſequebantur. Aliquid tamen aduerſus abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyricum & Africam, quaſi de induſtria proſpera eius aduerſis radiarentur. Quippe quum fauces Adriatici maris iuſſi occupare Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Curictico litore caſtra poſuiſſent; iam maria late tenente Pompeio, repente

Hiſpaniam debellat.

Res geſtae in Illyrico.

legatus eius Octauius Libo ingentibus copiis claſſicorum circumuenit vtrumque. Deditionem fames extorſit Antonio. Miſſae quoque a Baſilo in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua Pompeianorum arte Cilicum, actis ſub mare funibus, captae quaſi per indaginem. Duas tamen aeſtus explicuit. Vna, quae Opiterginos ferebat, in vadis haeſit, memorandumque poſteris exitum dedit. Quippe vix mille iuuenum manus, circumfuſi vndique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit. Et quum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante Tribuno Vulteio, mutuis ictibus in ſe concucurrit. In Africa quoque par & virtus, & calamitas Curionis fuit: qui ad recipiendam prouinciam miſſus, pulſo fugatoque Varo iam ſuperbus, ſubitum Iubae regis aduentum, equitatumque Maurorum ſuſtinere non potuit. Patebat victo fuga: ſed pudor ſuaſit, vt amiſſum ſua temeritate exercitum morte ſequeretur. Sed iam debitum par fortuna flagitante, ſedem bello Pompeius Epiron elegerat. Nec Caeſar moratur. Quippe ordinatis a tergo omnibus, quamuis hiems media prohiberet,

In Africa.

tempeſtate ad bellum nauigauit: poſitisque ad Oricum caſtris, quum pars exercitus ob inopiam nauium cum Antonio relicta, Brundiſii moram faceret, adeo impatiens erat, vt ad arceſſendos eos ardente ventis mari, nocte concubia, ſpeculatorio nauigio, ſolus ire tentauerit. Exſtat ad trepidum tanto diſcrimine gubernatorem vox ipſius; „Quid times? Caeſarem vehis.„ *Caeſar in Epiron traiicit.*

Contractis in vnum omnibus vndique copiis, poſitisque comminus caſtris, diuerſa erant ducum conſilia. Caeſar pro natura ferox, & conficiendae rei cupidus, oſtentare aciem, prouocare, laceſſere: hunc obſidione caſtrorum, quae ſedecim millium vallo obduxerat; (ſed quid his obeſſet obſidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrachii irrita; (quippe quam vel ſitus inexpugnabilem faceret) ad hoc adſiduis in eruptionem hoſtium proeliis; (quo tempore egregia virtus Scaeuae centurionis emicuit, cuius in ſcuto centum atque viginti tela ſedere) iam vero direptione vrbium ſociarum, quum Oricum & Gomphos, & alia caſtella Theſſaliae vaſtaret. Pompeius aduerſus haec nectere moras, tergiuerſari, *Res geſtae in Epiro.*

ſimul vt hoſtem interclusum vndique inopia commeatuum tereret, vtque ardentiſſimi ducis conſeneſceret impetus. Nec diutius profuit duci ſalutare conſilium. Miles otium, ſocii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic praecipitantibus fatis, proelio ſumpta eſt Theſſalia: & Philippicis campis Vrbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt. Numquam vno loco tantum virium populi Romani, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc illinc, praeter auxilia regum, & Senatus. Numquam imminentis ruinae manifeſtiora prodigia, fuga victimarum, examina in ſignis, interdiu tenebrae. Dux ipſe & nocturna imagine theatri ſui audiens plauſum in modum planctus circumſonare: & mane cum pullo (nefas!) apud principia conſpectus. Numquam acrior neque alacrior exercitus Caeſaris fuit. Inde claſſica prius, inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Craſtini pilum: qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadauera repertus, libidinem ac rabiem, qua pugnauerat, ipſa nouitate vulneris praeferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quip-

Pugna Pharſalica.

pe quum Pompeius adeo equitum copia abundaret, vt facile circumuenturus ſibi Caeſarem videretur, circumuentus ipſe eſt. Nam quum diu aequo Marte contenderent, iuſſuque Pompeii fuſus a cornu erupiſſet equitatus, repente hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, vt illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus leuis armaturae ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus inuicem copiis, reliqua ſtrages quaſi vna manu facta eſt. Nec vlla res magis exitio fuit, quam ipſa exercitus magnitudo. Multus in eo proelio Caeſar fuit, mediusque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptae, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax; Miles faciem feri: altera ad iactationem compoſita: Parce ciuibus: quum ipſe ſequeretur. Felicem vtcumque in malis Pompeium, ſi eadem ipſum, quae exercitum eius, fortuna traxiſſet! Superſtes dignitatis ſuae vixit, vt cum maiore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret: vt vna nauicula Lesbon adplicaretur: pulſus Syedris in deſerto Ciliciae ſcopulo, *Pompeius victus.*

fugam in Parthos, Africam, vel Aegyptum agitaret: vt denique in Peluſio litore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, &, ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis vxoris ſuae liberorumque moreretur. Quis non peractum eſſe cum Pompeio crederet bellum? atqui acrius multo atque vehementius Theſſalici incendii cineres recaluere. Et in Aegypto quidem aduerſus Caeſarem ſine partibus bellum. Quippe quum Ptolemaeus, rex Alexandriae, ſummum ciuilis belli ſcelus peregiſſet, foedusque amicitiae cum Caeſare, medio Pompeii capite, ſanxiſſet; vltionem tanti viri Manibus quaerente fortuna, cauſſa non defuit. Cleopatra regis ſoror, adfuſa Caeſaris genibus, partem regni repoſcebat. Aderat puellae forma, & quae duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur iniuriam. Odium ipſius regis, qui Pompeii caedem partium fato, non Caeſari, dederat; haud dubie idem in ipſum auſurus, ſi expediſſet. Quam vbi Caeſar reſtitui iuſſit in regnum, ſtatim ab eisdem percuſſoribus Pompeii obſeſſus in regia, quamuis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute

Fugit in Africam.

Occiditur. A.V. c. 704. a. C. n. 46

Bellum in Aegypto.

ſuſtinuit. Ac primum aedificiorum proximorum, atque naualium incendio, infeſtorum hoſtium tela ſubmouit, mox in peninſulam Pharon ſubitus euaſit: inde depulſus in maria mira felicitate ad proximam claſſem enatauit, relicto quidem in fluctibus paludamento, ſeu fato, ſeu conſilio: vt illud ingruentibus hoſtium telis ſaxisque peteretur. Tandem receptus a claſſicis ſuis, vndique ſimul hoſtes adortus, de imbelli ac perfida gente iuſta generi Manibus dedit. Quippe & Theodotus magiſter auctorque totius belli, & ne virilia quidem portenta, Pothinus atque Ganymedes, diuerſa per mare & terras fuga & morte conſumpti. Regis ipſius corpus obrutum limo repertum eſt in aureae loricae honore. In Aſia quoque nouus rerum motus a Ponto, plane quaſi de induſtria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, vt a Pompeio pater, a Caeſare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis diſcordiae noſtrae fiducia, quam virtutis ſuae, infeſto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Caeſar adgreſſus, vno, &, vt ſic dixerim, non toto proelio, obtriuit; more fulminis, quod vno eodemque momento

Caeſaris periculum.

Ptolemaeus victus, & occiſus.

Pharnaces in Aſia victus.

venit, percuſſit, abſceſſit. Nec vana de ſe praedicatio eſt Caeſaris, „ ante victum hoſtem eſſe, quam viſum. Sic cum exteris. At in Africa cum ciuibus multo atrocius, quam in Pharſalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris aeſtus expulerat, nec reliquias diceres, ſed integrum bellum. Sparſae magis, quam oppreſſae vires erant. Auxerat ſacramentum ipſa clades Imperatoris: nec degenerabat ducum ſucceſſio. Quippe ſatis ample ſonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritaniae rex Iuba, videlicet vt latius vinceret Caeſar. Nihil ergo inter Pharſaliam, & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior Caeſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium creaiſſe bellum. Denique, quod alias numquam ante imperium ducis, ſua ſponte ſigna cecinerunt. Strages a Iuba coepit. Eius elephanti bellorum rudes; & nuper a ſilua, conſternati ſubito clangore. Statim & in fugam exercitus, & duces fortius, quam vt fugerent, non inconſpicua tamen morte omnium. Iam Scipio naue fugiebat: ſed adſequutis eum hoſtibus, gladium per viſcera exegit: &,

Nouum in Africa bellum.

Iuba vincitur.

Scipio occiditur & Iuba.

vbi eſſet, quodam requirente; reſpondit hoc ipſum, bene ſe habet Imperator. Iuba, quum ſe recepiſſet in regiam, magnifice epulatus eſt poſtero die cum Petreio fugae comite, ſuperque menſas & pocula interficiendum ſe ei praebuit. Ille & regi ſufſecit & ſibi: quum interim ſemeſi in medio cibi, & parentalia fercula regio ſimul Romanoque ſanguine madebant. Cato non interfuit bello: poſitisque apud Bagradam caſtris, Vticam, velut altera Africae clauſtra, ſeruabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus, vt ſapiente dignum erat, mortem etiam laetus acciuit. Nam poſtquam filium comitesque ab amplexu dimiſit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animae docet, paullulum quieuit: tum circa primam vigiliam ſtricto gladio reuelatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit. Auſi poſt hoc virum medici violare fomentis. Ille paſſus, dum abſcederent. Reſcidit plagas: ſequutaque vis ſanguinis moribundas manus in ipſo vulnere reliquit. Quaſi non eſſet vsquam dimicatum, ſic arma rurſus & partes. Quantoque Africa ſupra Theſſaliam, tanto Africam ſuperabat Hiſpania.

Cato manus ſibi infert.

Bellum in Hiſpania cum Pompeii filiis.

Plurimum quantum fauoris partibus dabat fraternitas ducum, & pro vno duos ſtare Pompeios. Itaque nusquam atrocius, nec tam ancipiti Marte concurſum eſt. Primum in ipſo oſtio Oceani Varus Diduisque legati conflixere: ſed acrius fuit cum ipſo mari, quam inter ſe nauibus bellum. Siquidem, velut furorem ciuicum caſtigaret Oceanus, vtramque claſſem naufragio cecidit. Quinam ille horror, quum eodem tempore fluctus, procellae, viri, naues, armamenta confligerent? adde ſitus ipſius formidinem, vergentia in vnum, hinc Hiſpaniae, inde Mauritaniae litora; mare & inteſtinum & externum; imminentesque Herculis ſpeculas, quum omnia vndique ſimul proelio & tempeſtate ſaeuirent. Mox circa obſidiones vrbium vtrinque diſcurſum eſt, quae miſerae inter hos atque illos duces ſocietatis Romanae poenas dabant. *Pugna ad Mundam.* Omnium poſtrema certaminum Munda. Hic non pro cetera felicitate, ſed anceps, & diu triſte proelium; vt plane videretur neſcio quid deliberare fortuna. Sane & ipſe ante aciem moeſtior non ex more Caeſar, ſiue reſpectu fragilitatis humanae, ſiue nimiam proſperorum ſuſpec-

tam habens continuationem: vel eadem timens, poſtquam idem eſſe coeperat, quod Pompeius. Sed in ipſo proelio, quod nemo vmquam meminerat, quum diu pari Marte acies nihil aliud quam occiderent, in medio ardore pugnantium ſubito ingens inter vtrosque ſilentium, quaſi conueniſſet. Hic omnium ſenſus erat. Nouiſſime illud inuſitatum Caeſaris oculis (nefas) poſt quatuordecim annos probata veteranorum manus gradum retro dedit. Quod etſi nondum fugerat, adparebat tamen; pudore magis, quam virtute reſiſtere. Itaque ablegato equo, ſimilis furenti, primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare; per totum denique agmen oculis, manibus, clamore, volitare. Dicitur in illa perturbatione & de extremis agitaſſe ſecum, & ita manifeſto vultu fuiſſe, quaſi occupare manu mortem vellet; niſi cohortes hoſtium quinque per transuerſam aciem actae, quas Labienus periclitantibus caſtris ſubſidio miſerat, fugae ſpeciem praebuiſſent. Hoc aut ipſe credidit, aut dux callidus adripuit in occaſionem: & quaſi in fugientem inuectus, ſimul & ſuorum erexit animos, & hoſtis

perculit. Nam hi, dum ſe putant vincere, fortius ſequi: Pompeiani, dum fugere cre-

Pompeiani vincuntur. A. V. c. 707. a. C. n. 43.

dunt ſuos, fugere coeperunt. Quanta fuerit hoſtium caedes, ira, rabiesque victoribus, ſic aeſtimari poteſt. Hoc a proelio profugi, quum ſe Mundam recepiſſent, & Caeſar obſideri ſtatim victos imperaſſet, congeſtis cadaueribus agger effectus eſt; quae pilis iaculisque confixa, inter ſe tenebantur. Foedum etiam inter barbaros! Sed videlicet victoriam deſperantibus Pompeii liberis, Cnaeum proelio profugum, crure ſaucio, deſerta & auia petentem, Ceſonius apud Lauronem oppidum conſequutus, pugnantem (adeo nondum deſperabat) interfecit. Sextum fortuna in Celtiberiam interim abſcondit; aliisque poſt Caeſarem

Caeſaris triumphi.

bellis reſeruauit. Caeſar in patriam victor inuehitur. Primum de Gallia triumphum transmiſerat Rhenus, & Rhodanus, & ex auro captiuus Oceanus: altera laurus Aegyptia. Tunc in ferculis Nilus, Arſinoe, & ad ſimulacrum ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Iubam & Mauros, & bis ſubactam oſtendebat Hiſpaniam. Pharſalia, & Thapſos, & Munda nusquam. Et quanto ma-

iora erant, de quibus non triumphabat! Hic aliquando finis armis fuit. Reliqua pax incruenta: penſatumque clementia bellum. Nemo caeſus imperio praeter Afranium. Satis ignouerat ſemel. Et Fauſtum Sullam. Didicerat generos timere. Filiamque Pompeii cum patruelibus ex Sulla. Hic poſteris cauebatur. Itaque non ingratis ciuibus omnes vnum in principem congeſti honores: circa templa imagines; in theatro diſtincta radiis corona; ſuggeſtus in curia; faſtigium in domo; menſis in coelo; ad hoc Pater ipſe patriae, perpetuusque Dictator: nouiſſime, dubium an ipſo volente, oblata pro Roſtris ab Antonio Conſule regni inſignia. Quae omnia, velut inſulae, in deſtinatam morti victimam congerebantur. Quippe clementiam principis vicit inuidia. Grauisque erat liberis ipſa beneficiorum potentia. Nec diutius dilatio donata eſt: ſed Brutus & Caſſius, aliique patricii, conſenſerunt in caedem principis. Quanta vis fati! manauerat late coniuratio. Libellus etiam Caeſari datus eodem die. Nec perlitare centum victimis potuerat. Venit in curiam tamen, expeditionem Parthicam meditans. Ibi in

Pater patriae & perpetuus dictator Caeſar.

Bruti & Caſſii coniuratio in Caeſarem.

Caeſar interficitur. A.V. c. 708. a. C. n. 42.

curuli ſedentem eum Senatus inuaſit: tribusque & viginti vulneribus ad terram datus eſt. Sic ille, qui terrarum orbem ciuili ſanguine impleuerat, tandem ipſe ſanguine ſuo curiam impleuit.

Caeſar Auguſtus ordinat imperium.

III. Populus Romanus, Caeſare & Pompeio trucidatis, rediiſſe in ſtatum priſtinae libertatis videbatur: & redierat, niſi aut Pompeius liberos, aut Caeſar heredem reliquiſſet: vel, quod vtroque pernicioſius fuit, ſi non collega quondam, mox aemulus Caeſarianae potentiae, fax & turbo ſequentis ſaeculi, ſuperfuiſſet Antonius. Quippe dum Sextus paterna repetit, trepidatum toto mari. Dum Octauius mortem patris vlciſcitur, iterum fuit mouenda Theſſalia. Dum Antonius varius ingenio, aut ſucceſſorem Caeſaris indignatur Octauium, aut amore Cleopatrae deſciſcit in regem. Nam aliter ſaluus eſſe non potuit, niſi confugiſſet ad ſeruitutem. Gratulandum tamen in tanta perturbatione eſt, quod potiſſimum ad Octauium Caeſarem Auguſtum ſumma rerum rediit: qui ſapientia ſua atque ſollertia perculſum vndique & perturbatum ordinauit imperii corpus. Quod ita haud dubie numquam coire

Antonius Aegypti Rex.

& conſentire potuiſſet, niſi vnius praeſidis nutu, quaſi anima & mente, regeretur. Marco Antonio, Publio Dolabella Conſulibus, imperium Romanum iam ad Caeſares transferente fortuna, varius & multiplex ciuitatis motus fuit. Quodque in annua coeli conuerſione fieri ſolet, vt mota ſidera tonent, ac ſuos flexus tempeſtate ſignificent; ſic cum Romanae dominationis, id eſt, humani generis, conuerſione penitus intremuit, omnique genere diſcriminum, ciuilibus, terreſtribus, ac naualibus bellis, omne imperii corpus agitatum eſt.

IV. Prima ciuilium motuum cauſſa teſtamentum Caeſaris fuit, cuius ſecundus heres Antonius, praelatum ſibi Octauium furens, inexpiabile contra adoptionem acerrimi iuuenis ſuſceperat bellum. Quippe quum intra decem & octo annos tenerum, obnoxium, & opportunum iniuriae iuuenem videret, ipſe plenae ex commilitio Caeſaris dignitatis, lacerare furtis hereditatem, ipſum inſectari probris, cunctis artibus cooptationem Iuliae gentis inhibere non defineret: denique ad opprimendum iuuenem palam arma moliri: & iam parato exercitu in Ciſalpina Gallia reſiſtentem

Bellum Mutinenſe. A.V.c. 709. a.C.n. 41.

motibus ſuis Decimum Brutum obſidebat: Octauius Caeſar, aetate & iniuria fauorabilis, & nominis maieſtate, quod ſibi induerat, reuocatis ad arma veteranis, priuatus (quis crederet?) Conſulem adgreditur: obſidio Mutinae liberat Brutum. Antonium exuit caſtris. Tum quidem etiam manu pulcher adparuit. Nam cruentus & ſaucius aquilam, a moriente ſignifero traditam, ſuis humeris in caſtra referebat.

Octauius Caeſar Antonium ab obſidione Mutinae repellit.

V. Alterum bellum concitauit agrorum diuiſio, quos Caeſar veteranis in caſtris pretium militiae perſoluebat. Semper alias Antonii peſſimum ingenium Fuluia, gladio cincta virilis militiae, vxor agitabat. Ergo depulſos agris colonos incitando, iterum in arma ierat. Hic vero iam non priuatis, ſed totius Senatus ſuffragiis iudicatum hoſtem Caeſar adgreſſus, intra Peruſiae muros redegit, compulitque ad extrema deditionis turpi & nihil non experta fame.

Bellum Peruſinum. A.V.c.711. a.C.n.39.

VI. Quum ſolus etiam grauis paci, grauis Reipublicae eſſet Antonius, quaſi ignis incendio Lepidus acceſſit. Quid contra duos exercitus neceſſe fuit venire in cruentiſſimi foederis ſocietatem? Diuerſa

Triumuiratus Caeſaris, Antonii, & Lepidi. A.V.c.709. a.C.n.41.

omnium vota. Incendit Lepidum diuitiarum cupido, quarum ſpes ex turbatione Reipublicae: Antonium vltionis de his, qui ſe hoſtem indicaſſent. Caeſarem inultus pater, & Manibus eius graues Caſſius & Brutus agitabant. In hoc velut foedus pax inter tres duces componitur. Apud Confluentes inter Peruſiam & Bononiam iungunt manus, & exercitus conſalutant. Nullo bono more Triumuiratus inuaditur: oppreſſaque armis Republica, redit Sullana proſcriptio: cuius atrocitas nihil in ſe minus habet, quam numerum centum quadraginta ſenatorum. Exitus foedi, truces, miſerabiles, toto terrarum orbe fugientium. Pro quibus quis pro dignitate rei ingemiſcat, quum Antonius Lucium Caeſarem auunculum ſuum, Lepidus Lucium Paullum ſuum fratrem, proſcripſerit? Romae capita caeſorum proponere in Roſtris iam vſitatum erat: verum ſic quoque ciuitas lacrimas tenere non potuit, quum recifum Ciceronis caput in illis ſuis Roſtris videretur: nec aliter ad videndum eum, quam ſolebat ad audiendum, concurreretur. Haec ſcelera in Antonii Lepidique tabulis. Caeſar percuſſoribus patris

Cicero interficitur.

contentus fuit. Haec quoque, niſi multa fuiſſet, etiam iuſta caedes haberetur.

Bellum Caſſi & Bruti. A. V. c. 709. a. C. n. 41.

VII. Brutus & Caſſius ſic Caeſarem, quaſi Tarquinium regem, depuliſſe regno videbantur: ſed libertatem, quam maxime reſtitutam voluerunt, illo ipſo parricidio perdidere. Igitur, caede perfecta, quum veteranos Caeſaris, nec immerito, timerent, ſtatim e Curia in Capitolium confugerant. Nec illis ad vltionem deerat animus, ſed ducem non habebant. Igitur quum adpareret, quae ſtrages Reipublicae immineret, diſplicuit vltio cum Conſulis abolitione decreta. Ne tamen publici doloris oculos ferrent, in prouincias ab illo ipſo, quem occiderant, Caeſare datas, Syriam & Macedoniam, conceſſerant. Sic vindicta Caeſaris dilata potius, quam oppreſſa eſt. Igitur ordinata magis vt poterat, quam vt debebat, Republica, relicto ad Vrbis praeſidium Lepido, Caeſar cum Antonio in Caſſium Brutumque ſubcingitur. Illi comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quae fatalis Cnaeo Pompeio fuit, arenam inſederant. Sed nec tum imminentia cladis deſtinatae ſigna latuere. Nam & adſuetae cadauerum pabulo

Brutus & Caſſius in Prouincias ſuas abeunt.

volucres caſtra, quaſi iam ſua, circumuolabant: & in aciem prodeuntibus obuius Aethiops nimis aperte ferale ſignum fuit. Ipſique Bruto per noctem, quum illato lumine ex more aliqua ſecum agitaret, atra quaedam imago ſe obtulit: &, quae eſſet, interrogata: „Tuus, inquit, malus genius.„ Hoc dixit, & ſub oculis mirantis euanuit. Pari in meliora praeſagio in Caeſaris caſtris omnia aues victimaeque promiſerant: ſed nihil illo praeſentius, quod Caeſaris medicus ſomnio admonitus eſt, „ vt Caeſar caſtris excederet, quibus capi imminebat: „ vt factum eſt. Acie namque commiſſa, quum pari ardore aliquamdiu dimicatum foret; quamuis duces non eſſent praeſentes, quorum alterum corporis aegritudo, illum metus & ignauia ſubduxiſſent, ſtaret tamen pro partibus inuicta fortuna & vltoris, & qui vindicabatur; primum adeo anceps fuit, & par vtrinque diſcrimen, vt exitus proelii docuit. Capta ſunt hinc Caeſaris caſtra, inde Caſſii. Sed quanto efficacior eſt fortuna, quam virtus! & quam verum eſt, quod moriens efflauit, „ non in re, ſed in verbo tantum, eſſe virtutem! „ Victoriam illi proelio error

Proelium anceps.

Caſſius & Brutus a Caeſare victi.

dedit. Caſſius, inclinato cornu ſuo, quum, captis Caeſaris caſtris, rapido impetu recipientes ſe videret equites, fugere arbitratus, euadit in tumulum: inde puluere & ſtrepitu, etiam nocte vicina, eximentibus geſtae rei ſenſum, quum ſpeculator quoque in id miſſus, tardius renunciaret; transactum de partibus ratus, vni de proximis auferendum praebuit caput. Brutus quum in Caſſio etiam ſuum animum perdidiſſet, ne quid ex conſtituti fide reſignaret (ita enim par ſupereſſe bello conuenerat) ipſe quoque vni comitum ſuorum confodiendum praebuit latus. Quis ſapientiſſimos viros non miretur ad vltimum non ſuis manibus vſos? niſi ſi hoc quoque ex perſuaſione defuit, ne violarent manus, ſed in abolitione ſanctiſſimarum piiſſimarumque animarum iudicio ſuo, ſcelere alieno, vterentur.

Et interfecti. A.V.c.710. a.C.n.40.

Bellum cum Sexto Pompeio. A.V.c.714. a.C.n.36.

VIII. Sublatis percuſſoribus Caeſaris ſupererat Pompeii domus. Alter iuuenum in Hiſpania occiderat, alter fuga euaſerat: contractisque infelicis belli reliquiis, quum inſuper ergaſtula armaſſet, Siciliam Sardiniamque habebat. Iam & claſſe medium mare inſederat, o quam diuerſus a patre!

Ille Cilicas exſtinxerat: hic ſecum piratas nauales agitabat. Tanta mole belli penitus in Siculo freto iuuenis oppreſſus eſt: magnique famam ducis ad inferos ſecum tuliſſet, ſi nihil tentaſſet vlterius: niſi quod magnae indolis ſignum eſt, ſperare ſemper. Perditis enim rebus profugit, Aſiamque velis petit; venturus ibi in manus hoſtium, & catenas, &, quod miſerrimum eſt fortibus viris, ad hoſtium arbitrium ſub percuſſore moriturus. Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta nauium dominus cum ſex ſeptemue fugiebat, exſtincto praetoriae nauis lumine, anulis in mare abiectis, pauens atque reſpectans, & tamen non timens ne periret.

Sicilia pulſus Aſiam petit. A.V. c. 716. a. C. n. 34.

IX. Quamuis in Caſſio & Bruto partes ſuſtuliſſet; in Pompeio totum partium nomen aboleſſet: nondum tamen ad pacis ſtabilitatem profecerat Caeſar, quum ſcopulus, & nodus, & mora publicae ſecuritatis ſupereſſet Antonius. Nec ille defuit vitiis, quin periret, immo omnia expertus ambitu & luxuria, primum hoſtes, deinde ciues, tandem etiam terrore ſui ſaeculum liberauit. Parthi clade Craſſiana altius

Bellum Parthicum duce Ventidio. A.V. c. 714. a. C. n. 36.

animos erexerant: ciuileſque populi Romani diſcordias laeti acceperant: itaque vt prima adfulſit occaſio, non dubitauerunt & erumpere, vltro quidem inuitante Labieno. Qui miſſus a Caſſio, Brutoque (quis furor ſcelerum!) ſollicitauerat hoſtes in auxilium: & illi Pacoro duce, regio iuuene, diſſipant Antoniana praeſidia. Saxa legatus, ne veniret in poteſtatem, a gladio ſuo impetrauit. Denique ablata Syria, emanabat latius malum, hoſtibus ſub auxilii ſpecie ſibi vincentibus, niſi Ventidius, & hic legatus Antonii, incredibili felicitate & Labieni copias, ipſumque Pacorum, & omnem Parthicum equitatum, toto inter Orontem & Euphratem ſinu late cecidiſſet. Viginti amplius millium fuit. Nec ſine conſilio ducis: qui ſimulato metu adeo paſſus eſt hoſtem caſtris ſuccedere, donec, abſumto iactus ſpatio, adimeret vſum ſagittarum. Rex fortiſſime dimicans cecidit. Mox circumlato eius per vrbes, quae deſciuerant, capite, Syria ſine bello recepta. Sic Craſſianam cladem Pacori caede penſauimus.

Pacorus dux Parthorum occiditur.

X. Expertis inuicem Parthis atque Romanis, quum Craſſus atque Pacorus vtrinque virium mutuarum documenta feciſſent, pari rurſus reuerentia integrata amicitia; & quidem ab ipſo foedus Antonio cum rege percuſſum. Sed immenſa vanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem & Euphratem ſub imaginibus ſuis legi concupiſcit: neque cauſſa, nec conſilio, ac ne imaginaria quidem belli indictione, quaſi hoc quoque ex arte ducis eſſet, obrepere; relicta repente Syria in Parthos impetum facit. Gens praeter armorum fiduciam callida ſimulat trepidationem, & in campos fugam. Hic ſtatim quaſi victor ſequebatur: quum ſubito, nec magna hoſtium manus, ex improuiſo, & iam in feſſos via ſub veſpere, velut nimbus, erupit: &, miſſis vndique ſagittis, duas legiones operuerunt. Nihil acciderat in comparationem cladis, quae in poſterum diem imminebat, niſi interueniſſet deum miſeratio. Vnus ex clade Craſſiana Parthico habitu caſtris adequitat, & ſalute Latine data, quum fidem ipſo feciſſet, quid immineret, edocuit; „ iam adfuturum cum omnibus copiis regem; ' irent retro, peterentque

Bellum Parthicum cum Antonio. A.V.c 716. a.C. n. 34.

Antonius rem male gerit.

montes: ſic quoque hoſtem fortaſſe non defore. „ Atque ita ſequuta eſt minor vis hoſtium, quam imminebat. Adfuit tamen: deletaeque reliquae copiae forent, niſi vrgentibus telis in modum grandinis, quadam forte, quaſi docti, procubuiſſent in genua milites; &, elatis ſuper capita ſcutis, caeſorum ſpeciem praebuiſſent. Tum Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani quum ſe rurſus extuliſſent, adeo res miraculo fuit, vt vnus ex barbaris miſerit vocem: „ Ite & bene valete Romani: merito vos victores gentium fama loquitur, qui Parthorum tela fugiſtis. „ Non minor ex aqua poſtea, quam ab hoſtibus clades. Infeſta primum ſiti regio. Tum quibusdam ſalinacidis fluuius infeſtior. Nouiſſime, quia iam ab inualidis & auide hauriebantur, noxiae etiam dulces fuere. Mox & ardores per Armeniam, & niues per Cappadociam, & vtriusque coeli ſubita mutatio pro peſtilentia fuit. Sic vix tertia parte de ſedecim legionibus reliqua, quum argentum eius paſſim dolabris concideretur: & ſubinde inter moras mortem a gladiatore ſuo efflagitaſſet egregius imperator; tandem perfugit in Syriam. Ibi in-

Profugit in Syriam.

credibili quadam mentis vecordia ferocior aliquanto factus eſt: quaſi viciſſet, qui euaſerat.

XI. Furor Antonii, quatenus ambitu *Bellum cum* non interiret, luxu & libidine exſtinctus *Antonio & Cleopatra.* eſt. Quippe poſt Parthos quum exoſus ar- *A.V.c. 720.* ma in otio ageret, captus amore Cleopa- *a. C. n. 30.* trae, quaſi bene geſtis rebus, in regio ſe ſinu reficiebat. Haec mulier Aegyptia, ab ebrio imperatore, pretium libidinum Romanum imperium petit. Et promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Partho Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite: ſed patriae, nominis, togae, faſcium oblitus, totus in monſtrum illud vt mente, ita animo quoque & cultu, deſciuerat. Aureum in manu baculum; ad latus acinaces; purpurea veſtis ingentibus obſtricta gemmis; diadema aderat, vt regina rex ipſe frueretur. Ad primam nouorum motuum famam Caeſar a Brundiſio traiecerat, vt venienti bello occurreret: poſitisque in Epiro caſtris, Leucadem inſulam, montemque Leucaten, & Ambracii ſinus cornua, infeſta claſſe ſubcinxerat. Nobis quadringentae amplius naues, ducentae non minus hoſtium: ſed numerum

magnitudo penſabat. Quippe a ſenis in nouenos remorum ordinibus: ad hoc turribus, atque tabulatis adleuatae, caſtellorum & vrbium ſpecie, non ſine gemitu maris, & labore ventorum ferebantur. Quae quidem ipſa moles exitio fuit. Caeſaris naues a triremibus in ſenos, non amplius, ordines creuerant. Itaque habiles in omnia, quae vſus poſcebat; ad impetus, & recurſus, flexusque capiendos, illas graues, & ad omnia praepeditas, ſingulas plures adortae, miſſilibus ſimul, tum roſtris, ad haec ignibus iactis, ad arbitrium diſſipauere. Nec vlla re magis hoſtilium copiarum adparuit magnitudo, quam poſt victoriam. Quippe immenſa claſſis, naufragio belli facto, toto mari ferebat Arabumque, & Sabaeorum, & mille aliarum gentium Aſiae ſpolia, purpuram aurumque in ripam adſidue mota ventis maria reuomebant. Prima dux fugae regina, cum aurea puppe veloque purpureo, in altum dedit. Mox ſequutus Antonius: ſed inſtare veſtigiis Caeſar. Itaque nec praeparata in Oceanum fuga, nec munita praeſidiis vtraque Aegypti cornua, Paraetonium atque Peluſium, profuere. Prope manu

Antonius vincitur. A.V. c. 721. a. C. n. 29.

Antonius & Cleopatra ſe perimunt.

A. V. c. 722. a. C. n. 28.

tenebantur. Prior ferrum occupauit Antonius. Regina ad pedes Caeſaris prouoluta tentauit oculos ducis. Fruſtra. Nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. Nec illa de vita, quae offerebatur, ſed de parte regni, laborabat. Quod vbi deſperauit a principe, ſeruarique ſe triumpho vidit, incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſoleum ſe (ſepulcra regum ſic vocant) recipit. Ibi maximos, vt ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, iuxta ſuum ſe collocauit Antonium: admotisque ad venas ſerpentibus, ſic morte, quaſi ſomno, ſoluta eſt.

Bella aduerſus gentes exteras.

XII. Hic finis armorum ciuilium. Reliqua aduerſus exteras gentes: quae, diſtricto circa mala ſua imperio, diuerſis orbis oris emicabant. Noua quippe pax: necdum adſuetae frenis ſeruitutis tumidae gentium inflataeque ceruices ab impoſito nuper iugo reſiliebant. Ad Septentrionem conuerſa ferme plaga ferocius, agebat: Norici, Illyrii, Pannonii, Dalmatae, Myſi, Thraces & Daci, Sarmatae atque Germani.

Druſus Rhetos vincit.

A. V. c. 737. a. C. n. 13.

Noricis animos dabant Alpes atque niues, quo bellum non poſſet aſcendere: ſed omnes illius cardinis populos, Brennos, Se-

nones atque Vindelicos, per priuignum ſuum, Claudium Druſum, perpacauit. Quae fuerit callidarum gentium feritas, facile vel mulieres oſtendere; quae, deficientibus telis, infantes ipſos adflictos humo in ora militum aduerſa miſerunt. Illyrii quoque ſub Alpibus agunt, imasque valles earum, ac quaedam quaſi clauſtra, cuſtodiunt, abruptis torrentibus impliciti. In hos expeditionem ipſe ſumpſit, fierique pontes imperauit. Hic ſe & aquis & hoſte turbantibus, cunctanti ad adſcenſum militi ſcutum de manu rapuit: & in via primus, tunc agmine ſequuto, quum Illyricus multitudine pontem ſuccidiſſet, ſaucius manibus ac cruribus, ſpecioſior ſanguine, & ipſo periculo auguſtior, terga hoſtium percecidit. Pannonii duobus ſaltibus, ac tribus fluuiis, Drauo, Sauo, Iſtroque, vallabantur. Populati proximos, intra ripas ſe recipiebant. In hos domandos Vibium miſit. Caeſi ſunt in vtrisque fluminibus. Arma victorum non ex more belli cremata; ſed capta ſunt; & in profluentes data: vt ceteris, qui reſiſtebant, victoria ſic nunciaretur. Dalmatae plerumque ſub ſiluis agunt: inde in latroci-

Octauius Illyrios bello petit & vincit. A.V. c. 718. a. C. n. 32.

Pannonii vincuntur. A.V. c. 717. a. C. n. 33.

nia promtiſſimi. Hos iam quidem Marcius incenſa vrbe Delminio quaſi detruncauerat. Poſtea Aſinius Pollio gregibus, agris, armis, multauerat, (hic ſecundus orator) ſed Auguſtus perdomandos Vibio mandat: qui efferum genus fodere terras coegit, aurumque venis repurgare: quod alioquin gens omnium cupidiſſima, ſtudioſa diligentia anquirit: vt illud in vſus ſuos ſeruare videatur. Myſi quam feri, quam truces fuerint, quam ipſorum etiam barbari barbarorum, horribile dictu eſt. Vnus ducum, ante aciem poſtulato ſilentio: qui vos, inquit, eſtis? Reſponſum inuicem: Romani gentium domini. Et illi, ita, inquiunt, fiet, ſi nos viceritis. Accepit omen Marcus Craſſus. Illi ſtatim ante aciem immolato equo concepere votum, „ vt caeſorum extis ducum & litarent, & veſcerentur. „ Deos audiſſe crediderim. Nec tubam ſuſtinere potuerunt. Non minimum terroris incuſſit barbaris Domitius centurio, ſatis barbarae, efficacis tamen apud paris homines ſtoliditatis, qui, foculum gerens ſuper caſſidem, ſuſcitatam motu corporis flammam, velut ardenti capite, fundebat. Ante hos Thracum maxime po-

Myſi vincuntur a M. Craſſo. A.V. c. 723. a. C. n. 27.

Thraces a L. Piſone vincuntur. A. V. c 741. a. C. n. 9.

pulus deſciuerat. Ille barbarus & ſignis militaribus, & diſciplina, armis etiam Romanis, adſueuerat: ſed a Piſone perdomiti, in ipſa captiuitate rabiem oſtendere. Quippe, quum catenas morſibus tentarent, feritatem ſuam ipſi puniebant. Daci montibus inhaerent. Cotiſonis regis imperio, quoties concretus gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere ſolebant, & vicina populari. Viſum eſt Caeſari Auguſto gentem aditu difficillimam ſubmouere. Miſſo igitur Lentulo , vltra vlteriorem repulit ripam. Citra praeſidia conſtituit. Sic tunc Dacia non victa, ſed ſummota, atque dilata eſt. Sarmatae patentibus campis inequitant. Et hos per eundem Lentulum prohibere Danubio ſatis fuit. Nihil praeter niues, rarasque ſiluas habent. Tanta barbaries eſt , vt pacem non intelligant.

Germania bello petitur a Druſo.

Germaniam quoque vtinam vincere tanti non putaſſet! magis turpiter amiſſa eſt, quam glorioſe acquiſita. Sed quatenus ſciebat patrem ſuum Caeſarem, bis traiecto ponte Rheno, quaeſiſſe bellum, in illius honorem concupiit facere prouinciam. Et factum erat, ſi barbari tam vitia noſtra, quam imperia, ferre potuiſſent. Miſſus in

eam prouinciam Druſus, primos domuit Vſipetes: inde Tenctheros percucurrit, & Cattos. Nam Marcomanorum ſpoliis inſignibus quemdam editum tumulum in tropaei modum excoluit. Inde validiſſimas nationes, Cheruſcos, Sueuosque, & Sicambros, pariter adgreſſus eſt: qui, viginti centurionibus incrematis, hoc velut ſacramento ſumpſerant bellum, adeo certa victoriae ſpe, vt praedam in anteceſſum pactione diuiſerint. Cheruſci equos, Sueui aurum & argentum, Sicambri captiuos elegerant: ſed omnia retrorſum. Victor namque Druſus equos, pecora, torques eorum, ipſosque praeda diuiſit, & vendidit. Praeterea in tutelam prouinciarum praeſidia atque cuſtodias vbique diſpoſuit, per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim. Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius caſtella direxit. Bonnam & Geſoniam cum pontibus iunxit, claſſibusque firmauit. Inuiſum atque inacceſſum in id tempus Hercynium ſaltum patefecit. Ea denique in Germania pax erat, vt mutati homines, alia terra, coelum ipſum mitius molliusque ſolito, videretur. Denique non per adulationem, ſed ex me-

Druſus multos Germanorum vincit, & caſtella erigit.

Druſus mortuus Germanici cognomen obtinet. A. V. c 743. a. C. n. 7.

ritis, defuncto ibi fortiſſimo iuuene, ipſi, quod numquam alias, Senatus cognomen ex prouincia dedit. Sed difficilius eſt prouincias obtinere, quam facere. Viribus parantur, iure retinentur. Igitur breue id gaudium. Quippe Germani victi magis, quam domiti, erant: moresque noſtros magis, quam arma, ſub imperatore Druſo

Varus Dux contra Germanos.

ſuſpiciebant: poſtquam vero ille defunctus, Vari Quinctilii libidinem ac ſuperbiam haud ſecus, quam ſaeuitiam, odiſſe coeperunt. Auſus ille agere conuentum: & in caſtris ius dicebat, quaſi violentiam barbarorum & lictoris virgis, & praeconis voce, poſſet inhibere: at illi, qui iam pridem rubigine obſitos enſes, inertesque quaererent equos, vt primum togas, & ſaeuiora ar-

Arminius dux Germanorum.

mis iura viderunt, duce Arminio arma corripiunt. Quum interim tanta erat Varo pacis fiducia, vt ne praedicta quidem, & prodita per Segeſtem vnum principum coniuratione commoueretur. Itaque improuidum, & nihil tale metuentem, improuiſo adorti, quum ille, (o ſecuritas!) ad tribunal citaret, vndique inuadunt, caſtra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem, quo Cannenſem

diem Paullus, & fato eſt & animo ſequutus. Nihil illa caede per paludes perque ſiluas cruentius: nihil inſultatione barbarorum intolerantius, praecipue tamen in cauſſarum patronos. Aliis oculos, aliis manus, amputabant: vnius os ſutum, reciſa prius lingua, quam in manu tenens barbarus: „ Tandem, inquit, vipera, ſibilare deſiſte. „ Ipſius quoque Conſulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effoſſum. Signa & aquilas duas adhuc barbari poſſident: tertiam ſignifer prius, quam in manus hoſtium veniret, euulſit; merſamque intra baltei ſui latebras gerens, in cruenta palude ſic latuit. Hac clade factum, vt imperium, quod in litore Oceani non ſteterat, in ripa Rheni fluminis ſtaret. Haec ad Septentrionem. Sub Meridiano tumultuatum magis, quam bellatum, eſt. Muſulanios atque Gaetulos, adcolas Syrtium, Coſſo duce, compeſcuit. Vnde illi Gaetulici nomen. Latius victoria patet. Marmaridas atque Garamantas Curinio ſubigendos dedit. Potuit & ille redire Marmaricus, ſed modeſtior in aeſtimanda victoria fuit. Ad Orientem plus negotii cum Armeniis. Huc alterum ex

Vari Quinctilii clades. A. V. c. 760. p. C. n. 10.

Variae gentes a Coſſo & Curinio victae. A. V. c. 753. p. C. n. 3.

Bellum cum Armeniis. A. V. c. 753. p. C. n. 3.

Caeſaribus, nepotibus ſuis, miſit. Ambo fato breues: ſed alter inglorius. Maſſiliae quippe Lucius morbo ſoluitur: in Syria Caius ex vulnere, quum Armeniam ad Parthos ſe ſubtrahentem recipit. Armenios, victo rege Tigrane, in hoc vnum ſeruitutis genus Pompeius adſueuerat, vt rectores a nobis acciperent. Intermiſſum ergo ius per hunc recuperatum, non incruento, nec inulto tamen, certamine. Quippe Domnes, quem rex Artaxatis praefecerat, ſimulata proditione, adortus virum intentum libello, quem, vt theſaurorum rationes continentem, ipſe porrexerat, ſtrictus ac recreatus ex vulnere in tempus. Ceterum barbarus vndique infeſto exercitu oppreſſus, gladio, & pyra, in quam ſe percuſſus immiſit, ſuperſtiti etiamnum Caeſari ſatisfecit. Sub Occaſu pacata fere omnis Hiſpania, niſi quam Pyrenaei deſinentis ſcopulis inhaerentem citerior adluebat Oceanus. Hic duae validiſſimae gentes, Cantabri & Aſtures, immunes imperii agitabant. Cantabrorum & peior, & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit; qui non contenti libertatem ſuam defendere, proximis etiam

imperitare tentabant, Vaccaeosque, & Curgionios, Autrigonas, crebris incurſionibus fatigabant. In hos igitur, quia vehementius agere nunciabantur, non mandata expeditio, ſed ſumpta eſt. Ipſe venit Segiſamam: caſtra poſuit: inde partito exercitu totam in diem amplexus Cantabriam, efferam gentem, ritu ferarum, quaſi indagine, debellabat. Nec ab Oceano quies, quum infeſta claſſe ipſa quoque terga hoſtium caederentur. Primum aduerſus Cantabros ſub moenibus Belgicae proeliatus eſt. Hinc fuga in eminentiſſimum Vinnium montem, quem maria prius Oceani, quam arma Romana adſcenſura eſſe crediderant. Tertio Aracillum oppidum magna vi repugnat. Captum tamen poſtremo fuit. Medulli montis obſidio (quem perpetua quindecim millium foſſa comprehenſum cinxit) vndique ſimul adeunte Romano, poſtquam extrema barbari vident, certatim igne, ferro inter epulas, venenoque, quod ibi vulgo ex arboribus taxeis exprimitur, praecepere mortem: ſeque pars maior a captiuitate, quae videbatur, vindicauere. Haec per Antiſtium, Furnium, Agrippam, legatos, hibernans in Tarraconis maritimis

Auguſtus Cantabros bello petit. A.V. c. 726. a. C. n. 24.

Caeſar accepit. Ipſe praeſens hos deduxit montibus: hos obſidibus adſtrinxit: hos ſub corona iure belli venumdedit. Digna res lauro, digna curru ſenatui viſa eſt: ſed iam Caeſar tantus erat, vt poſſet triumphos contemnere. Aſtures per idem tempus ingenti agmine a montibus ſuis deſcenderant. Nec temere ſumptus, vt barbaris, impes: poſitis caſtris apud Aſturam flumen, trifariam diuiſo agmine, tria ſimul Romanorum caſtra adgredi parant. Fuiſſet & anceps, & cruentum, & vtinam mutua clade certamen, tunc tam fortibus, tam ſubito, tam cum conſilio venientibus, niſi Trigaecini prodidiſſent. A quibus praemonitus Cariſius, cum exercitu adueniens oppreſſit conſilia. Sic quoque tamen non incruento certamine. Reliquias fuſi exercitus validiſſima ciuitas Lancia excepit. Vbi adeo certatum eſt, vt, quum in captam vrbem faces poſcerentur, aegre dux impetrarit veniam, „vt victoriae Romanae ſtans potius eſſet, quam incenſa, monumentum.„

Hiſpania pacata. Hic finis Auguſto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniae. Certa mox fides, & aeterna pax; cum ipſorum ingenio in pacis partes promtiore: tum

conſilio Caeſaris, qui fiduciam montium timens, in quos ſe recipiebant, caſtra ſua, ſed quae in plano erant, habitare & incolere iuſſit. Ingentis eſſe conſilii illud obſeruari coepit. Natura regionis circa ſe omnis aurifera, miniique & chryſocollae, & aliorum colorum ferax. Itaque exerceri ſolum iuſſit. Sic Aſtures & latentes in profundo opes ſuas atque diuitias, dum aliis quaerunt, noſſe coeperunt. Omnibus ad Occaſum & Meridiem pacatis gentibus, ad Septentrionem quoque dumtaxat intra Rhenum atque Danubium, item ad Orientem intra Cyrum & Euphratem; illi quoque reliqui, qui immunes imperii erant, ſentiebant tamen magnitudinem, & victorem gentium populum Romanum reuerebantur. Nam & Scythae miſere legatos, & Sarmatae, amicitiam petentes. Seres etiam, habitantesque ſub ipſo ſole Indi, cum gemmis, & margaritis, elephantes quoque inter munera trahentes, nihil magis, quam longinquitatem viae imputabant, quam quadriennio impleuerant: & ipſe hominum color ab alio venire coelo fatebatur.

Indorum legati ad Auguſtum.

Parthi quoque, quaſi victoriae poeniteret, rapta clade Craſſiana vltro ſigna retulere.

Parthi ſigna reddunt.

Sic vbique cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Auſusque tandem Caeſar Auguſtus, ſeptingenteſimo ab Vrbe condita anno, Ianum Geminum cludere, bis ante ſe cluſum; ſub Numa rege, & victa primum Carthagine. Hinc conuerſus ad pacem, pronum in omnia mala, & in luxuriam fluens ſaeculum grauibus ſeuerisque legibus multis coercuit. Ob haec tot facta ingentia „Dictator perpetuus, & Pater patriae, „ dictus. Tractatum etiam in Senatu, an, quia condidiſſet imperium, *Romulus* vocaretur: ſed ſanctius & reuerentius viſum eſt nomen *Auguſti*, vt ſcilicet iam tum, dum colit terras, ipſo nomine & titulo conſecraretur.

Caeſar Auguſtus Iani templum claudit. *A. V. c. 727. a. C. n. 23.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

EXCERPTIONES
CHRONOLOGICAE
AD
L. A. FLORVM,
AVCTORE
IOH. FREINSHEMIO.

EXCERPTIONES
CHRONOLOGICAE
AD FLORVM

Ita concinnatae, vt prior cifra librum, altera caput, tibi oſtendat.

Anni ante natum Chriſtum.	Anni ante Vrbem Conditam.	Italiae cultores primi Aborigines fuere, quorum rex Saturnus: poſt hunc tertio loco Faunus, ſub quo
1230.	480.	Euander in Italiam venit 1, 1.
1221.	471.	*Aeetas Ponticis gentibus imperat* 3, 5.
1181.	431.	*Troia capta.*
1179.	429.	Aeneas in Italiam venit 1, 1.
		Lauinium conditur 1, 1.
		Agamemnon occiditur.
1149.	399.	Alba condita 1, 1.
882.	132.	*Dido Carthaginem condit* 2, 15.
793.	43.	Amulius Numitorem regno pellit 1, 1.
776.	26.	Romulus naſcitur 1, 1.
752.	2.	Amulium deturbat 1, 1.
750.	—	Roma condita 1, 1. cuius ita primus rex ROMVLVS regnat per annos XXXVII.

A.C. n.	A.V. c.	
747.	3.	Raptus Sabinarum I, I.
746.	4.	Spolia opima prima I, I.
743.	7.	Sabini, ex hoſtibus Romae, ciues fiunt I, I.
721.	29.	Romulus Veientes vincit I, I.
713.	37.	Romulus moritur I, I.
712.	38.	NVMA POMPILIVS, ſecundus rex Romanorum, pacifice regnat per annos XLIII I, 2.
669.	81.	TVLLVS HOSTILIVS regnat per annos XXXII I, 3.
664.	86.	Pugna Tergeminorum I, 3.
662.	88.	Alba diruta I, 3.
644.	106.	*Tarentus conditur* I, 18.
637.	113.	ANCVS MARCIVS, quartus rex Romanorum, regnat per annos XXIV I, 4.
624.	126.	Oſtia condita I, 4.
613.	137.	TARQVINIVS PRISCVS, quintus rex Romanorum, regnat per annos XXXVIII I, 5.
599.	151.	Tuſci vincuntur I, 5.
588.	162.	*Galli in Italiam veniunt* I, 13.

Digitized by Google

A.C. n. | A.V. c.

575. 175. SERVIVS TVLLIVS, ſextus rex Romanorum, regnat per annos XLIV I, 6.

563. 187. Cenſus inſtituitur I, 6.

531. 219. TARQVINIVS SVPERBVS, rex Romanorum vltimus, regnat per annos XXV I, 7.

Cyrus Iudaeos reſtituit.

524. 226. Sueſſa Pometia capitur I, 7.

519. 231. *Septem Perſae regnum Magis eripiunt* 3, 5.

515. 235. Gabii vrbs capitur I, 7.

Darius rex Perſarum.

514. 236. Capitolium conditum I, 7.

Babylon opera Zopyri capitur.

506. 244. Imperium regibus abrogatur, quum duraſſet annos CCXLIV I, 7.

Conſulatus origo I, 9.

Brutus filios ſecuri percutit I, 9.

Porſena Romam obſidet I, 10.

Horatius, Mucius, Cloelia, clarent I, 10.

A.C. n.	A.V. c.	
		Brutus & Aruns Tarquinius mutuis vulneribus cadunt I, 10.
		Bellum Ionicum geritur.
		Pythagoras moritur.
493.	257.	Poſthumius dictator Latinos vincit I, 11.
491.	259.	Plebs ſecedit in ſacrum montem I, 23.
490.	260.	Corioli capiuntur vnde Coriolanus I, 11.
489.	261.	*Darius exercitum mittit contra Athenienſes* 2, 8.
488.	262.	Coriolanus exſulat I, 22.
482.	268.	Spurius Caſſius interficitur ob adfectatum regnum I, 26.
481.	269.	*Xerxes montem Athon perfodit* 2, 8.
476.	274.	Fabii priuatum bellum cum Veientibus gerunt I, 12.
470.	280.	Volerone duce fracti Coſ. faſces I, 22.
468.	282.	Appii exercitus non vult vincere I, 22.
		Artaxerxes, rex Perſarum.
448.	302.	Decemuiri creantur I, 24.
446.	304.	Decemuiratus tollitur I, 24.
		Herodotus hiſtoriam ſcribit.

A. C. n.	A. V. c.	
425.	325.	Spolia opima ſecunda I, 12.
		Thucydides hiſtoriam ſcribit.
410.	340.	P. Poſthumius Albus trib. mil. conſulari poteſtate lapidatur a militibus I, 22.
		Bellum Siculum cum Athenienſibus.
		Dionyſius maior, Siciliae tyrannus.
401.	349.	Veii obſeſſi I, 12.
		Stipendia incipiunt *ibidem.*
399.	351.	Hiematur ſub pellibus *ibidem.*
		Artaxerxes Mnemon, rex Perſarum.
392.	358.	Faliſci Camillo ſe dedunt I, 12.
		Fidena conflagrant *ibidem.*
391.	359.	Veii capti I, 12.
		Plato philoſophatur.
386.	364.	Camillus exſulat I, 22.
385.	365.	Roma CAPTA I, 13.
384.	366.	Camillus finitimos vincit I, 13.
		Pax tota Graecia.
379.	371.	M Manlius de ſaxo Tarpeio deiicitur I, 26.
		Xenophon hiſtoriam ſcribit.
		Ariſtoteles naſcitur.

A.C.n. | A.V.c.

362. 388. C. Licinius Stolo ſenatui conſortium conſulatus extorquet I, 26.

355. 395. Galli vincuntur ad Anienem I, 13. inde Torquatus.

Philippus M. rex Macedoniae.

343. 406. Galli vincuntur in agro Pontino *ibidem* inde Coruini.

Templum Dianae Epheſi conflagrat, dum Alexander naſcitur.

Dionyſius Corinthi.

337. 413. Campani concedunt in ditionem Romanorum I, 18.

Vnde natum bellum Samniticum, quod durauit annis circiter L.

334. 416. Manlius filium contra imperium pugnantem occidit I, 14.

Alexander M. rex Macedoniae.

332. 418. Roſtra nomen accipiunt ex ſpoliis Antiatibus I, 11.

Darius, Perſarum rex, interficitur.

Agathocles, Siciliae tyrannus.

A C.n | A.V.c.

317. 433. Clades Caudina 1, 16.

Theophraſtes philoſophatur.

316. 434. Papirius Samnitibus iugum reponit 1, 16.

307. 443. *Lyſimachia condita* 2, 8.

305. 445. Saltus Ciminius penetratus 1, 17.

Demetrius Poliorcetes, rex Aſiae.

303. 457. Decius Mus ſe deuouet 1, 17.

Demetrius Poliorcetes, rex Macedoniae.

288. 462. Curius Sabinos vincit 1, 15. Hoc anno bello Samnitico finis impoſitus, cum duraſſet annis L 1, 16.

Pyrrhus, rex Macedoniae.

284. 466. Plebs ſecedit in Ianiculum 1, 25.

Ptolemaeus Philadelphus, rex Aegypti.

281. 469. Dolabella Gallos vincit 1, 13.

Regnum Tuſcorum finitum.

279. 471. Bellum Tarentinum. 1, 18.

278. 472. Pyrrhus Tarentinis auxilio venit 1, 18. Pugnas cum Romanis ad Heracleam 1, 18.

Ptolemaeus Ceraunus; rex Macedoniae.

A.C. n. | A.V. c.

276. 474. Iterum ad Aſculum 1, 18.

Galli in Aſiam veniunt, vnde Gallograecia 2, 11.

273. 477. Poſtremo in Aruſinis campis 1, 18.

Fabricius cenſor Rufinum notat 1, 18.

Aratus Phaenomena ſcribit.

266. 484. Picentes vincuntur 1, 19.

264. 486. Sallentini vincuntur 1, 20.

263. 487. Volſinienſium ſerui puniuntur 1, 21.

Hoc modo Italia facta Romanorum 2, 1.

262. 488. Romani in Siciliam nauigant 2, 2.

Vnde natum bellum Punicum primum, quod durauit annis circiter XXIV.

Antigonus, rex Macedoniae, Gallos vincit. Nicomedia conditur. Zeno Stoicus moritur.

258. 492. C. Duillius Nepos Coſ. Poenos nauali proelio ſuperat 2, 2. Cn. Cornelius Scipio Aſina coſ. capitur a Poenis 2, 2.

Antiochus Theos, rex Syriae.

A.C. n. | A.V. c.

257. 493. L. Cornelius Scipio Coſ. in Sardinia & Corſica Poenos vincit, 2, 2.

Ptolemaeus Philadelphus cum Antiocho bellum gerit.

256. 494. A. Atilius Calatinus Coſ. in Sicilia Poenos vincit 2, 2.

254. 496. M. Atilius Regulus Coſ. bellum in Africam transfert 2, 2.

253. 497. Xanthippus Regulum vincit 2, 2.

Antigonus Athenas capit.

248. 502. L. Caecilius Metellus procoſ. Poenos caedit 2, 2.

Regulus pacem cum Poenis diſſuadet 2, 2.

Aratus Syconius, dux Achaeorum.

247. 503. P. Claudius Pulcher Coſ. claſſem amittit 2, 2.

Ptolemaeus Euergetes, rex Aegypti.

243. 507. M. Fabius Buteo Coſ. Poenos caedit 2, 2.

239. 511. C. Lutatius Catulus Coſ. primo bello Punico finem imponit 2, 2. Durauit autem annis XXIV.

A.C. n. | A.V. c.

Attalus Pergamenum regnum conſtituit.

Arſaces Parthorum regnum conſtituit.

235. 515. Q. Fuluius Flaccus Coſ. Ligures vincit

Annibal patri iurat ad aram ſe hoſtem pop. Rom. futurum 2, 6.

233. 517. Ianus clauſus 2, 3.

232. 518. Ligures Romanis bellum faciunt 2, 3.

228. 522. Teutana legationem Rom. violat 2, 5.

227. 523. Illyrii vincuntur 2, 5.

Demetrius, rex Macedoniae, Philippi pater moritur.

226. 524.

225. 525. Saguntus foedere Romanorum & Poenorum in libertatem excipitur 2, 6.

Carthago Hiſpana conditur, de qua 2, 6.

223. 527. L. Aemilius Pappus Coſ. Gallos vincit 2, 4.

Seleucus & Antiochus fratres, Syriae reges, moriuntur.

221. 529. C. Flaminius Nepos Coſ. Gallos vincit 2, 4.

A.C. n. | A.V. c.

Antigonus Tutor, Macedoniae rex, Spartam occupat.

220, 530. M. Claudius Marcellus Coſ. de Viridomaro Gallo opima refert 2, 4.

Philippus, rex Macedoniae penultimus.

217. 533. Saguntus deleta 2, 6.

Romani, legatione Carthaginem miſſa, dedi poſtulant Annibalem 2, 6.

Philippus cum Aetolis bellum gerit. Antiochus cum Ptolemaeo.

Philippus Peloponneſum occupat.

216. 534. Annibal Alpes tranſit 2, 6. vnde bellum Punicum ſecundum, quod durauit annis circiter XVI.

Cn. Scipio in Hiſpaniam mittitur 2, 6. 2, 17.

P. Cornelius Scipio, poſt Africanus, praetextatus adhuc, patrem ſeruat 2, 6.

Attalus cum Gallis contra Achaeum pugnat.

A.C. n. | A.V. c.

Carthaginienſium claſſis ad recuperandam Siciliam miſſa vincitur.

Hiero, rex Syracuſanus, Romanos iuuat.

215. 535. Annibal Sempronium vincit 2, 6.

Et C. Flaminium Nepotem Coſ. II 2, 6.

P. Scipio procoſ. in Hiſpaniam venit 2, 6. 2, 17.

Q. Fabius Maximus dictator Annibalem cunctando macerat 2, 6.

Cn. Scipio in Hiſpania claſſem Carthaginienſium capit, & Mandonium Hiſpaniae regulum vincit.

Antiochus vincitur a Ptolemaeo.

Philippus vrbes aliquot Paeonum occupat, & cum Illyriis bellum gerit.

214. 536. Clades Cannenſis 2, 6.

Annibal Capuam occupat 2, 6.

Ad Nolam vincitur a Marcello 2, 6.

Antiochus Achaeum bello perſequitur.

Asdrubal in Hiſpania Carpeſios vincit.

Pruſias, rex Bithyniae, Gallos caedit.

A.C.a.	A.V.c.	
213.	537.	Iterum.
		Sardi vincuntur a T. Manlio; vt alii, ſiue; vt noſter; a Graccho 2, 6.
		Philippus legatos de ſocietate mittit ad Annibalem 2, 7.
		Scipiones Asdrubalem vincunt 2, 17.
		Antiochus Achaeum Sardibus obſidet.
		Hiero, rex Siciliae, moritur.
		Hieronymus, rex Siciliae, cum Carthaginienſibus foedus init.
212.	538.	Tib. Sempronius Gracchus procoſ. Poenos in Lucania caedit 2, 6.
		Marcellus Annibalem ad Nolam tertio vincit 2, 6.
		Marcellus in Siciliam mittitur 2, 6.
		Hieronymus, rex Siciliae, interficitur.
		Saguntus reſtituitur.
		Philippus Aratum veneno tollit.
		Achaeus occiditur ab Antiocho.
210.	540.	Syracuſae captae 2, 6.
		Scipiones caeſi 2, 6.

A.C. n. | A.V. c.

Annibal Tarentum occupat. Centenium & Fuluium vincit.

209. 541. Annibal cum exercitu Romam contendit 2, 6.

Capua recipitur *ibidem.*

P. Cornelius Scipio, mox Africanus, cum proconſulari imperio in Hiſpaniam mittitur 2, 6.

Antiochus Ptolemaei praefectos ex Syria pellit.

Valerius Laeuinus contra Philippum res gerit 2, 7.

208. 542. Aerario deficiente priuati opes ſuas reip. conferunt 2, 6.

Laeuinus Coſ. Siciliam prouinciam facit.

Scipio Carthaginem nouam vna die expugnat 2, 6. 2, 17.

207. 543. Fabius Tarentum recipit 2, 6.

Philippus cum Romanis varia fortuna bellum gerit.

206. 544. Attalus cum Romanis contra Philippum bellum gerit 2, 2.

C. n. | A.V. c.

Marcellus Coſ. inſidiis Annibalis interficitur.

Philopoemen Machanidam Lacedaemoniorum tyrannum occidit.

205. 545. Asdrubal occiditur 2, 6.

Scipio Hannonem Poenorum ducem capit.

202. 548. Scipio in Africam traiicit 2, 6.

Ptolemaeus Epiphanes rex Aegypti.

Scipio Syphacis caſtra incendit.

200. 550. Annibal Italia decedit 2, 6.

Vincitur a Scipione 2, 6. & ita finitur bellum Punicum ſecundum, poſtquam durauerat annis circiter XVI.

Vermina Syphacis filius vincitur.

Carthaginienſes pacem petunt, & impetrant a Scipione.

199. 551. Scipio vocatur Africanus 2, 6.

Athenienſes a Romanis auxilium petunt aduerſus Philippum 2, 7.

Philippus nauali proelio vincitur ab Attalo & Rhodiis 2, 7.

A C. n. | A.V. c.

198. 552. Philippus in ſepulcra & templa Athenienſium ſaeuit 2, 7.

Plautus poeta moritur.

196. 554. T. Quinctius Flaminius Coſ. Aoum penetrat 2, 7.

Cato praetor ſortitus prouinciam Sardiniam, ab Ennio ibidem Graecis litteris inſtituitur.

195. 555. Philippus vincitur ad Cynocephalas 2, 7.

Attalus rex Pergamenus moritur. Succedit Eumenes.

194. 556. Quinctus Boeotos compeſcit 2, 7.

Antiochus Lyſimachiam inſtaurat.

193. 557. M. Porcius Cato Celtiberos vincit 2, 17.

Quinctus Nabin vincit 2, 7.

Annibal ad Antiochum venit 2, 8.

Graecorum libertas in Nemeis proclamatur 2, 7.

190. 560. Antiochus in Graeciam traiicit 2, 7.

Philopoemen cum Nabide bellum gerit.

A.C. n. | A.V. c.

189. 561. Man. Acilius Glabrio Coſ. Antiochum pellit 2, 8.

P. Cornelius Scipio Naſica Coſ. Boios vincit.

188. 562. Aemilius Regillus praetor claſſem Antiochi vincit 2, 8.

Antiochus vincitur a Scipione 2, 8.

187. 563. M. Fuluius Nobilior Coſ. Ambraciam obſidet 2, 9.

Cn. Manlius Vulſo Coſ. Gallograecos vincit 2, 11.

Bononia colonia deducta.

185. 565. Cn. Manlio negatur triumphus 2, 11.

Africanus accuſatur Romae.

Antiochus occiditur. Succedit Seleucus.

179. 571. Perſeus cum Philippo patre in Haemum montem adſcendit 2, 12.

Fuluius Flaccus praetor Celtiberos vincit.

178. 572. A. Poſthumius Albinus Coſ. Ligures exarmat 2, 3.

Ptolemaeus Epiphanes moritur. Succedit Ptolemaeus Philometor.

O 4

A.C. n. | A.V. c.

177. 573. Tib. Sempronius Gracchus Celtiberos vincit 2, 17.

Philippus, rex Macedoniae, moritur. Succedit Perſes.

176. 574. M. Manlius Vulſo Coſ. caſtris exuitur ab Hiſtris 2, 10.

Veſtae ignis exſtinctus.

175. 575. C. Claudius Pulcher Coſ. rem gerit contra Hiſtros 2, 10.

Gracchus Sardos vincit. Seleucus moritur. Succedit Antiochus Epiphanes.

168. 582. Africani filius Africanum minorem adoptat 2, 15.

Salondicus, belli Hiſpanici concitor, opprimitur 2, 17.

Antiochus Aegypto inhiat.

167. 583. Q. Marcius Philippus Coſ. II. Macedoniam irrumpit 2, 12.

Ennius poeta moritur.

Antiochus Alexandriam obſidet.

A C. n.	A V. c.	
166.	584.	Anicius praetor Gentium vincit 2, 13.
		L. Aemilius Paullus Coſ. II. Perſen vincit 2, 12.
		Popilius legatus ad Antiochum.
		Polybius in Italiam venit.
164.	586.	L. Aemilius Perſen in triumpho ducit 2, 12.
		Antiochus moritur. Succedit Antiochus, eius filius, tutore Lyſia.
157.	593.	M. Fuluius Nobilior procoſ. Ligures domat 2, 3.
		Terentius poeta moritur.
154.	596.	C. Marcius Figulus Coſ. II. Dalmatas vincit 4, 12.
150.	600.	Carthaginienſes exercitum contra foedus comparant 2, 15.
		Demetrius occiditur. Succedit victor Alexander.
		Andriſcus Pſeudophilippus captus Romam deducitur.
149.	601.	L. Licinius Lucullus Coſ. in Hiſpania res gerit 2, 17.

A.C.n. | A.V. c.

P. Cornelius Scipio Aemilianus ſingulari certamine hoſtem ſuperat 2, 17.

147. 603. Bellum Punicum tertium incipit 2, 15.
Carthago obſidetur 2, 15.
Andriſcus, cuſtodiam elapſus, occupat Macedoniam.
Cato Cenſorius moritur.

146. 604. Q. Caecilius Metellus Andriſcum vincit 2, 14.
Pruſias, Bithyniae rex, a filio Nicomede interficitur.
Maſiniſſa moritur.

145. 605. Scipio, contra leges Coſ. factus, obſidionem Carthaginis vrget 2, 15.
Critolaus legatos Romanorum violat 2, 16.

144. 606. Metellus Achaeos vincit 2, 16.
Triumphat de Andriſco 2, 14.
Carthago diruitur 2, 15.
Corinthus diruitur 2, 16.
Metellus adpellatur Macedonicus 2, 17
Viriatus in Luſitania duces Romano caedit 2. 17.

A.C. n. | A.V. c.

Alexander, Syriae rex, interficitur. Succedit ei Demetrius.

Ptolemaeus Philometor moritur ex vulnere. Succedit Ptolemaeus Phyſcon.

143. 607. Q. Fabius Maximus Aemilianus Coſ. contra Viriatum mittitur 2, 17.

Tryphon Demetrium pellit.

141. 609. Q. Caecilius Metellus Macedonicus res in Hiſpania gerit 2, 17.

139. 611. Q. Pompeius Rufus Coſ. turpe foedus cum Numantinis icit 2, 18.

Tryphon, Antiocho pupillo necato, Syriae regnum inuadit.

138. 612. Viriatus a ſuis interficitur 2, 17.

Antiochus Sedetes eiecto Tryphone Syriam occupat.

136. 614. Dec. Iunius Brutus Coſ. in Hiſpania res gerit 2, 17.

Tryphon interficitur.

135. 615. C. Hoſtilius Mancinus Coſ. foedus cum Numantinis icit 2, 18.

Brutus Gallaecos vincit 2, 17.

A.C. n. | A.V. c.

133. 617. Ennus ſeruile bellum concitat 3, 19.

Hypſaeus praetor a ſeruis vincitur 3, 19.

132. 618. P. Cornelius Scipio Africanus, Coſ. II. contra Numantinos mittitur 2, 18.

C. Fuluius Flaccus Coſ. contra ſeruos in Siciliam mittitur.

131. 619. Tib. Sempronius Gracchus leges ſeditioſas promulgat 3, 14.

L. Calpurnius Piſo Frugi ſeruos vincit.

130. 620. Numantia diruitur 2, 18.

M. Perperna praetor ouans de ſeruis Vrbem ingreditur 3, 19.

P. Cornelius Scipio Africanus triumphat de Numantinis 2, 18.

129. 621. Ariſtonicus Aſiam occupat 2, 20.

P. Licinius Craſſus Mucianus Coſ. ab Ariſtonico capitur 2, 20.

M. Perperna Coſ. Ariſtonicum vincit capitque 2, 20.

Cenſus actus Romae. Cenſa ciuium Romanorum 313823, *praeter pupillos & viduas.*

A.C. n. | A.V. c.

Antiochus Sedetes occiditur.

127. 623. Man. Aquilius Coſ. reliquias Aſiatici belli conficit 2, 20.

Ptolemaeus ſorori filium, quem ex ea ſuſtulerat, membratim conciſum mittit.

Alexander Zebina Syriae regnum inuadit.

123. 627. Maſſilienſes queruntur de Salyis 3, 2.

M. Fuluius Flaccus Coſ. contra Salyos proficiſcitur 2, 3.

Antiochus Gryphus regnum Syriae vindicat.

Alexander Zebina interficitur.

Polybius moritur.

121. 629. C. Gracchus ſeditioſas leges fert 3, 15.

Q. Caecilius Metellus Coſ. aduerſus Baleares mittitur 3, 8.

Aquae Sextiae, quarum mentio 3, 3, conditae.

Carthago colonia deducta.

119. 631. Cn. Domitius Ahenobarbus procoſ. Allobroges vincit 3. 2.

A.C. n. | A.V. c.

C. Gracchus interficitur 3, 15.

118. 632. Q. Fabius Maximus Aemilianus procoſ. Bituitum vincit 3, 2.

Antiochus Cyzicenus fratri de regno controuerſiam mouet.

Ptolemaeus Phyſcon moritur.

113. 637. Iugurtha fratribus inſidias ſtruit 3, 1.

M. Aemilius Scaurus Coſ. Ligures vincit.

112. 638. C. Porcius Cato Coſ. vincitur a Scordiſcis 3, 4.

Antiochus Cyzicenus a fratre Grypo vincitur.

111. 639. Didius Thraces vincit 3, 4.

Cimbri vagantur 3, 3.

110. 640. Iugurtha fratrem Adherbalem necat 3, 1.

M. Liuius Druſus Coſ. Scordiſcos vincit 3, 4.

Antiochus Cyzicenus exercitu reparato Grypum vincit.

109. 641. L. Calpurnius Beſtia Coſ. contra Iugurtham mittitur 3, 1.

A C. n. | A.V. c.

Magna pars Vrbis conflagrat; vna cum aede Magnae Matris.

108. 642. Iugurtha Romam venit 3, 1.

A. Poſthumii Albini exercitus corrumpitur a Iugurtha 3, 1.

M. Minucius Coſ. in Thracia res gerit 3, 4.

107. 643. Q. Caecilius Metellus Coſ. contra Iugurtham proficiſcitur 3, 1.

M. Iunius Silanus Coſ. vincitur a Cimbris 3, 3.

106. 644. Metellus Thalam capit 3, 1.

105. 645. C. Marius Coſ. Capſam capit 3, 1.

Iugurtham & Bocchum reges vincit 3, 1.

Metellus triumphat ex Numidia, & adpellatur Numidicus.

L. Caſſius Longinus Coſ. vincitur & occiditur a Cimbris.

Pompeius Magnus naſcitur.

103. 647. Bocchus Iugurtham Syllae tradit 3, 1.

A.C. n. | A.V. c.

Marius Iugurtham in triumpho ducit 3, 1.

Cn. Mallius Coſ. & Q. Seruilius Caepio procoſ. vincuntur a Cimbris 3, 3.

102. 648. C. Marius Coſ. II. aduerſus Cimbros mouet 3, 3.

101. 649. Lucius Licinius Lucullus caſtris exuitur a ſeruis 3, 19.

C. Lucilius, Satyrarum ſcriptor, moritur.

100. 650. C. Marius Coſ. IV Teutones caedit 3, 3.

Archias poeta Romam venit.

99. 651. Man. Aquilius Coſ. cum ſeruis debellat 3, 19.

C. Marius Coſ. V Cimbros caedit 3, 3.

98. 652. C. Marius Coſ. VI Saturninum fouet 3, 16.

Metellus Numidicus exſulat 3, 16.

Saturninus occiditur 3, 16.

C. Iulius Caeſar naſcitur.

Ptolemaeus Lathurus a matre regno pellitur.

A.C. n. | A.V. c.

92. 658. P. Rutiſius damnatur repetundarum 3, 17.

Antiochus, Cyziceni filius, Seleucum regno Syriae exuit.

Antiochus, Seleuci frater, occiditur.

90. 660. M. Liuius Druſus leges fert 3, 17.

89. 661. Interficitur 3, 17.

88. 662. Bellum Sociale exoritur 3, 18.

P. Rutilius Lupus Coſ. vincitur ab Italis 3, 18.

Alexander, rex Aegypti, matrem occidit.

87. 663. L. Sylla vincit Samnites 3, 18.

Demetrius Eucaerus capitur a Parthis.

86. 664. Bellum ciuile Marianum oritur 3, 21.

Ciues Romani in Aſia iuſſu Mithridatis occiduntur 3, 5.

85. 665. L. Cornelius Cinna Coſ. Vrbe pellitur 3, 21.

Marius & ſocii Vrbem occupant 3, 21.

C. Marius Coſ. VII moritur 3, 21.

Cicero Moloni Rhodio rhetori dat operam.

A.C. n. | A.V. n.

84. 666. Sylla Mithridaticos vincit 3, 5.
Athenae captae 3, 5.
C. Salluſtius Criſpus, Hiſtoriae Romanae princeps, naſcitur.

81. 669. Sylla redit in Italiam contra Marianos 3, 5. 3, 21.
Templum Delphicum inceuditur a Thracibus.
Capitolium conflagrat.

80. 670. C. Marius, Marii filius, Coſ. opprimitur 3, 21.
Pontius Teleſinus opprimitur *ibidem.*
L. Licinius Murena bellum Mithridaticum renouat.
Sylla Tribunorum poteſtatem minuit.
Ptolemaeus Lathurus moritur. Succedit Ptolemaeus Auletes.

77. 673. Ap. Claudius Pulcher Coſ. in Thracia res gerit 3, 4.
P. Seruilius Vatia Coſ. Iſauros vincit 3, 6.

A.C. n. | A.V. c.

Cicero Athenas nauigat, Antiocho philoſopho operam daturus.

Sylla ſponte dictaturam deponit.

76. 674. M. Aemilius Lepidus Coſ. ciuile bellum mouet 3, 23.

75. 675. Cn. Pompeius contra Sertorium mittitur 3, 22.

Cicero e Graecia Romam redit.

74. 676. C. Scribonius Curio Coſ. in Thracia res gerit 3, 4.

Capitolium reſtituitur.

Cicero Quaeſturam petit.

Nicomedes, Bithyniae rex, moritur, herede relicto pop. Rom.

72. 678. M. Antonius vincitur a Cretenſibus 3, 7.

Sertorius cum Mithridate foedus init 3, 22.

71. 679. C. Licinius Lucullus Mithridatem vincit ad Cyzicum 3, 5.

Spartacus cum gladiatoribus bellum populo Romano facit 3, 20.

A.C. n. | A.V. c.

Ariouiſtus, Germanorum rex, in Galliam tranſit.

Pompeius proſpere res gerit contra Sertorium 3, 22.

70. 680. Cn. Cornelius Lentulus Clodianus Coſ. vincitur a Spartaco 3, 20.

Lucullus Mithridatem in Pontum fugat.

69. 681. Sertorius interficitur a ſuis 3, 22.

C. Caſſius Varus procoſ. vincitur a Spartaco 3, 20.

Mithridates in Armeniam fugit.

Virgilius naſcitur.

66. 684. Q. Caecilius Metellus in Cretam mittitur 3, 7.

Lucullus Niſibin capit.

Triarius Mithridatem vincit.

65. 685. Pompeio bellum Piraticum decernitur 3, 6.

Mithridates Triarium ingenti clade adficit.

Cicero praeturam petit.

A.C. n. | A.V. c.

64. 686. Pompeius contra Mithridatem proficiſcitur 3, 5.

M. Terentius Varro triumphat de Thracibus 3, 4.

Pompeius Mithridatem nocturno proelio vincit 3, 5.

Lucullus ob magnificentiam & luxuriam Xerxes togatus adpellatur.

63. 687. Pompeius in Iberos, Albanos &c. mouet 3, 5.

Hyrcanus Ariſtobulum fratrem obſidet Hieroſolymis.

62. 688. Proficiſcitur in Syriam 3, 5.

Cicero conſulatum petit.

61. 689. Pompeius Hieroſolymitanum templum intrat 3, 5.

Catilinae coniuratio diſcutitur 4, 1.

Mithridates moritur 3, 5.

Auguſtus Caeſar naſcitur.

Iulius Caeſar fit Pontifex Maximus.

Lucullus triumphat.

A C. n.	A.V. c.	
60.	690.	Metellus Creticus adpellatur 3, 7.
		P. Clodius vxorem Caeſaris violat.
		Heluetii de inuadenda Gallia deliberant 3, 10.
57.	693.	Iulia, Caeſaris filia, Pompeio nubit 4, 2.
		Meſſala Coruinus orator naſcitur.
		Titus Liuius naſcitur.
56.	694.	Caeſar Heluetios & Arioviſtum vincit 3, 10.
		Cicero exſulat.
		Clodius Pompeium inſidiis petit.
55.	695.	Belgas Caeſar profligat 3, 10.
		Cicero redit.
54.	696.	Caeſar debellat Venetos 3, 10.
		Orationem Cicero habet pro Sextio &c.
53.	697.	Caeſar Rhenum tranſit 3, 10.
		In Britanniam traiicit 3, 10.
		Gabinius Ptolemaeum regno pulſum reſtituit.
52.	698.	M. Craſſus in Parthos mouet 3, 11.
		Caeſar iterum in Britanniam traiicit 3, 10.

A.C. n. | A.V. c.

Gabinius Nabathaeos vincit.

Romam reuerſus accuſatur, primum a Cicerone, mox defenditur. Damnatur tamen.

51. 699. M. Craſſus interficitur 3, 11.

Iulia Pompeii coniux moritur 4, 2.

Caeſar ponte facto Rhenum penetrat 3, 10.

Caſſius ſuperſtites cladis Craſſianae in Syria colligit 3, 11.

Labienus, Caeſaris legatus, Treuiros vincit.

Cicero creatur Augur.

Clodius occiditur a Milone.

50. 700. Caeſar media hieme in Galliam redit 3, 10.

Caeſari conceditur abſenti petere conſulatum 4, 2.

Lucretius poeta per furorem manus ſibi infert.

Cicero libros ſcribit de finibus.

A.C. n. | A.V. c.

49. 701. Caeſar conſulatum more maiorum pe-
tere iubetur 4, 2.
Cic. in prouinciam Ciciliam proficiſcitur.
Cenſa ciuium capita 320000.

47. 703. Caeſar Brundiſii Pompeium obſidet 4, 2.
Scribonius Curio Siciliam occupat pro Caeſare 4, 2.
Occiditur in Africa 4, 2.

46. 704. Caeſar Pompeium vincit 4, 2.
M. Coelius & Milo occiduntur.

45. 705. Caeſar domat Aegyptios 4, 2.
Cicero Caeſari obuiam progreditur.

44. 706. Caeſar vincit Iubam regem & Scipionem 4, 2.
Caeſar triumphat 4, 2.
Creatur dictator perpetuus 4, 2.
Cicero orationes habet ad Caeſarem pro M. Marcello & Q. Ligario.

43. 707. Caeſar ad Mundam Pompeii liberos vincit 4, 2.
C. Caninius in paucas horas Coſ. fit.

42. 708. Caeſar interficitur 4, 2.

A. C. n. | A. V. c.

Amneſtia decernitur 4, 7.
Octauius Romam venit.
Sex. Pompeius bona paterna repetit 4, 3.

41. 709. Brutus & Caſſius in prouincias ſuas abeunt 4, 7.
Caeſar Octauianus Antonium ab obſidione Mutinae repellit 4, 4.
Triumuiratus Caeſaris, Antonii & Lepidi 4, 6.
Cicero occiditur 4, 4.
C. Trebonius, vnus ex percuſſoribus Caeſaris, a Dolabella interficitur.
Ouidius naſcitur.

40. 710. Caſſius & Brutus pereunt 4, 7.
Sextus Pompeius Siciliam occupat 4, 8.

39. 711. L. Antonius Coſ. obſidetur ab Auguſto Peruſiae 4, 5.

36. 714. Ventidius Pacorum occidit 4, 9.
Bellum cum Sex. Pompeio exoritur 4, 8.
Aſinius Pollio Dalmatas vincit 4, 12.
Auguſtus Liuiam ducit.
M. Vipſanius Agrippa Gallos vincit.

A.C. n. | A.V. c.

34. 716. Pompeius Sicilia pellitur 4, 8.

Antonius rem male gerit in Parthis 4, 10.

Lepidus triumuir ab Auguſto omni potentia exuitur.

33. 717. Sex. Pompeius occiditur 4, 8.

Pannonii vincuntur 4, 12.

32. 718. Octauius vulneratur in Illyriis 4, 12.

Antonius Artauasdem, Armeniae regem, dolo irretitum capit.

Salluſtius moritur.

30. 720. Bellum ciuile inter Caeſarem & Antonium 4, 1.

Atticus, amicus Ciceronis, moritur.

29. 721. Pugna Actiaca 4, 11.

Agrippa Bogudem, Mauritaniae regem, occidit.

28. 722. Antonius & Cleopatra ſe perimunt 4, 11.

Catullus poeta moritur.

Aegyptus prouincia facta, et Equites Rom. adminiſtratur.

A.C. n. | A.V. c.

27. 723. M. Craſſus Myſos vincit 4, 12.
Auguſtus triumphat.
Senatum purgat.

25. 725. Octauius adpellatur Auguſtus 4, 12.

24. 726. Auguſtus Cantabros bello petit 4, 12.
His poſt quinquennium perdomitis, tota denique pacatur Hiſpania, quum in ea dimicatum eſſet Romanis per annos CC circiter 2, 17.
Cornelius Gallus poeta, praeſes Aegypti, mortem ſibi conſciſcit.

23. 727. C. Antiſtius Cantabros vincit 4, 12.
Templum Iani clauditur 4, 12.
Terentius Varro Salaſſos vincit.
M. Vinicius Germanos ſuperat.

20. 730. Cantabri ſemet ipſos perimunt 4, 12.
Pantheon ab Agrippa aedificatur.
Virgilius moritur.

17. 733. Indorum legatio ad Auguſtum venit 4, 12.
Parthi ſigna reddunt 4, 12.

A.C.n. | A.V. c.

Auguſtus Caium & Lucium nepotes adoptat.

Horatius carmen ſeculare ſcribit.

13. 737. Druſus Rhaetos vincit 4, 12.

Cyzicenis libertas redditur.

Druſus Friſios ſubigit.

9. 741. L. Piſo Thracas vincit 4, 12.

Druſus, Rheno & Lupia transmiſſis, ad Viſurgim vsque procedit.

8. 742. Druſus Cattos & Sicambros ſuperat 4, 12.

Claudius imperator naſcitur.

Tiberius Iuliam, Auguſti filiam, vxorem ducit.

7. 743. Druſus mortuus Germanici cognomine honeſtatur 4, 12.

Tiberius Dalmatas & Pannonios ſubigit.

Anni p. N. C. 750. *IESVS CHRISTVS naſcitur.*

2. 752. C. Iulius Caeſar Coſ. vulneratur in Armenia 4, 12.

Lucius Caeſar moritur 4, 12.

P.C. n. | A.V. c.

C. Cornelius Lentulus Coſſus Gaetulos vincit 4, 12.

Tiberius ex ſeceſſu Rhodienſi Romam redit.

Aſconius Paedianus floret.

Athenodorus, philoſophus Stoicus, floret.

Tiberius in Germania res gerit.

10. 760. Quinctilius Varus occiditur a Germanis 4, 12.

Pannonii rebellant ducibus Batonibus.

Atque haec Chronologica ex accuratiſſimis temporum & annalium ſcriptoribus adiecimus, vt eſſent vnde quae prius, quaeue poſterius eorum, quae ab hoc auctore memorantur, geſta ſint, citra laborem cognoſceres. Addidimus autem ex alienis quoque hiſtoriis notiſſima quaeque, vt ad aliquod inſtar ſynchronismi memoria certius confirmaretur. Tempora autem ipſa, ad annos ante natum Saluatorem, item ab Vrbe condita retulimus: qui tamen aliquot fere menſibus diſcrepant, quin & ipſe conditae Vrbis annus controuertitur. Sed haec non vtique magnum, in hoc propoſito, quo rerum apices non exquirimus, impedimentum adferent. Sicut nec iſtud, quod aera Chriſtiana non plane reſpondet receptae conſuetudini.

CATALOGVS
PRAESTANTIORVM EDITIONVM
L. ANNAEI FLORI

Editio Pariſienſis ſine anni nota. 4.

1472. Romae *per Sweinhemium & Pannartium.* *fol.*

1492. Venetiis *apud Pincium. fol.*

1497. Venetiis *incerto typographo. fol.*

1510. Mediolani *ex recenſione Philipp. Beroaldi.* *fol.*

1512 & 16. Lipſiae. *fol.*

1518. Baſileae *Ioannis Camertis. fol.*

1519. Pariſiis *apud Io. Paruum. fol.*

1520. Aldina.

1536. Pariſiis *apud Wechel.*

1554 & 63. Pictauii *ex recenſione E. Vineti.* 4.

1567. Antuerpiae *Io. Stadii.* 8.

1576. Pariſiis *E. Vineti.* 4.

1597. Heidelbergae *ex recenſione Gruteri.* 8.

1609. Editio Commeliana cum notis Salmaſii. 8.

1627 & 54. Amſtelodami *Iſ. Pontani.*

1632. Lugduni Batau. *Zuer. Boxhornii.*

1632 & 69. Argentorati *cura Ioan. Freinshemii.* 8.

1660. Amſtelodami *per Schreuelium.*

1664. Editio Elzeuiriana.

1680. Traiecti Batau. *curante Graeuio.* 8.

1692. Amſtelodamii *apud Wetſtenium.*

1704. Berolini *per Laur. Begerum.*

1722. Lugduni Batau. *C. Andr. Dukeri.* 8.

MAG 2020454